

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

3741
260 H
†
1932

Fra Vallekilde Folkehøjskole

39

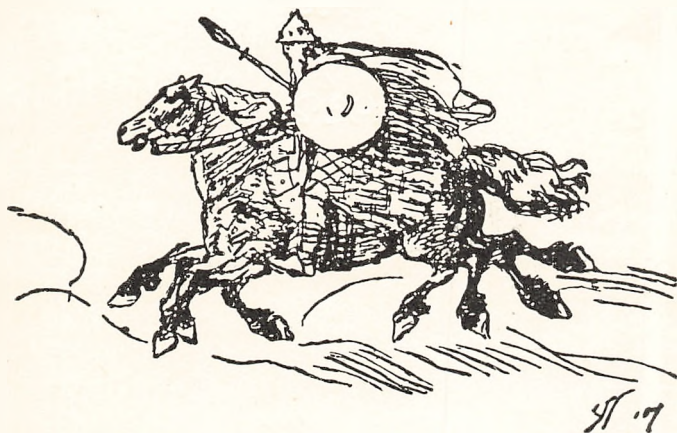

Udgivet af Selevforeningen
1932

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

FRA VALLEKILDE FOLKEHØJSKOLE

39

UDGIVET AF ELEVFORENINGEN
1932

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

3741
25 //
↓
1932

Bogtrykkeriet Absalon
(Ejvind Christensen)

1945/883

Statens pædagogiske Studiesamling
København V

Humanisme og kristendom.

I den kommende tid vil man i Nordens lande holde fester for at ære *Bjørnstjerne Bjørnsons* minde. Bevæggrundene til at mindes Bjørnson med tak kan være mange. Her vil jeg i forbigående fremhæve, at han var alle dage det naturlige menneskeliges ridder. Ikke abstrakte idéer, men levende mennesker var Bjørnsons element; mellem mennesker *vilde* han færdes, dem vilde han frigøre, påvirke, lede, bevæge. Hvor snærende bånd holdt mennesker i fangenskab, var han parat med sit sværd for at hugge båndene over. Hvadenten båndene blev brugt af nationale undertrykkere eller af religionens mørkemænd — Bjørnson huggede virkningsfuldt løs. Han havde en så stor tro til det »frigjort menneskeliges« udviklingskraft. Når bare solen, oplysningens sol, kom til at skinne, så vilde den menneskelige jord kunne bære herlig frugt. Mennesket er bundet af ydre og indre bånd, af ufrihedens lænker og den indre ufuldkommenheds mangler og brøst. Men tillidsfuld frihed og kærlig oplysning kan få alt mørkevæsen til at forsvinde.

Det er dette livssyn, der går gennem næsten hele Bjørnsons digtning. I sin digtning — lige fra bondefortællingerne til de sidste problemskuespil — er udgangspunktet den spænding, som opstår derved, at der lægges en ond magt, en fristelse, ind i menneskesindet. Spørgsmålet bliver da: skal den onde magt sejre, eller skal det ufuldkomne menneske udvikles og vokse til sejrherrens plads? Dette spørgsmål besvarer Bjørnson

At leve.

(Efter Anders Vassbotn).

*At leve, det er at elske
hvad stort og hvad skønt, du så,
og følge det gennem kampen
til en gang sejren at nå.*

*At leve, det er at vandre
mod lysets evige hjem
og mærke, at mørket svinder,
mens foden den vinder frem.*

*At leve, det er at kæmpe
mod løgnens og tvivlens kryb,
mens dybt i hjertet sig spejler
Guds kærligheds himmeldyb.*

POVL HANSEN

Humanisme er navnet på en afsluttet tidsperiode, men det er også navnet på en åndelig strømning, som er stærk i vore dage; der kan derfor være grund til at spørge: Hvad betød humanismen i dens historiske skikkelse, og hvad er dens indhold i dag?

Historisk betød humanismen en stærk hævde af det naturlige menneskeliges ret. Middelalderens stærkeste magt, *kirken*, havde stækket og umyndiggjort mennesket. For de bedste blev idealet munken og nonnen, manden og kvinden, der gik i kloster. Mennesket, der forsagede hjem, forsagede arbejde og indflydelse i verden, gav afkald på idrætter og adspredelser, i stedet for den naturlige trang til bekvemmeligheder gik ind under det påtagne afsavn. Ja, mennesket, som frivilligt søgte lidelsen. Kort sagt: askesen. Dog det var ikke alene kroppen, der skulde tugtes og kues, men også sindet skulde bøjes absolut under en autoritet, som lå uden for en selv. Kirkeinstitutionen var den store uomtvistelige autoritet. Uden om den ingen hjælp og frelse. Det kunde ganske vist knibe at knække den enkeltes tanke- og trosfrihed. Når man f. eks. under nedbrydningen af et gammelt kloster i Basel fandt indmuret i muren en æske, hvori der på en indlagt seddel stod følgende: »O, såre barmhjertige Gud. Jeg ved, at jeg ikke kan blive frelst og fyldestgøre din retfærdighed anderledes end ved din højtelskede søns fortjeneste, uskyldige lidelse og død,« — og når det videre hed: »Kan jeg end ikke bekende dette med tungen, så bekender jeg det i alt fald med pennen og med hjertet«, så er det et gribende vidnesbyrd om fri evangelisk tro, men også samtidigt et trist udtryk for en frygtelig samvittigheds- tvang, når en sådan bekendelse var forment lyset.

Middelalderens gode sider forbigår jeg her, derimod holder vi fast på, at middelalderens mægtige kirkemagt havde kuet og umyndiggjort mennesket.

gennem en lang række menneskeskildringer. Gennem disse mange mænds og kvinders kamp fortælles dette enfoldige os, at dersom et menneske ærligt tager kampen op mod det onde, *da* skal der forundes ham kraft til at sejre over det onde. Mennesket skal blive sejrherren. Hos Bjørnson er det altid tilfældet. Det er for ham betegnende, at i det store menneskegalleri, han har vist os, er der kun een, højest to personer, som *var* onde. Alle de andre havde deres fejl og brøst, ofte dybe brøst, men inderst inde vilde de det gode, og kom det til den afgørende styrkeprøve mellem lys og mørke, så valgte Bjørnsons mennesker lyset.

Det er en lys livsbetragtning og et tillidsfuldt syn på menneskelivet, som bærer en sådan digtning frem. Alle kræfter, som styrkede Bjørnson i dette hans livssyn, erklærede han sig ven med, alle røster, der løftede sig mod dette optimistiske fremskridtssyn var ham imod. Til eksempel: Hvis højskolefolket vilde marchere frem under devisen: det frigjort menneskeliges selvtilstrækkelighed, så stillede Bjørnson sig gerne i dets midte som forsanger. Eller når de kristne vilde synge påskesalmerne så kraftigt, at langfredag glemtes, så skulde forstandsmæssige vanskeligheder vedrørende opstandelsen ikke være Bjørnson nogen hindring for at stille sig i kristnes kreds.

Når kristendommen var sejrherrens, mørkets overvindere religion, så var det herligt at være med.

Bjørnsons optimistiske livssyn er på een gang hans styrke og dybe svaghed. Hans livssyn var egentlig humanismens. Der er efter mit skøn store, berettigede værdier i humanismen, men dens store fristelse for selvtilstrækkeligheden fører ofte ud i menneskedyrkelse og bort fra den virkelighed, som Gud er.

mere den græske hedenske kultur end Kristus, på disse humanister kom ordet: hvad du elsker, forvandles du i, til at passe. Kristendommen blev en køn moral, som meget vel kunde tjene til at komplettere deres menneskeideal.

Men når forholdet var dette, så måtte sammenstødet mellem humanisme og kristendom komme. Mellem en selvtilstrækkelig humanisme, der vel ser mangler og brøst, men ikke ser den dybe grundskade, som hedder synd, og den tro, som den gamle munk havde, den tro, hvis liv var tilliden til, at Gud — uden min fortjeneste, og på trods af mine magtesløse anstrengelser — forbarmer sig over mig, tager mig til nåde og frelser mig fra synd og undergang, — mellem disse to magter måtte krigen komme.

At denne krig ikke blev mere omfattende, end tilfældet blev, skyldtes åbenbart, at der oprejstes en mand iblandt mennesker, en mand af Peters og Paulus' format, som tog brodden af humanismen: Morten Luther. Vi har utvivlsomt alt for ensidigt udledet Morten Luthers betydning af den kendsgerning, at han befriede os fra pavevældet. Dette var i sandhed en bedrift. Men en endnu større bedrift var hans forudgående kamp i klostercellen for at finde den nåderige, eneste Gud. Og så dog —! Var hans største bedrift ikke den, at han *forligede* berettiget humanisme med sand kristendom. Han brød med klosteret, cølibatet, askesen. Guds skabning var ikke djævelens værk, skulde derfor heller ikke holdes i lænker. I sin naturglæde, i sin dybe glæde over mands og kvindes ægteskab, i sin dristige fremhæven af kristenmenneskets frihed mødtes Luther med humanisterne. Men for ham kunde naturen og mennesket aldrig være sig selv nok. Mennesket var ikke alle tings mål. Men Guds absolutte kongedømme var målet. Dit rige komme — Din vilje ske. Mennesket kunde ikke alt, blot det selv

Mod denne underkuelse og umyndiggørelse rejser sig omkr. år 1500 den humanistiske bevægelse. Dens løsen er: Bort fra klosteret, bort fra askesen, bort fra legemlig og åndelig underkuelse. Menneskets stærke drifter er ikke idel ondskab, de er livets kraftige udtryk, retledet af en god oplysning vil de blive til lykke og velsignelse, mens fornægtelse af deres ret fører til hykleri, opskuethed og sygdom.

Tilbage til naturens ret. Humanismen udviklede sansen for naturen, dens skønhed og rigdom, dens kraft og opbyggende evne. Naturen var ikke en farlig fjende, men en kærlig ven. I litteraturen og i kunsten kommer humanismens naturglæde frem. Men stærkest gjorde humanismen sig gældende i selve synet paa mennesket. Begyndt som en meget ønskelig reaktion mod askesen blev humanismen snart ført ud i menneskedyrkelse. I den aristokratiske græske kultur fandt humanismen sine mål og midler. Det gamle græske ord: *Mennesket er alle tings mål*, blev humanismens program. Menneskeevnernes, især de intellektuelle evners, højeste udvikling, tankens træning og tankens ubegrænsede frihed, men også menneskesindets forædling og opløftelse, det er, hvad humanismen stræbte efter. Menneskets fuldkommengørelse og selvtilstrækkelighed stiler den efter. Og det kan nytte, lærer den. *Vald. Vedel* siger om den humanistiske livsanskuelse: »Den er overbevisningen om, at enhver der fødes har udkastet til den komplette mennesketype i sig.« I praksis bliver humanismen nu let temmelig aristokratisk, selv om anlægget til det komplette er i alle mennesker, bliver det dog næppe mange, der får disse anlæg synderlig udviklet. Men for de få lyder det: det kan nytte at stræbe mod den komplette mennesketype. Thi mennesket kan alt, hvad det vil.

Mange af humanisterne ønskede ikke noget brud med kristendommen, men de dyrkede i virkeligheden

vilde. I forhold til Guds gerning kunde det slet ingen ting.

Luther lavede intet kompromis mellem to stridende livsanskuelser, men han forenede i sig — så vidt vi kan se — sand menneskelighed og sand kristendom. Når disse to magter finder hinanden, laves der intet mere eller mindre godt kompromis, men så mødes jordbund og sæd, som det sig bør at være. Luthers største bedrift ligger her. Han befriede os for et hedensk-humanistisk herredømme.

Humanismen, i den betydning vi her taler om den, nemlig en selvtilstrækkelig menneskelighed, er imidlertid stærk, den trænger sig atter og atter frem og behersker menneskers sind. Når Bjørnson opstiller idealet som det »frigjort menneskelige«, så er det nøje i slægt med Vald. Vedels »komplette mennesketype«, begge ligner det gamle græske ideal: mennesket alle tings mål. Hvor humanismen således bliver selvtilstrækkelig, hvor den faktisk bliver religion, behøver kristne ikke at op-søge den for at føre kamp, humanisterne vil brænde sig på korsets religion og vil — som Bjørnson gjorde det — være temmelig nødt til at begynde kampen, denne vil blive kristne pånødt. Lad mig fremføre et par udtryk for nutidens stærke humanisme.

Professor Arup siger i sin meget interessante Danmarkshistorie: »Det er jo først for nylig, i de sidste par århundreder, at vi mennesker er begyndt at arbejde med den tanke, at menneskelivets mangfoldige foreteelser alle er naturlige, lovbundne årsagsforhold«. Tidligere slægter måtte i deres uvidenhed tilskrive mange hændelser, de ikke forstod, guddomsmagternes indgriben. Men nu ved vi bedre. »Det guddommelige begynder altid der, hvor den menneskelige viden og forståen til enhver tid har sin grænse —.«

Dette syn åbner vide perspektiver. I samme grad som menneskenes rige udvides, indskrænkes Guds rige. Menneskene er gået frem fra erkendelse til erkendelse, større og større områder er lagt ind under menneskets viden og herredømme. Man spørger: er der nogen grænse for menneskelig viden og herredømme? Hvis mulighederne her er uendelige, så bliver Guds rige i samme grad lille, det vil forsvinde, thi mennesket kan alt, blot det vil; når dets viden bliver tilstrækkelig stor, behøver det ingen Gud, Gud er ikke til.

Hvis en kristen siger til humanisten: Ja, det er rigtigt, den menneskelige viden og erkendelse og magt er kolossalt forøget. Mennesket kan uhyre meget i denne ydre verden, der synes således ikke at være nogen grænse for dets tekniske kunnen. Menneskene er mægtige. Ganske vist synes de særdeles udygtige med hensyn til at skabe en fredelig og retfærdig samfundsorden. Men det er vel mere her vilje end evner, det skorter på. Lad os kun indrømme: menneskene er mægtige, og de kan utvivlsomt blive endnu meget mægtigere.

Imidlertid vil mange af os ikke være tilfredse med at få dette konstateret. Den kristne spørger: når vi er kommet længst frem i hele denne udvikling, har vi da lært at råde over det, som vi allerhelst vilde råde over, er vi da friet for det onde i os, som vi kalder synd? Her kommer vi til stedet, hvor humanisterne og de kristne må skilles. Professor Arup skildrer syndsfølelsen som et kirkehistorisk problem. Synd er, siger han, et tysk ord, som først efterhånden ved kirkemagten blev ført ind i danske menneskers bevidsthed. Men kirken »fandt heri støtte i den dybe sjælelige grundlov, at opfyldelsen af den højspændte følelses krav følges af en afslappelse, hvor mennesket bliver tilbøjeligt til at betragte selve sit krav og gennemførelsen deraf som en af ham selv forøvet uret«. Altså syndsfølelsen skyldes ikke

Guds dom, næppe heller samvittighedens dom, men simpelthen den kendsgerning, at vi efter en stærk sjælelig eller legemlig tilfredsstillelse oplever en afslappelse, i denne afslappelse mærker vi en svaghedstilstand, og i denne er vi tilbøjelige til at dømme selve vort ønskes attrå, som noget forkert, noget, vi under kirkens indflydelse kalder synd.

Efterhånden som vor viden grundfæstes på dette område, vil det, vi kalder synd, forklares ud fra fysiologiske og psykologiske funktioner, og Guds dom og samvittighedens dom vil opløses som den indbildning, den altid var.

Vi ser måske det humanistiske standpunkt klarest udtrykt af dr. Sigurd Næsgård under forhandlingen med frimenighedspræst Karl Nielsen i Højskolebladet. Når Næsgård skildrer det af statsvæsen, militærvæsen, præstevæsen og af alle håndte traditioner og misdannet samvittighed frigjorte menneske, siger han om dette menneske: »Et sådant menneske taler ikke om synd, men han lærer at tage alt med, som han har i sit indre, og forsøger at bruge det på bedste måde. Han finder ingen forbandelse over sig og andre, men nok af hæmmende magter. I kampen mod dem kan han bruge mangfoldige midler, god uddannelse, sundhedsregler, kunst, psykoanalyse, fri opdragelse, selvstændig forskning o. s. v., og først og sidst samarbejde med andre, der arbejder på samme måde«. Mere absolut kan det frigjorte menneskeliges selvtilstrækkelighed næppe udtrykkes.

For klarheds skyld søger jeg kort at sammenfatte, hvad vi her har talt om. Mennesket er udpræget densidigt. Det tilhører jorden, det er som hele den øvrige skabning undergivet naturloven, den store årsagslov. »Menneskets historie er fra først til sidst naturhistorie«. Det gælder hele historien, også åndshistorien. »Al åndsvidenskab er naturvidenskab«. Der er naturlige årsager

for alle menneskelige handlinger, disse handlinger skyldes sammenspillet mellem naturlige anlæg og ydre indflydelser. Der er altså ingen fri vilje. Alle vore handlinger er en naturlig, lovbunden årsagssammenhæng. Mennesker med dette livssyn har ingen brug for Gud. De kender ikke ordet synd, heller ikke til anger eller nåde i kristelig forstand. De tager et menneskes fejl og brøst med i betragtning, men håber forøvrigt, at disse brøst med tiden kan overkommes ved kendskab til den rette tilstand, ved oplysning, ved gode ydre og indre kår o. s. v.

Det skarpe ord, som sætter skel mellem humanister og kristne, er ordet synd. Det er ikke et kirkehistorisk problem, det er ikke et fysiologisk og et psykologisk problem, det er et ekstensielt problem, d. v. s. det hører sammen med vor mennesketilværelse. Det er en grufuld virkelighed. Humanisten vil måske benægte det. Men jeg er tilbøjelig til at give Carlyle ret, når han siger: »Det er den værste synd ikke at være sig bevidst nogen«. Ingen af os kan forklare syndens oprindelse, men kristne ved, at den er. Vorherres liv og ord overbeviste os om synd. En gammel from kristen siger: »Og der gik et menneske gennem verden, Jesus Kristus, hele hans liv var fred. Han lærte mig at kende det gode, at gøre forskel på godt og ondt, og han overbeviste mig om, at jeg er en synder. Jeg fik ikke blot ved ham vished for, at ondskaben er i verden, men at det onde er i mig. Det er min skyld«.

Stillet overfor hinanden kan det straks se ud til, at humanisten står langt stærkere end den kristne. Humanisten vil vistnok være mere ovenpå, han vil ikke trykkes ned af den kristnes bevidsthed om, at han til sine dages ende skal ligge under for synden.

Men dybere set er forholdet et helt andet. Humanisternes håb og menneskeideal er endnu en fremtidsdrøm. Det menneske, som kan alt ved sin egen kraft, har verden aldrig set endnu, han skal — håber humanisterne — engang komme, når udviklingen er nået tilstrækkelig langt frem. Men vi kristne har set, hvad vi dybest higer efter. Kristus kom til verden, blev kød og blod iblandt os, han blev og er en virkelighed. Hos ham bliver vi stærke, ja, i samme grad vi erkender vor egen svaghed, vil han iføre os den styrke, som ingen magt skal overvinde.

Til sidst vil vi overveje, hvordan kristne bør møde humanismen. Det er en alvorlig sag. Humanismen er stærk, mange kræfter tjener den, den er stærk indenfor videnskab, skole, litteratur og presse. Den er især stærk i vort eget sind.

Hvordan møde den! I vide kirkelige kredse lyder der en all round fordømmelse af humanismen — i alt fald med mund og pen. Indre missionen dømmes den hårdt, i visse selvbevidste grundtvigske kredse, hvor man fører det store ord paa retningsens vegne, dømmes den også hårdt. I disse kredse er man endog kommen dertil, da man taler om humanistiske højskoler, der efter sigende bygger på menneskets iboende kræfter og betragter det som målet at få disse evner og kræfter udviklede. I modsætning til denne farlige humanistiske højskole har vi heldigvis den rigtige grundtvigske højskole, hvor man ikke sådan henfalder til menneske dyrkelse. Det er i det hele påfaldende så travlt man i disse kredse har med at *afgrænse* sig, man er så sikker og glad i sit eget, og man omgås tilsyneladende meget ofte den følelse, som falder os danske let: den farisæiske. Vi er dog de rigtige kristne, de rigtige grundtvigianere, de rigtige mennesker.

Ja, hvis humanismen kunde mødes virkningsfuldt af den slags hyggelige kredse, der besidder hele den sikre bedremandsviden, så stod vi ikke dårligt. Men det vil hverken være klogt eller rigtigt at møde humanismen på den måde.

Som før nævnt tog Luther brodden af sin tids humanisme ved at give den de indrømmelser, den havde krav på. Han stod da ikke svagere, men stærkere, da det egentlige opgør kom mellem menneskedyrkelse og Gudsdyrkelse. Det hedensk-humanistiske herredømme vilde uden tvivl være bleven langt mere omfattende uden Morten Luthers indsats.

Vor situation er en anden end Luthers. Men også nu gælder det om at respektere virkeligheden. Virkeligheden er denne: vi er *alle*, efter kødet, store humanister. Vi tænker, føler, handler humanistisk. Hvad kristentroen fylder i vore tanker og ønsker, mens timerne, dagene og månederne går, er så lidt, så det er aldrig værd at tale for højt derom. Af egen erfaring ved jeg, og af andres livsførelse må jeg skønne, at selv for bekendende kristne er kristendommen ikke stort mere end et åndehul i ismassen. Nuvel, det er også meget. Føler et menneske, som ellers lever et jævnt verdsligt liv, at det for at leve nødvendigvis i nogle kostbare øjeblikke må ty til Gud i bøn, da er sådan et åndehul usigeligt meget værd. Men vi søger først til åndehullet, når det er strængt nødvendigt. Hvis nøden ikke kom over os, så undgik vi helst Gud. I dette er vi humanister. Sådan er vi. Det »menneskelige« er således en givet virkelighed, som det ikke nytter at lave hundekunster med, heller ikke i fromheds navn. Det er naturen, som vi ikke kan løbe fra. Vi er simpelthen nødt til at leve i menneskenaturen. Vi er pris-givet den.

Men indenfor det naturlige menneskelivs rammer er der plads for rig vækst og udvikling, der er plads for

mod, godhed, renhedsstræben, kærlighed. For meget af det, som vi agter højest, og som gør vort menneskeliv værd at leve. Og vær så klar over, at mange, mange mennesker har nok i dette. Børnene, de allerfleste unge og vel også flertallet af ældre spørger ikke om mere. Det humanistiske sidder dybt, dybt i os.

Men så skal vi ikke blot indrømme, at sådan er det, men vi skal også have råd til at glædes over al ædel stræben, selv om den ikke har bøjet sig for Kristus. I denne stræben peges der frem mod et meget højt mål.

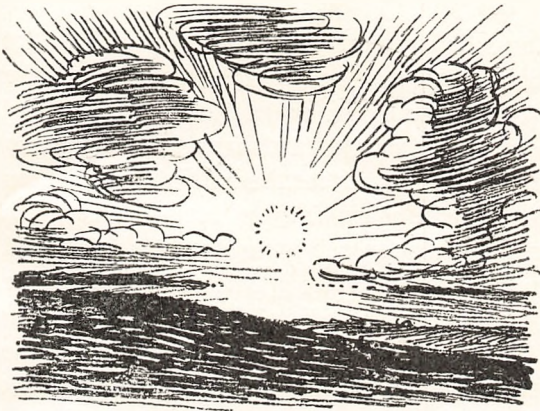
Da mennesket blev stødt ud af livshaven, lød som forjættelse til menneskeslægten de ord, Herren talte til slangen: »Og jeg vil sætte fjendskab mellem dig og kvinden, og mellem din sæd og hendes sæd, han (nemlig kvindens sæd) skal knuse dig hovedet, men du skal stinge ham hælen«. En hebraisk-kyndig mand fortæller mig, at udtrykket, *kvindens sæd*, på hebraisk kun kan betyde den hele menneskeslægt. Der tænkes ikke særlig, vistnok slet ikke på Jesus Kristus. Men menneskeslægten skal knuse slangens hoved. Kampen føres, mens slangen ustandseligt bider mig i hælen. Jeg vil dog ikke kalde det et pessimistisk syn, for det er ikke pessimistisk at tænke på, at striden skal ende med, at slangens hoved skal knuses. Men jeg vil heller ikke kalde det et optimistisk syn, thi det er ikke optimistisk at tænke på, at jeg stadig skal slæbe mig henover jorden bidt i hælen af slangen. Men jeg vil kalde det et *sandt* syn. Sådan kan menneskelivet leves. Trods utallige nederlag så higer mennesket dog frem mod den dag, da slangens hoved skal knuses, og sejren vindes.

Her vilde humanisten sætte ind og sige: Ja, det er et herligt og dybt billede; det er just, hvad jeg håber og tror: menneskeslægten skal engang knuse slangens hoved, overvinde fejl, ondskab og brøde. Men den kristne vil sige: Ja, det er et dybt billede, men det er ikke dybt

nok. Den kraft, som skal knuse slangens hoved, må komme fra ham, hvem slangen aldrig kunde såre; derfor må han komme ovenfra. Og når han kommer, kommer han ikke for at rette nogle fejl eller for at »komplettere vor menneskelighed«, men så kommer han for at bygge op fra grunden det nye menneske. Så kommer han for at frelse; thi intet mindre kan gøre det.

Uffe Grosen.

Ensomhed.

Det hænder i de sidste år, at man kan høre et menneske begynde et foredrag med at sige omtrent som så: »Jeg vil her tale noget om ensomhed«. Det sker ikke tit; men det kan da ske.

Når man hører det, bliver man måske først noget overrasket. Hvad kan han mene? Ensomhed — i vor tid? Men straks efter tænker man: Naturligvis — han vil anbefale ensomhed. Han vil nok nævne os nogle eksempler på tidens travlhed og spredthed og lægge os på sinde, hvilke farer der er ved det. Måske vil han især dvæle ved farerne, som det rummer for vort indre liv. Og så vil han sagtens minde os om ensomheden og stilheden, hvor nødvendig den er, og hvad man lærer inde i den.

I de fleste tilfælde gætter man rigtigt i, at et foredrag om ensomhed vil blive af det indhold. Man kan måske så sætte sig til rette og roligt afvente begivenhedernes gang og gå en mild og behagelig time i møde.

Det er nu ikke, fordi det er noget betydningsløst eller dog noget ufarligt, det dér drejer sig om. Bliver

det til en mild og stemningsfuld time, skyldes det nok, at man med velbehag har hørt og tænkt de tanker adskillige gange før og så er gået hen og har *ikke* gjort efter dem, og at man også denne aften vil gå hjem og ikke gøre efter dem, ligesom sandsynligvis taleren ikke har gjort og ikke vil gøre efter dem — ikke da, så det betyder noget. Sagen selv er ellers betydningsfuld nok.

Min foredragsholder vil imidlertid tale om ensomheden på en helt anden måde, slet ikke som noget gavnligt eller nødvendigt, men som en ulykke og en nød.

Forstår man, at det er derom, det skal dreje sig, går ens tanker sandsynligvis igen engang forkert, og man tænker måske: Så skal vi høre om de enligt stillede, ensomme mennesker. — Ja, også det kan der være grund til. Lad os da også gøre det lidt her.

Der findes mennesker, som er ensomme. De er endda ikke så få. Med rette regner vi dem til de beklagelsesværdige, som har strenge kår.

Der er *gamle*, som er ensomme. Deres ungdoms- og manddomsvenner er borte. Måske sidder de i andre stuer, indelukket af kulde eller skrøbelighed. Eller de er døde én for én. Med hver af dem forsvandt et stykke af den gamles liv; en mulighed for at dele noget, man brød sig om, med en anden blev borte. Og der blev mere tomt og ensomt. — Den gamle har ikke kræfter og helbred til at komme tit ud eller langt omkring. Han træffer sjældent mennesker. Tit er det også få, der kommer til ham. Det kunde heller ikke helt erstatte ham, hvad der er mistet, selvom det var dejligt at se et menneske. Det kunde det ikke. For den gamle kan ikke forstå det nye, nu det skifter så meget. Hans sjæl er ikke bøjelig nok til at omfatte og glædes ved dette nye. Nej, han bryder sig ikke om det. Sit liv har han i mindet om tider og begivenheder, som ligger langt tilbage. Dem glædes han ved at tale om. Men hans omgivelser, alle de yngre og

unge, bryder sig sældent ret meget om alt det; for det er ikke deres tid og deres oplevelser. — Sådant bliver den gamle ensom.

Der er *enker*, som er ensomme. Da deres mand døde, mistede de en stærk støtte. Føden skal tjenes. Beslutninger skal tages. Når stormstødene kommer, er det svært at stå. En enke har ingen rigtig at tale med. Hun er tit meget ensom.

Der er *småbørn*, som er ensomme — dem, der ingen fader og moder har og intet eget hjem, og dem, der bliver mishandlet, og måske dem, der fra fødselen har et mærke på sig i de flestes omdømme.

Der er *unge*, som er ensomme. Det er især dem, der ikke har noget hjem, eller som har brudt med deres hjem, med eller uden egen skyld. De har aldrig et enkelt sted, et ganske bestemt hus, lille eller stort, med nogle bestemte mennesker, gode eller mindre gode, til hvem tankerne kan gå hen og af sig selv går hen, både under glæde og i nød. De er straks derhenne, når man bliver skuffet og bedrøvet, når man ikke véd ud eller ind, hvad man skal gøre. De søger straks dertil, når man føler sig forladt og helt ene. Og så er det en varmende og mildnende og værdifuld ting at tænke: De bryder sig om mig. Jeg kunde rejse til dem. Så vilde de tage imod mig. Jeg *kan* rejse til dem, hvis det bliver mere, end jeg kan holde ud. Det er et sted, hvor der er tryghed, og som det derfor giver tryghed at tænke på.

De unge, der *intet* sådant sted og ingen sådanne mennesker har, er ensomme, og de har det svært, når det svære kommer. Vi burde huske på, at det har de også, selvom de måske er utiltalende mennesker.

Også unge, som har hjem og venner, kan være ensomme. Det er f. ex. de, der føler, at ingen forstår dem, og de unge, der har noget, de vilde eller skulde sige, men ingen kan sige det til.

Ja, der er mange ensomme mennesker. Søren Kierkegaard, der havde sind og gode øjne til at se sådan noget, nævner i jævne ord et par gribende eksempler derpå. Han skrev i april 1839: »Der findes tilfælde, ved hvilke man føler særlig stærkt, hvor hårdt det er at stå aldeles ene i verden. Jeg så således for nogle dage siden en fattig pige, som aldeles ene gik til kirken for at blive konfirmeret. — Og jeg så en gammel mand, hvis hele familie var uddød. En lille sønnesøn, hans eneste trøst, bar han i en ligkiste under armen. Og nogen tid efter så jeg ham sidde på kirkegården som et kors på en familiegrav.«

Alt, hvad vi her har tænkt på, er ensomhed, som er forvoldt af forholdene. Det drejer sig om mennesker, der *føler* sig ensomme og lider derunder.

Hvad om andre friede dem af deres ensomhed eller dog prøvede derpå? Måske er det ikke muligt at gøre det. Måske var det muligt, hvis der blot var nogen, der vilde. Men andre lader dem være ensomme, eller det er ligefrem sådan, at andre støder dem ud i ensomhed ved deres adfærd imod dem.

Der er nød og sorg i al den ensomhed. Vi skal være opmærksomme derpå. — —

Alligevel er det heller ikke den ensomhed, jeg tænkte på med det, der lejlighedsvis tales og skrives om i de sidste år, eller den er kun en lille provins i hele det ensomhedens land, hvorom det drejer sig.

Der gøres opmærksom på, at vi *alle* er så ensomme. Og tillige, at ensomheden vokser i verden. Eller rettere, der gøres forsøg på at vise os det. Det er nemlig ikke så let. Til en begyndelse synes det rent tåbeligt.

Der er jo så mange mennesker nu. Vi bor tættere sammen end i gamle dage, da der på sine steder kunde være en halv eller hel mil til nærmeste nabo. Og vi færdes jo meget. Tit ser vi mennesker. Og hvad der

således kommer af sig selv med de nye tider, har vi yderligere udfyldt ved et utal af foreninger og fællesforetagender. De samler os til møder, til arbejde for den og den sag, til selskab og adspredelse. Er vi ensomme?

Og selv de, der af forholdene er gjort ensomme, bliver dog nu næsten aldrig glemt, vil vi sige. Er der ikke altid nogen, der ser til de gamle og tager sig af hjemløse børn og indbyder ensomme unge til gode møder? Ja, sender kirken ikke sine folk ind til de mest ensomme, straffefangerne i deres celler?

Og for alle os andre, som færdes frit og har hjem og gerning, er det dog vel underligt at tale om ensomhed? Skal der ikke snarere tales til os om adspredthed?

Jo, vi kan i hvert fald ikke godt tale om, at vi har *ensomhedsfølelse*. Vi føler os i reglen ikke ensomme, eller de fleste føler sig ikke ensomme. Og så er det nok alligevel sådan, at ensomheden er stor.

Måske kan vi komme lidt på sporet ved at tænke på Søren Kierkegaard.

Da han udsendte sin første store bog: Enten — eller, lod han ikke sit navn trykke på titelbladet, men i stedet Victor Eremita. Eremita betyder eneboeren, den ensomme. Han fortæller også selv, at bogen er skrevet som i et kloster. Han havde en stor lejlighed i København; men han tog sjældent eller aldrig imod gæster. Han arbejdede indtil grænsen af sine kræfter; men ingen fortalte han om sit arbejdes sorger og glæder og ingen om sit stærkt bevægede indre liv undtagen i nogen måde Emil Boesen. Det var hans eneste ven. Iøvrigt havde han kun bekendte. Af dem havde han en mængde; for det faldt ham let at inklade sig med hvem som helst; men han indlod sig aldrig dybere med nogen. Hans eneste fortrolige var hans tungsind, siger han. — For mennesker spillede han komedie. De skulde have et helt galt

indtryk af ham. Man kunde se ham daglig færdes på strøget i livlig samtale med snart én, snart en anden. Han gik ofte i teatret, blot en kort tid. Så havde folk set, at han var der. Livlig, slagfærdig, spillende vittig var han. Han lod, som han var en letsindig dagdriver. Og så var han i virkeligheden forfærdelig tungsindig.

Således skjulte han sig selv, sit virkelige væsen, for mennesker. Men det vil jo sige, at han var ensom, dybt ensom imellem mange mennesker.

Denne ensomhed følte han ikke som en lykke, men som en forbandelse. Tungsindet, der gjorde ham indelukket og skjult, var hans livs strid. Om noget steds skulde en sejr eller en hjælp ovenfra vise sig på det område. Alt andet magtede han, kun ikke det. Men han blev ved at håbe, at han måske dog engang skulde blive udfriet af det. Det skete virkelig også engang. Enhver kan læse grundigere derom i hans dagbøger fra omkring påsken 1848. Det er gribende at læse. Her skal kun anføres enkelte sætninger. Han udbryder: »Mit hele væsen er forandret. Min skjulthed og indesluttethed er brudt. Jeg må tale.« Han er bleven helt anderledes. Det tunge, som gjorde det umuligt for ham at åbne sig for nogen, er vejet bort. Nu vil han tale med mennesker — ud af et åbent sind, ét, der ikke behøver at skjule noget, ét, som vil dele med andre, et Fællessind. Og vi skal lægge mærke til, hvilke udtryk han bruger om, hvad dette betyder. »Nu skal jeg med Guds hjælp blive mig selv.« »Nu kommer livet mig nærmere, eller jeg kommer nærmere til mig selv, kommer til mig selv.« Det er ligefrem at komme til sig selv. Dybere eller virkeligere kan noget menneskeligt ikke vurderes til at være. Så meget betød det at komme ud af ensomheden. Og så meget betød det altså at være ensom.

Her kan vi se, at ensomhed er en ulykke og nød.

Måske kommer man sagen endnu nærmere gennem

mon der så ikke skal til for at *bryde* ensomheden eller at bryde ud af den?

Ensomheden kommer af vor isolation, vor afsondrethed. Det ligner at være i fængsel. Men billedet oplyser bedst, hvis man kunde tænke sig et fængsel af mærkelig art. Det er ikke ét, der lukker én ude fra verdens gang. Det er ét, man fører rundt med sig overalt. Man kan se ud af det, frit til alle sider; væggene er som af glas; alt kan man se. Og dog ser man næsten kun sig selv, ikke ting og mennesker, som de virkelig er. Man ser billedlig talt mindre end den stump himmel, cellefangen skimter gennem sit gittervindu. Man kan i fængslet høre alt. Måske hører man masser, alt, hvad mennesker siger, og alt, hvad der sker. Men egentlig hører man næsten ingenting, måske mindre end cellefangen bag sine vægge. Man er i fængslet med til alt, arbejder, tænker, forlyster sig, bedrøves; man er på færde blandt mennesker år ud og år ind. Og så er man alligevel skilt fra dem, lukket inde af noget mere uigennemtrængeligt end en metertyk mur. — Det er et ejendommeligt fængsel. Det er ikke let at få øje på, så meget mere som det er der altid, og det, som altid er, har man jo vænnet sig til.

Det, der gør ensom, er, at man ikke har noget virkeligt til fælles med andre, at man deler så lidt med et andet menneske, ikke bærer noget sammen med nogen eller kun gør det så kort og modvilligt, men altid går ligesom inde i sig selv, optaget af sig selv og sit eget.

I »Dansk Folkeliv« 1. årg. nr. 22—23 er gengivet en artikel af den kendte tysker Johs. Müller om disse ting. Han skriver: »Menneskene lever så nær på hinanden, at de næppe kan undgå hinanden, og dog forgår de næsten af længsel efter hinanden. De løber ustandseligt på hinanden og finder dog ikke hinanden. De hungerr efter mennesker; men allerede et lille antal af disse

Jacob Wassermanns bog Christian Wahnschaffe. Det er en mærkelig bog. Hovedpersonen, Christian Wahnschaffe, hørte til Tysklands øverste kredse. Hans fader, en højtstående embedsmand, var meget rig. Sønnen havde allerede som ung mand sit eget jagtslot. Han var overordentlig lykkeligt udrustet, med gode evner, en klar og fast karakter, et vindende væsen, åbne sanser. Skønt han kunde få, næsten hvad han ønskede, prægedes han af mådehold. Han vandt mennesker for sig, hvor han kom. Overalt sejrede han let, og han sagde ikke nej til livets goder. Det var et herremandsliv. Og så var der alligevel andet og andre mennesker, der drog ham og bandt ham mere til sig, mennesker af ringere stand og uharmonisk væsen. Det skyldes vist en formodning om, at de var livet mere nær end han, eller at han sammen med dem kunde komme det virkelige mere nær. Det førte ham til sidst til at tage livet på en helt anden måde. Dette strålende herremandsliv, som i sandhed rakte ham fulde skåler, var ikke det rigtige, eller det var ikke nok. Og dets skjulte brøst, dets indre armod bestod vist i, at han trods de fyldte livets skåler intet delte med disse andre, intet, der bar præg af at være det virkelige. Han var ensom midt imellem mennesker, ensom, mens verden lagde sig for hans fod. Og den ensomhed var en tomhed. —

Man kan ikke bedømme ensomheden efter, hvad mennesker *føler* deraf. Det kan godt være, at den, som mindst føler sig ensom, er meget ensom. Og det kan godt være, at den, der føler sig mest ensom, i virkeligheden er sluppet ud af det værste. I det hele må vi skelne imellem enlighed og ensomhed. Den enlige kan være meget ensom; men det er slet ikke sikkert, han er det efter ordets alvorligste betydning. Der skal åbenbart en særlig sans til blot så meget som at få øje på ensomheden. De fleste synes at have sat den sans til. Hvad

væsener forekommer dem rent utålelige . . . De plejer den livligste omgang indbyrdes; men samkvemmet udfruer dem ikke af deres ensomhed . . . Foreninger samler menneskene om et bestemt formål, men knytter dem ikke sammen . . . der skabes intet livssammenhold, der binder menneske til menneske.« — Deres egentlige liv søger de at glemme blandt mennesker og »at komme fri af ved alskens selskabelig underholdning«. Men det *religiøse* fællesskab da, menighedslivet? Det »dyrker kun fælles tanker, følelser og forsæt. Det lærer måske mennesker en fælles form for liv, men ikke et liv i fællesskab. Man sidder sammen, hører sammen, synger og beder sammen . . . Men hver lever kun for sig selv og er kun henvist til sig selv. . . . Man lader sig end ikke gerne hjælpe.« — Disse skarpe ord er vel værd at eftertænke.

Lad os overveje et par forhold, om vi muligvis kan finde noget deri til klaring af sagen.

Lad os tænke på vore samtaler. Det, som vi i reglen helst vil, er at tale selv. Kun så interesserer samtalen os. Og man vil gerne fortælle om sig selv, hvad man tænker og føler og har oplevet. Naturligvis, er man et dannet menneske eller dog lidt klog, så plaprer man ikke lige ud med, at det er ens eget. Men det er dog hele tiden det, der ligger bag ved ordene. Og man er ivrig for at få det sagt. Det kan måske brænde i én efter det.

En anden fortæller en oplevelse. Det kunde oven i købet være, at han gør det ud af en eller anden nødvendighed eller dog et behov. Hvad gør man så? Så lytter man vel spændt efter det? Så glemmer man vel i øjeblikket alt andet over det? For det er jo noget virkelig sket. Og det betyder jo noget for det menneske. Nej, den første virkning er i reglen, at man straks kommer til at tænke på noget lignende, man selv har oplevet. Dette ens eget tænker man så på, mens den anden fuldfører sin beretning. Hvis han får lov at fuldføre den.

Man afbryder ham måske. Eller man længes efter, at han skal blive færdig; for man brænder efter at få sit eget fortalt. Det ligger én meget mere på sinde end at tænke på den andens oplevelse og behov. Men det vil sige, at éns eget ligger én mest på sinde eller alene på sinde. Man bryder sig ikke om noget andet. Og så hungrer man dog måske samtidig — ubevidst eller klart bevidst — efter at få noget at høre. Man går måske hjem fra en samtale, hvor man med tilfredshed fik talt meget om sig selv og ud af sit eget, og føler en tomhed. Måske er man så klog, at man også forstår, hvorfra tomheden stammer. Og så ved næste lejlighed? Hvordan handler man da? Da gør man sandsynligvis det samme på en lidt anden måde.

Måske har man forstået, at det er klogt, eller i hvert fald, at det er kønt, ikke at tale alt for meget, men også lade andre komme til, og at det er klogt at spørge. Hellere spørge end fortælle. Men vi kan alligevel ikke godt lytte og er ikke ofte tilskyndede til at spørge. Gør man det, fordi man husker på, at det er rigtigt, så er det nok i reglen et slags offer for én. Man bryder sig egentlig ikke om det, men vilde hellere selv fortælle eller hellere være fri. Man lytter derfor noget adspredt og har sindet andre steder.

Eller når man hører på noget, har man kun interesse for det deraf, som man kender hos sig selv, som har berørt én selv. Det andet bryder man sig ikke om. Det keder én måske. Eller man hører det simpelt hen ikke.

Men alt dette og meget lignende fra vore samtaler betyder jo, at man ikke når uden for sig selv eller ud over sig selv. Man kredser om sit eget. Når én fortæller noget, lytter man ikke efter det nye, ukendte, som måske er deri. Derfor modtager man ikke selv noget fra andres liv og skæbne. Og derfor lærer man ikke andre at kende. Man lægger kun mærke til det i deres ord,

som man kender fra sig selv i forvejen. På den måde finder man kun sig selv og sit eget i de andre. Man finder ikke det for dem særegne; man ønsker det ikke. Følgen bliver det mærkelige, at vi véd så lidt om hinanden og kender og forstår ikke hinanden.

Eller lad os tænke på hjælpsomhed. Der findes god hjælpsomhed. Om den gælder vistnok, at den ene hånd ikke ved, hvad den anden gør. Men der er også hjælpsomhed, som man er så glad ved at øve. Den består oftest i, at man bringer den hjælp, man selv gerne vil bringe. Man vilde måske selv være glad for at få den i lignende tilfælde. Det kunde nu også være, at man slet ikke vilde blive glad for den; men det forstår man jo så ikke — Glad og troskyldig (måske) kommer man med den hjælp, man er glad for at bringe. Men man bringer ikke, hvad den anden igennem sin trang »beder« om. Skulde det ske, at han ikke viser sig så taknemlig og glad, som man havde ventet, og skulde det endogså ske, at han i stedet for bad om det, som han trængte til, eller som i hvert fald han helst vilde have, er det muligt, at man bliver skuffet og ubehagelig berørt. Det var ikke ens mening. Det har man ikke lyst til at hjælpe ham med. Og man finder ham måske utaknemlig. — Man har ikke prøvet at finde ud af, hvad der er *hans* behov. Endnu mindre ser eller føler man umiddelbart, hvordan han har det, og hvad han savner. Det kan jo kun bedømmes og forstås ud fra hans stude, altså ud fra kendskab og samfølelse.

Selv når man hjælper, kommer man ofte slet ikke ud over sig selv og ens eget. Man lærer ikke sit medmenneske at kende og ønsker det egentlig ikke. Man opdager ham måske ikke engang, som han virkelig er med sine egne ønsker og sin virkelige nød. Man bærer ikke hans vilkår med ham. Men man hjælper, som man selv har lyst. Derfor kan hjælpsomhed blive besværlig.

Fængselet, vi fører rundt med os, er vor selvoptagethed. Det er den, der gør os ensomme. Den spærrer os inde i os selv. Råder den, kan vi se og høre og virke, så meget vi vil, vi kommer dog ikke uden for det lille område, som er os selv. Vi ser og hører og finder kun os selv i andre og andres skæbner og alle vegne. Vi evner ikke at være midt inde i andres oplevelser, i den sorg eller den glæde, som er andres. Vi kan ikke forstå dem virkeligt og kommer ikke til at kende dem. Mindst af alt kan vi dele, virkeligt deltage i deres lod. Og så går vi da rundt, imellem mange mennesker måske, og er meget ensomme. Det er tomhed og armod. »Alle mennesker, som lever sig selv, skrumper stadig mere og mere sammen i sig selv. De evner i et fællesliv hverken at give eller at tage« (Johs. Müller).

Jeg-optagetheden i dens mangfoldige skikkelser gør ensom. — —

Er der så råd for denne ulykke, ensomheden? De, der har tænkt mest over den, ser ikke så lyst derpå.

Det kan være vanskeligt blot at få øje på den, skønt dens pine tit er følelig nok. Og har man forstået den, er man ikke dermed ude af den. Ja, ikke engang, om man vil, slipper man ud. Men derfor skal man alligevel ikke lade sagen gå sin egen gang.

Hvordan med Søren Kierkegård? Over for de fleste legede han altså skjul. Han syntes, han måtte gøre det. Iblandt dem var han ensom. Men der var mennesker, over for hvem han ikke spillede komedie. Det kunde være børn. Han holdt af dem og talte gerne med dem. Det kunde være fattige. Han havde aldrig, selv når han var mest optaget af en eller anden idé, så travlt, at han ikke gav sig tid til at vente, nårsomhelst et fattigt menneske vilde tale med ham. Han søgte at kende hver enkelt fattig, som kendte ham. Og mens han lukkede sin dør for alle andre, åbnedes den altid for dem, der

trængte til hjælp eller til trøst. Der var dem, der søgte ham i sjælenød. Så var al hans forstillelse borte.

Derfor, endskønt han var gjort meget ensom af sit tungsind og sin store selvbeskæftigelse, var han måske alligevel ikke så ensom. Ensomheden var dog undertiden brudt. Den var brudt inde i hans sind. Og det er dér, den bor. Han følte den jo også som en ulykke. Fra sit dødsleje sendte han hilsen til alle mennesker. Så var han dog bundet til dem.

Det er måske dog sådan, at hvor ensomheden føles — føles som en tomhed og lidelse, er den ikke så stor, eller faren ved den er ikke så stor, eller der er mulighed for, at den bliver brudt.

Og nu Christian Wahnschaffe? Ja, han kom selv noget ud af sin ensomhed, og han friede nogle andre ud af deres. Det tog den form, at han bosatte sig iblandt fattige i Berlin. Han hjalp nok en og anden med nogle penge. Men det var ikke for at gøre et socialt hjælpearbejde af sædvanlig art. Det bliver i reglen noget upersonligt og noget ovenfra. Han måtte, burde, skulde frem for alt blot være der. Og så boede han der da iblandt de meget forskellige mennesker, som alle på en eller anden måde var ramt eller mærket af livet. Han delte livet med dem. Han trængte sig ikke på, han gjorde ikke et »arbejde«. Han var der blot og ikke som en ligegyldig, men man kunde måske sige som en broder og en faderlig ven, eller hellere: han var et medmenneske hos dem. Deres kår var hans. Han tog dem op, tit mere indtrængende, end de selv havde turdet. Og dog var der ikke noget bestemt, han vilde. Han glædede sig, når én blev friet fra en byrde, eller når én var tapper.

Han tog sig af den mest forhutlede kvinde. Hun var kommet på hans vej, og han havde følt sig forpligtet. Hun fik et værelse og føden, og han plejede hende, da

det blev nødvendigt. Men det var ikke deri, det egentlige bestod. Det kunde han godt have gjort i egoisme og været lige ensom.

Det egentlige var snarere, at han måtte tænke på hende og de andre — altid. Det var, at han hørte efter, når de fortalte. Han hørte efter næsten med lidenskab. Der var en spændt spørgen hos ham. Når én under sin fortælling kom i nærheden af noget strengt, mærkede han det. Og så var den spørgen der straks, ikke af nysgerrighed, men spændt, optaget. Den blev udtrykt med nogle stille ord, bag hvilke spændingen lå. Han spurgte vel knap for at vise deltagelse, men han spurgte af deltagelse. Han spurgte for at høre, for at få det at vide og for at forstå, ikke bevidst for at hjælpe. Og så levede han det igennem, som han hørte, det som fortælleren havde prøvet. Han var der ligesom slet ikke med sit eget og sig selv, havde ingen tanker ved sig selv, men var helt inde i det, han hørte, spændt hørende. Det var i de stunder hans hele liv. Så viste det sig, at manges, de mest tillukkede, tavshed blev brudt. Det, som var mest umuligt at fortælle, som de knap selv havde tænkt, fortalte de ham. Og sådan blev deres ensomhed brudt.

Og han, ja han lærte virkelig noget til mennesker at kende. Han fik mere at vide end sit eget, enten dette hans eget var at finde i hans eller genspejlet i andres liv. Og han havde del med andre, virkelig. Derfor blev tit hans fængsel, ensomheden, brudt.

Da hans fader, som var forbitret over hans tåbelighed, i deres sidste samtale spurgte om hans planer, lader forfatteren ham i noget for bevidste ord svare: »Jeg vil ikke frembringe værker. Jeg vil ikke gøre noget godt eller nyttigt eller stort. Jeg vil ind, op, ud, ned. Jeg vil ikke vide af mig selv. Jeg er mig selv ligegyldig. Men

jeg vil vide alt om menneskene. For menneskene, ser du, menneskene er det hemmelighedsfulde, det frygtelige.« Han vil åbne hver enkelt og tage lidelsen ud af dem. »Hovedsagen er, at hjertet ikke bliver træt. Blot ikke et træt hjerte — det er hovedsagen. Hvad jeg først vil gøre, ved du jo nu — forsvinde.« »Det vil være en slags død,« sagde faderen. »Eller en slags liv,« svarede Christian. »Jeres liv er uudholdeligt.« — —

Spørger vi om vejen, man skal gå ad for at nå til fællesskab, ud af ensomhed, eller om midlet, som kan hjælpe det frem, så må vi svare: Det er at have *sans for andre*. Det er at tænke på andre, at bryde sig om andre, at tage dem, som de er, og lære dem at kende, som de er, og at dele med dem. — Det er vel netop ordet: *dele*. Et menneske kan nok komme til at synes, at så længe der er nød til i verden, er det eneste, som der er virkelighed i, det at tage del med mennesker i deres sorg og byrder, dele ind til brødet og arbejdet. Og hvis alle de byrder engang er borte, da kan fryd og herlighed få det præg af det virkelige, som de nu må savne.

Vil man ud af ensomheden, må man tage livets kår op og dele dem med de andre, ikke holde sig udenfor, hverken fordi man er for god til de andre, eller fordi man er for ringe.

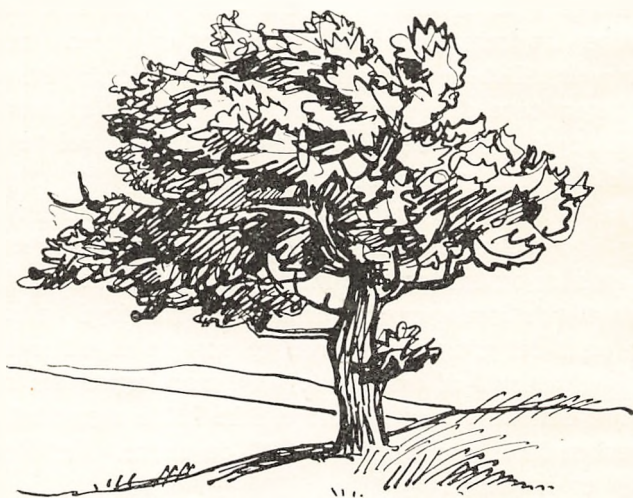
Man kunde tænke på samaritanen, som Jesus fortalte om, og som har fået tilnavnet den barmhjertige. Sådan går det til at komme ud af ensomheden. Og sådan er prisen derfor.

Men disse svar rejser vistnok kun et nyt spørgsmål: Kan jeg det? Og det spørgsmål må ikke lægges til side eller stilles i bero.

Een gang, tror jeg, har ensomheden været brudt. — Jesus fra Nazareth var ret enlig. Og han følte sig meget

ensom. Engang følte han sig fuldstændig forladt. Det var paa Golgathas kors. Men han *var* vist nok aldrig eet øjeblik ensom. »Thi han elskede meget.« Og han skal heller aldrig blive ene. Men han vil føre mange til sig. Af dem skal der blive een hjord, een hyrde. Der skal ensomheden være borte.

Niels Petersen.

Arbejde og Udvikling.

I den lille smukke Bog, Carl Koch har skrevet om Goethes »Faust«, siges der: Der er i et Menneskes Sjæl en dobbelt Strømning. Den ene er en Stræben efter at udvide sin Synskreds, arbejde udad, erobre Riger, omfatte, omspænde helst alt. Den anden viser sig som en Stræben efter at finde og bevare sin Sjæls Midtpunkt, sig selv. Hans Ansvar, hans Skyld, indre Renhed, hans Livs Værdi bliver her de store, afgørende Spørgsmaal for ham.

Denne Tvehed i Sindet kunde straks synes en Svaghed, en Splid, der fører til ingenting. Men skal man i den lille Del af Verden, der er tilgængelig og overskuelig for den enkelte, se nærmere efter, det være saa i det virkelige Liv eller i Kunsten, saa klarer det sig efterhaanden, at denne Spænding i Sindet netop er nødvendig, ja naturlig for Mennesker af en stærk og ufordærvet Natur.

Det ligger lige for at lade Goethe fortsætte, selv om det vel er fordringsfuldt at bruge ham i Tide og Utide; lad det være forklaret med, at det er Mindeaar for Goethe just 1932.

I Goethebogen af Carl Roos, som er udkommen i denne Anledning, er der gjort Rede for netop disse to modsatte Sider hos Goethe, den ene beskuet og kendt af den ganske læsende Verden, den anden mere skjult og overset.

I »Faust« har denne Digter givet os et Billede paa indre Uro, Udvikling, Selvudfoldelse. Den evige Stræben fremad er Mottoet over Faustskikkelsen.

At Goethe har gennemlevet indre Kampe, er givet, ja allerede da han skrev Bogen om Werther, føler han sig oprevet; han siger derom: Verden lader Digterne i Stikken, Livet omkring dem er tomt og svagt, en aaben oprindelig Natur er ikke til opdrive, ingen har Kraft til at være sand og ærlig, derfor nødes han til at søge alting i sit eget Indre. Og han fortsætter med, at han har levet og lidt meget, og det var deraf, Werther udsprang.

Ogsaa »Faust« udsprang af en Spænding, en ubændig indre Trang til Handling, til at leve Livet rigt, dybt, stort. 1776 skriver han: Der gives ikke noget elendigere Menneske end den, der lever passivt paa bedste Beskub, uden Arbejde.

Dette sidste »uden Arbejde« er centralt. Goethe har sikkert præsteret mere Arbejde end de fleste andre, selv naar han følte, at han ikke arbejdede; men for ham var Arbejde ikke den Slags Motion, der efter Joh. V. Jensen falder ind under »Samlernes« Arbejde, det uproduktive, den golde Roteren. Man kan travle f. Eks. med at samle Frimærker, Malerier, Penge, ydre Anseelse e. l., men virkeligt Arbejde er noget andet, det omformer, præger eller fremstiller Tingene af den raa Natur, gør et Stof anvendeligt til Nytte eller Glæde for Mennesker, og et virkeligt Arbejde vil desuden gøre den, der udfører det, værdifuldere som Menneske, det vil strække Evnerne og rette Karakteren, dersom ikke netop ydre Forhold har gjort det til nedbrydende Trællearbejde.

Goethe stod faa Aar efter og havde Brug for hele sin Arbejdsevne og al sin Viden. Han fik endelig Opgaver nok, da han kom til at lede og administrere Vejvæsen, Militær, Landbrug, Bjergværksdrift, Kunst og Viden-skab i den lille mellemtyrke Stat.

Her var Kravet over ham, nu fik han Anledning til at rette sin Energi udad, erobre Verden for sine sociale Ideer.

For de fleste Mennesker betyder en Stilling i det offentlige Liv kun, at de lystre Parole; de har selv ingen selvstændige Tanker, ingen skabende Evne, ikke engang den nødvendige Viden eller Menneskekundskab til at kunne give en Ordre, saa den virker efter sin Hensigt. Saa støtter man sig til en eller anden bedre vidende, der saa bestemmer Retningen og Farten.

Saaledes ikke med Goethe; han vilde ved Selvsyn sætte sig ind i Problemerne, og han brugte sin egen gode Forstand, og hans Maal blev snart at lave den lille Stats Love om. Han ønskede at gennemføre Landbo-reformer og andre social-politiske Reformer, han vilde samle sig om Landets indre Opgaver og gøre Sacshen-Weimar til et aandeligt Centrum for Tyskland.

Men alt dette hæmmes og forhindres. Hertugen vil det ikke, og heller ingen andre vilde være med i den Vogn. Og her er Aarsagen til, siger Roos, at Goethe valgte at trække sig tilbage og kom til det Resultat, at hans rette Hjem var Ensomheden i Poesiens Borg. Det var ikke et naturligt Udviklingstrin for Goethe, men det var Resignation.

Fra nu af blev Goethe Betragter, hans Livsudfoldelse blev hæmmet, men leve vil han, og stærkt, dybt maa han leve, og nu møder vi hans stærke Ord om en uendelig personlig Udvikling, Nødvendigheden af at stræbe frem og frem.

Vi møder denne Higen efter stadig højere Livsform i »Faust«.

Et af de mest gribende Steder deri er det, hvor han gør sit Livs Resultater op før Mefistos Ankomst i Stykket. Han siger fortvivlet i sin Søgen efter Fodfæste: Derfor har Livet mistet sit Skær, jeg ved, min Viden er uden Værd.

Dette er Fausts alvorlige Udgangspunkt, Erkendel-

sen af, at al hans Gransken har været spildt, han tog fejl, hans Livs Arbejde var intet værd.

Det er, som selve Sokrates taler derigennem, dertil vilde han ogsaa føre Mennesker, thi saa var der dog Haab om, at de vilde begynde forfra og søge i mere frugtbare Egne, nærmere det sande, det ægte og virkelige.

Wagner, den lærde Beundrer af Faust, er ikke kommet dertil. Han holder paa, at det er saa skønt

»at se, hvad vise Mænd før os har grundet paa, og hvor utrolig vidt vi selv har kunnet naa.«

Her har vi »Samleren« igen, den værdiløse Samlen sammen paa Sager, der kun har til Formaal at forgylde Narren selv.

Faust begynder nu sin Søgen efter en Viden, der har Værd, Livet skal aabne ham sine Hemmeligheder, og han føres af Sted i en fejende Hvirvel af Storhed og Elendighed, Sejre og Nederlag, en Tragedie, og dog en Skæbne, der giver os nyt Mod, Glæde over Livets vanskelige Veje, der dog synes at føre fremad under visse Betingelser. I Margrethe lader Goethe os mødes med en af Litteraturens skønneste Skikkelser, i Lykke, men især i Ulykke. Men den jagende og jagede Faust styrter videre efter den Viden, der har Værd, og som han stadig ikke ser. Endelig modnes han til at se, at hans rastløse Higen kun kan faa Næring der, hvor det virkelige Liv møder ham med sine Krav. Her er det ægte hos Faust slaaet igennem, vi erkender med ham, at der hvor vi støder sammen med Livet omkring os, der gaar vor Vej, og naar vi gaar det i Møde, formes vi, præges vi som en Mønt, ægte eller falsk, men vi gaar ikke fra det uden noget Præg.

Denne Slutning paa Goethes Hovedværk viser os, at han vedkender sig ogsaa den udadvendte Stræben,

hans Længsel og Higen fremad gælder ikke blot Selvudfoldelsen, og den naar man til syvende og sidst ikke ved som Tilskuere at rejse Verden rundt og samle Viden og spredte Oplevelser eller ved altid at kredse om sin egen Persons umaadelige Vigtighed i sig selv, man naar den først og sidst gennem Arbejdet, gennem Fællesskabet og Samarbejdet med andre arbejdende Mennesker.

Og Goethe var stor nok til at kunne se, at kun et Menneske, der opdrager sig selv, stadig stræber mod højere Udviklingstrin, kan staa fast og gribe ind i den ydre Verdens Udvikling, kan hele og rette det syge og skæve. Og hvad er ynkeligere end et velmenende Menneske, der gerne vil det rigtige, men gør det forkerte, fordi det savner Viden og Modenhed; det ender gerne med at tjene fremmede Guder, livsfjendske Anskuelser, der skjuler sig under anstændige Navne.

Det er naturligvis ikke rigtigt at tro, at man kun tjener den ydre Verden ved direkte at gaa løs paa bestaaende Uret i Samfundet, at give sig af med Politik. En anden modsiger dette; Sokrates, der jo staaer for os som den indre Udviklings store Talsmand, gaar andre Veje, han viser, hvorledes Mennesker tjener baade sig selv og andre bedst ved at staa bag deres Ord med deres Person. Han afskyede Politik, mente endog, at det var særlig farligt at være Politiker, han selv viste sig umulig paa det Omraade, ja havde nær sat Livet til ved at sætte sig op mod Flertallet. Og dog var hans Gerning rettet udad i meget høj Grad, hans Maal var Ungdommen; der ventede han, det var muligt at gribe ind, den var endnu ikke forhærdet som de gamle, der talte et og gjorde noget andet. Ungdommen skulde lære, at Ord ikke skal bruges til at fortone Sandheden, til at besmykke Udvendigheden. Alt uægte og fordægtigt kunde Sofisterne faa at lave Taler af. Sokrates yndede ikke

store og veludsmykkede Taler, Samtalen med Folk af alle Slags og især med Ungdommen var hans Middel til at naa fremad, ogsaa deraf kan vi lære; alle, der har prøvet een Gang modigt at føre en ærlig Samtale til Ende, vil vide, at dette er Midlet til at komme over døde Punkter i vort Liv.

Der har til alle Tider været Opgaver nok at gaa i Lag med for Mennesker, der kunde og vilde andet end at sikre sig selv.

For Nutidsmennesker er det næsten ikke muligt at løsrive Tanken om udadvendt Arbejde fra sociale Opgaver, internationale, økonomiske. Goethe aner, at Fremtidens store alvorlige Spørgsmaal bliver et socialt, og vi Efterkrigsmennesker ikke blot aner det, vi ved det, det æder sig Aar for Aar og Uge for Uge dybere ind i vort Sind. Teknik, Videnskab, Kunst og Racens fremadskridende Tendens — æret og agtet være det alt sammen i Joh. V. Jensens Navn, og lad Frihed og Valgret blomstre i Fred; nu er det hæderligt Arbejde og selvfortjent dagligt Brød, det drejer sig om, Mennesker talt i Millioner fordærves sjæleligt og legemligt under de nuværende Tilstande.

Og er det rigtigt, hvad der staar i Indledningen, at der i os er en dobbelt Tang, en Tilskyndelse til at udvide vor Synskreds, arbejde udad, og desuden en Stræben efter at bære et Ansvar, at bevare vor Sjæls Midtpunkt, at udvikle det bedste i vor Karakter, da er der vel Haab om, at de rette Mennesker og de Opgaver, der særlig er vort Slægtleds, engang kan finde sammen. Direkte eller indirekte kan vi alle være med. Det er ikke blot i de høje Sale, en Dumhed skal slaas for Panden, som Pontoppidan siger, det er især hos os selv og i vor allernærmeste Kreds. Og vi vil med ham ogsaa være med til at synge Lovsange for vor egen Tids Martyrer

og afsløre og standse alle, der under fromme Masker søger at udnytte og herske over deres Medmennesker.

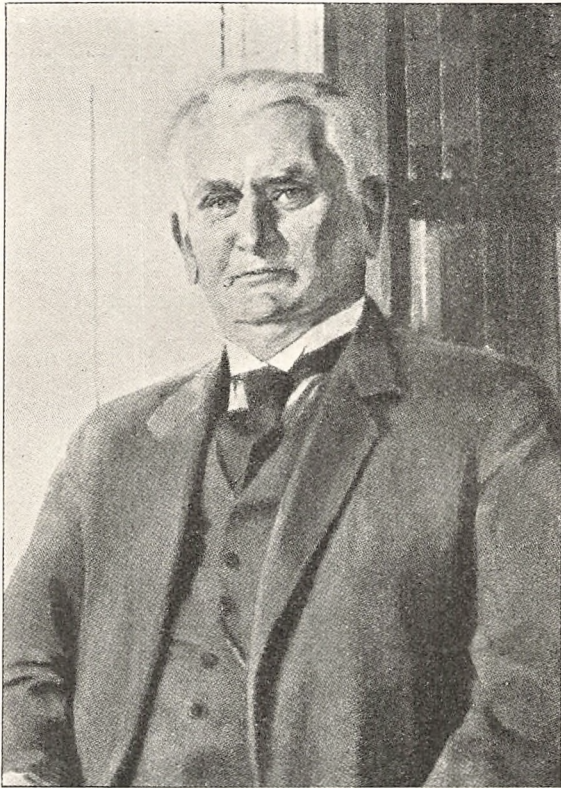
Ja, vor Tid har Opgaver nok til os, det gælder blot om at kunne se dem, og om de bedste vil tage dem op, gaa løs paa dem. Men al god Fremgang afhænger ogsaa af, om vore Forposter bliver »Samlere«, eller om de bliver Arbejdere, og især beror det paa, om den dobbelte Trang i Sindet er til Stede, en Længsel efter at kaste værdiløse, maaske hæmmende Karakteregenskaber over Bord for at vinde nye indre Værdier, og endelig om Evnen til at give sig hen i et ydre Arbejde er stærk og sund.

Maatte vi alle søge den Viden, der har Værd, til Hjælp i vort Arbejde, og maatte vi finde de rette Opgaver til Glæde og Udvikling for os selv.

Adia Frost.

Jacob Appel.

Med *Jacob Appels* død blev et indholdsrigt og bevæget menneskeliv afsluttet. Hvor havde Appel oplevet meget, og hvor kunde han fortælle festligt derom. Hvor han kom, blev han hyppigt midtpunktet, hvorfra det strålede med liv og fest; han kunde være munter, ja

sprudlende munter. Når man da så ham, og når man vidste, hvor usædvanlig rigt udrustet han var i alle menneskelige evner, måtte man tænke, at han var en meget lykkelig mand. Det var han måske også. Men han befarde sig i alt fald aldrig i den flade og selvfølgelige lykketilstand. Guderne havde rigt benådet ham, og han havde i sit ydre levnedsløb overmåde megen medgang. Men hans sind var uroligt og ofte anfægtet af mismod og tvivl. Også i medgangsdage var han — mere end de fleste vidste — en prøvet mand; de sidste år måtte hans sind tåle usigelig smerte.

Menneskene dømmer ofte let og hurtigt om hinanden. Men hvad ved vi om hinanden, at vi tør gøre det! Et menneskeliv er jo dog som isbjergets. De ni tiendedele ligger skjult under havfladen. Vi ser kun lidt og forstår endnu mindre.

Jacob Appel var sønderjyde, og dermed er meget sagt om ham. Den »sorgombruste Kongeå« gik dybt i hans sind. Født to år efter ulykkesåret hørte samtalerne i fædrehjemmet om nederlaget til hans allerførste barndoms minder. Tre år gammel moderløs blev savn og tab centrale pulsslæg i hans unge sind. Men hans fader, den ejendommelige højskolemand og frimenighedspræst i Rødding, Cornelius Appel, var en handlingens og troens mand. Han forstod den dobbelte opgave: uforglemmeligt at indprente sine børn savnets og tabets smerte, men også at rejse deres mod og ruste deres vilje til et arbejde på delvis at genvinde det tabte. Hans yngste søn kunde vist gøre Blichers ord til sine:

Den moderløse finder
hos faderen sin trøst,
og livets kilder rinder
af mandens hårde bryst.

Som syttenårig stod Jacob Appel over for det valg, som mange unge mænd i Nordslesvig stod over for under fremmedherredømmet: han skulde vælge mellem at springe preussisk soldat (og dermed bevare sin ret til at bo og bygge i Nordslesvig) eller rømme nordpå. Det er rigtigt, som H. P. Hanssen har fremhævet, at de unge mænd i en alt for tidlig alder her blev stillet overfor et uhyre vigtigt valg. I modsætning til H. P. Hanssen valgte Appel at gå mod nord. Han fulgte derved en opfattelse af soldatertjenesten og faneeden, som var herskende i sønderjyske kredse indtil den tid. Men selv om Jacob Appel som ung højskoleelev kraftigt hævdede at have gjort det rette, skulde jeg dog tro, at tvivlen om at have handlet rigtigt någede ham i ungdomsårene — og måske bestandig siden. Var Jacob Appel blevet dernede, vilde hans livsskæbne have forment sig anderledes. Mon han så var blevet sønderjysk pressemand? Sikkert landdagsmand. Hvordan vilde hans stilling have været til H. P. Hanssen? Vilde han have været Vesteregnens repræsentant og den skarpe protestpolitikts talsmand? Disse spørgsmål besvares ikke helt ud af Jacob Appels senere livsgerning; thi det må huskes, at han delvis blev revet ud af sine omgivelser og norden å fik betingelser for at vurdere den nye retning i nationalitetskampen, betingelser, han måske ikke i samme grad havde fået, om han var blevet dernede.

Men Appel gik mod nord, og han kom til Askov. Efter at have været elev og efter en række studieår i København blev han lærer ved den udvidede folkehøjskole i Askov, som han i godt 40 år var knyttet meget nært og stærkt til; inden for dette lange tidsrum faldt dog to ministerperioder.

Jacob Appel blev, mens han virkede iblandt os, bedømt ret forskelligt; også ved hans død mærkedes forskelle i opfattelsen af mennesket Jacob Appel; ligeså

gjorde det forskellige syn sig gældende, når man tænkte på ham som manden, der trådte frem i offentligheden som en af dens fremmeste skikkelser. Men alle, der kendte ham som *lærer*, undrede sig betaget over denne sjældne mand. Han var en stor lærer — på en måde den største, jeg har kendt. Alting tjente ham i lærergerningen. Hans skikkelse virkede myndigt, til tider endog imponerende, hans faste øjne og de sikre, udtryksfulde bevægelser virkede stærkt på os, hans stemme, som hverken var særlig fyldig eller skøn, kunde smælde af energi og skarphed. Men mest tjente ham hans usædvanlige intelligens; han havde den store lærers evne og trang til at oplyse, og han fandt åbenbart en stor glæde deri; hans fremstilling var gennemstrålet af klarhed og lys. Det kom vist tydeligst frem, når han klarede en regneopgave eller et matematisk spørgsmål eller et fysisk problem. Han helmede ikke, før eleverne havde forstået, han kendte selv til forståelsens rene glæde og vilde gerne skænke den til andre. Han kunde more sig over at vise, hvor lidt velbegavede elever forstod af det, de mente at forstå, og han kunde anstrenge sig for, at tungnemme kunde få del i hans glæde. Hvad lærerintelligens angår, har jeg vel i højskolen mødt hans lige, men hos ham var lærersansen uforlignelig trænet og skolet.

Den svageste side i Appels lærergerning kunde være en svigtende evne til hengivelse i emnet og en manglende varme overfor dette. Jeg nævner ikke dette som et karakteristisk udtryk for Appels undervisning; thi meget ofte var lys og varme i samme grad til stede, når Appel stod på katederet. Men han kunde — i hvert fald efter den første ministertid — holde historiske foredrag, som virkede upersonligt og koldt på os elever. Det skyldtes måske, at hans sind til tider var delt, så højskolegerningen ikke havde hele hans hu.

Men havde han end her noget alvorligt at kæmpe

mod, så skal det også fremhæves, at hans varme og noget indestængte hjertelighed var ægte; han bar ikke sit hjerte på en præsentbakke, og han afskyede den ublufærdige måde, hvorpå adskillige talere (og tilhørere med) ønsker rørelser og stemninger stillet til skue. Jeg er sikker på, at Appel i de inderste personlige forhold

Askov højskole.

var en sand mand; han havde en så dyb respekt for det, der dybest nede danner et menneske. Når han da — slet ikke ofte — talte om disse forhold, så prægede en vis nænsomhed hans tale. Det forekommer mig, at han da ikke talte med sikker myndighed, men med tilbageholdt bevægelse. De, der kunde høre, så et land — forunderligt at leve i, men vanskeligt at betræde.

Lederen af Askov udvidede højskole bliver ifølge sin stilling en forgrundsskikkelse i den nordiske højskolebevægelse. Men sådan er det kun, fordi Askov stedse

har kunnet tiltrække sig lærere, som i dagens arbejdsindsats værdigt kunde svare til skolens rige traditioner. Askov kendte vel til svage tider, men i intet årti har denne skole savnet mænd til at værne om Askovs førsteplads mellem Nordens højskoler. Jacob Appel var det naturlige midtpunkt i den fremragende lærerkreds. Han var netop midtpunktet; var han borte, mærkedes et savn.

Hjemme var Appel en myndig mand. Myndigheden forklarede blandt andet af den før omtalte rige udrustning, som han ejede. Men dybere set beroede myndigheden i, hvad han havde stridt med og sejret over i sit eget stridige sind. Virkelig myndighed må have dybere bund end glansfuld fremtræden og nok så ypperlig dygtighed kan give. Fra sindets dybde udgik Appels myndighed. Han beherskede i ret høj grad sine omgivelser. Var han glad, kunde det være en fest at være i stue sammen med ham. Var han nedtrykt, kunde han lægge tyngsel over andre. Hans myndighed fratog dog næppe lærerne deres arbejdsfrihed. Appel havde en lykkelig evne til at knytte unge begavede lærere til Askov.

I den samlede højskolebevægelse stod Jacob Appel nær midten, et godt stykke fra forposterne, men langt, langt borte fra alt bagstræb; han havde ikke valgt sin plads af hensigtsmæssigheds grunde, han var i sin overbevisning en ærlig mand og en reel mand. Men i sin centrale, glimrende stilling forsøgte han ikke at lade hæren marchere frem til ny landvinding for højskolen, han indbød ikke til erobring, men til forsvar. Jacob Appels omfattende forståelse og redelige sindelag friede ham fra snæversyn og idéforsumpning; han var endog som ældre mand og som en meget syg mand usædvanlig åben og modtagelig for nye synspunkter; men han kunde virksomt kun arbejde for tanker, som han var rodfæstet i gennem slægt og venner.

Som enhver fulgød højskolemand kom Appel først i rigtig forbindelse med gerningen hjemme. Han havde en grundfæstet tro på den folkelige oplysnings bestandige gyldighed og værdi. Højskolen er — sagde Appel ofte — ikke tidsbestemt. En gang ført ind i vort folks liv, hører den bestandig dette folk til. Om sin egen delighed i den folkelige oplysnings tjeneste kunde han — trods sine ypperlige evner — tvivle, men aldrig om opgavens bestandige gyldighed; højskolen var en organisk del af folkets liv, uden den var dette liv et fattigere liv. Appel blev en forkynder af højskolen og livet gennem den.

Den, der vilde skrive Jacob Appels eftermæle, måtte give god plads for en udførlig omtale af hans ministergerning. Her skal denne side af Appels gerning kun kort berøres.

Da han få år efter at have fået ledelsen af Askov højskole blev opfordret til at indtræde i ministeriet Klaus Berntsen, mente han det rigtigt at sige ja. Flere forhold tilskyndede dertil. Der er ingen tvivl om, at ministerstillingens magt og ære drog Appel stærkt. Men jeg vil også tro, at Berntsens tilbud om kultusministerposten på anden måde var Appel en meget kær tilskikkelse. Den smukke løbebane, som allerede lå bag ham i Askov, og som han med rette havde vundet ved sine evners og sit arbejdes indsats, kunde skumlere tilskrive slægtskab og venskab. Appel var vist ret følsom over for, hvad mennesker tænkte og sagde om ham. Det kunde være godt at opleve den fulde tilfredsstillelse ved at gå ind til en stor og ansvarsfuld gerning, som heltud skyldtes ens egen fortjeneste. Men afgørende for Appels beslutning må man håbe var hans tro på, at han som skolens og kirkens minister kunde arbejde — på en bredere front — for de grundtvigske skole- og kirketanker.

Det kan imidlertid ikke skjules, at for grundtvigske folk blev Appels første ministertid en skuffelse. Når man

betænker, hvad der kom ud deraf, synes man ikke, at disse resultater var gerningen i Askov værd. Det er utvivlsomt, at han var tilhænger af den kirkelige frihedslovgivning, som indleddedes med loven om sognebåndsløsning; han fandt, at denne lov var en særlig god lov, fordi den gav frihed til dem, der ønsker at bruge friheden, men den lagde ikke tvang på nogen. Som kultusminister gav han også udtryk for forståelse og vilje til at værne mindretallets ret, f. eks. ved præsteudnævnelser. Men i sin treårige ministertid 1910—13 fik Appel intet gennemført, som afgjort viste fortsættelse af den frisindede skole- og kirkepolitik fra forrige århundrede; man kan derfor forstå, at hans venner var godt ængstelige, da Appel anden gang blev minister i 1920. Under denne anden ministertid fik han imidlertid lykke til at udføre en bedrift, som måske — når alt kommer til alt — var den lykkeligste side ved hele genforeningen mellem Danmark og det genvundne Nordslesvig. Jeg tænker her på den sønderjyske skoleordning ved loven af 10. maj 1923. Denne lov vil være knyttet til Appels navn gennem kommende slægter.

Ved ordningen af den sønderjyske skole kunde Appel fortsætte det arbejde for kulturel frihed, som hans fader, Cornelius Appel, havde gjort sig til talsmand for i tiden mellem de to slesvigske krige, da han så energisk frarådede de danske myndigheder at bruge magt overfor det tyske mindretal. I grænselandet skulde lige ret og frihed for de to nationaliteter råde.

Det faldt i Jac. Appels lod at sætte denne folkelige politik i højsædet; det skulde være vort folks mål »*at indføre en rundelig og personlig frihed både i kirke, skole, på tinge og for retten. Den danske regering og det danske folk skulde vise Europa, hvorledes en fribåren og højsindet færd lige over for folk, dels af indbildt og dels af en virkelig fremmed nationalitet, tog sig ud, og*

hvilke frugter den kunde bære.« — Når man betænker, hvor overmåde vigtigt det var for vort folk, at den sønderjyske skole blev bygget på hjemmenes og frihedens grund, så forekommer det mig, at det skridt, Jac. Appel tog i 1920, da han valgte at blive minister anden gang, var fuldt berettiget. Grundtvigske folk må være taknemmelige for, at det sønderjyske skolevæsen blev ordnet i overensstemmelse med det skolesyn, som er vort.

Ved Appels død mindede Holger Begtrup om ordet fra Salomons Ordsprog: »Bevar dit hjerte frem for alt det, der bevares; thi fra det udgår livet.« Det gjaldt for Jac. Appel mest om, at hjertet blev bevaret hos Gud. Her måtte han stride den hårdeste kamp; men hans nærmeste siger, at det forundtes ham at opleve sejr over tvivl og uro. Han, som havde udstrålet så meget liv i festlige medgangsdage, åbenbarede i sin sværeste sygdomstid livet skønnest i skrøbeligheds kår.

Vi, der kom sammen med ham i de sidste sygdomsår og havde noget arbejde sammen med ham, holder næsten mest af disse sidste minder fra dette forunderlige bevægede menneskeliv.

Uffe Grosen.

Nogle rejseindtryk fra min anden grønlandsfærd.

Jeg var så lykkelig i år — ved hjælp af understøttelse og ved velvilje fra Grønlands styrelses side — at få lejlighed til en grønlandsrejse, der varede fra 3. august til 27. september. Denne 8 ugers sørejse var ikke alene en dejlig tur for én, der føler sig »som fisken i vandet«, når man er til søs, og ikke mindst gælder det, når man sejler med et så afgjort godt søskib som »Disko«; men for en studierejsende, som jeg var, var det en lærerig tur, der berigede min viden om Grønland med det, som kun selvsyn og selvoplevelse kan bringe én. Efter 20 års læsning om Grønland og grønlandske forhold vidste jeg noget, men denne rejse gav mig på en del områder en viden, som selv den mest belæste er afskåret fra at få. Fra mit ophold i Ivigtut 1911 kendte jeg lidt til »grønlandsbacillen«, som kan binde Europæeren, som den binder Eskimoen, til landet med stærke, uløselige bånd, og min studierejse har atter fået denne bacilles virksomhed i gang. Det var ikke alene en lærerig tur, men det var en *dejlig tur*.

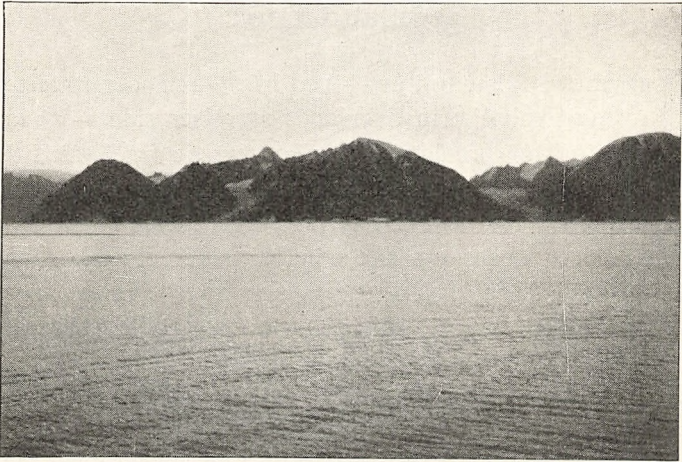
*

*

*

De sidste års politiske uro om Grønlands statsretsforhold har fået mig til at ønske — ved selvsyn — at se, hvordan det angrebne danske monopolstyre så ud i virkeligheden. Jeg kan ganske vist ikke hævde, at jeg

— efter at have set livet ved en halv snes kolonier og et par udsteder — kender landets og befolkningens forhold til bunds, det vil kræve års ophold i landet og kendskab til Eskimoernes sprog for at kunne give en i alle forhold udtømmende skildring af livet og livsbetingelserne i Grønland, men jeg blev, ved det jeg så og

»Hamborgerlandet« set langt ude i Davis-strædet.

hørte, bekræftet i, at den linie, som fra ansvarlig side er givet for arbejdet over for den grønlandske befolkning, sikkert er både velovervejet og tilrettelagt ud fra de givne forhold som det for tiden bedst gennemførlige, men den opgave er at føre frem til den dag, da Grøn- lænderne kan stille sig mellem andre selvstændige nationer uden monopolstyre eller anden hjælp fra en »kolonimagt«.

*

*

*

»Disko«s tredje rejse er inspektionsrejse : at direktøren for Grønlands styrelse og andre overordnede embedsmænd er med og ved selvsyn, ved samtaler og over-

vejelser med de pågældende Danske og Grønlændere planlægger det kommende års arbejde, der rækker fra erhvervsforholdene ind over husbygning, skole- og kirkeforhold, sundhedsvæsen, vejanlæg, vandforsyning, havneforhold, radiotjeneste m. m. m.

Det er derfor en god tur for en studierejsende, ikke

»Disko« i Godhavn.

fordi man kan være tilhører ved de mange og ofte lange forhandlinger, men spørgsmålene på stedet ligger i luften, når skibet er der, og er man tilstrækkelig interesseret, falder der mange oplysninger fra ved samtaler med de dansktalende Grønlændere, som jeg med vilje mest spurgte, og fra dem af Danskerne, som kunde få lidt tid til rådighed for en videbegærlig og nysgerrig mand.

I det rent ydre er denne rejse en festtur. Så snart skibet svinger om pynten, som skjuler og dækker kolonien for havet og stormene, ser man flagene til tops, et broget folkeliv på »havne«pladsen, båden og kajakkerne

kommer skibet i møde, der lyder tre saltskud fra koloniens små kanoner, ankeret går, og inden skibet endnu har fået fastgjort agterfortøjningerne, er der et mangefarvet folkelivsbillede om bord. Først kommer bestyreren og eventuelt andre embedsmænd op ad faldrebet, men efter dem en tæt strøm af kvinder, mænd og børn

Den ny bedding i Holstensborg, den første i Grønland.

i grønlandske og europæiske dragter. Snakken går livligt på dækket, mens embedsmændene er til en fri modtagelse i en af salonerne.

Mens skibet losses og lastes, og mens direktøren fører forhandlinger fra morgen til sen nat, bruger vi tiden til studier af det særegne, der er rammen om som indholdet i livet ved en grønlænderkoloni.

*

*

*

Forsøger man ud af folkelivsbilledet, som det møder en overalt, at finde den Grønlænder, vi lærte om i skolen, bliver man skuffet. Racemæssig set er der ikke

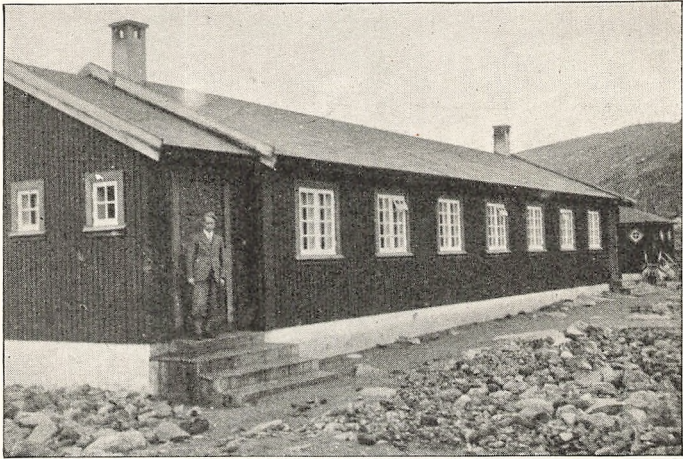
mange ublandede Eskimoer tilbage. Blodet er blandet. Evropæiske former findes i ansigter med eskimoisk lød og hår, og lyst hår og blå øjne ses hos mennesker, der har udprægede eskimolinier. Blandingsracen skal vi notere som en mærkværdighed, fordi den — modsat alt andet kendt fra kolonihistorien — viser en værdifuldere

Et par rigtige Grønlændere.

mennesketype end den tidligere ublandede befolkning. Mange af de førende slægter mellem Grønlænderne er ikke blot navnemæssigt men også racemæssigt mere danske end eskimoer: Høegh, Broberg, Lynge, Rosing, Egede, Lund, Olsen m. fl. er slægter, hvor væsen og karaktertræk mer eller mindre er evropæiserede. Mænd med disse navne, indfødte Grønlændere, findes nu i alle bestillinger fra fangeren til førstepræst og udstedsbestyrer. Dansk taler mange så flydende, som vi gør det. Denne folketype er runden af århundreders blodblanding og vil blive den type på Grønlænderen, når han engang møder selvstændigt frem mellem andre nationer. Det er

disse folk, der har forladt de gamle livsformer, og de er i spidsen for den bevægelse, der arbejder for en evropæisk samfundsordning. Det var en værdifuld oplevelse at møde dem rundt omkring. De havde klar og velformet kritik af ting, som de syntes burde være anderledes, og de var helt ud medoptaget i det, der bærer

Eiterskolen i Julianehåb.

i retning af at gøre Grønland til et frit og selvstændigt land.

*

*

*

Et af de krav, jeg mødte hvert eneste sted, var ønsket om en langt mere vidtrækkende danskundervisning, end der f. t. bydes ved den kommunale skole. Ved kolonierne, hvor danske eller grønlandske førsteprester leder undervisningen, går det nogenlunde, men ved udsteder og bopladser, hvor kateketer og læsere selv må bære undervisningen, er danskundervisningen nærmest intet værd. Dog ønsker *hele befolkningen* at lære Dansk; — jeg har mine oplysninger fra så mange sider, at der

er ingen grund til at tvivle om rigtigheden. Det bliver da vor α : Danmarks opgave snarest at imødekomme dette krav.

Grønlænderne vil — gennem Dansk — i forbindelse med vort kulturliv, og både den erhvervsmæssige krise, de f. t. er i, og den strid om landets tilhørsforhold stiller

Børnesanatoriet i Umanak.

sine uafviselige krav til enhver vågen Grønlænder om — gennem Dansk — at kunne følge med i hele bevægelsen.

Trods de sidste års forbedringer mener jeg, at der uden skade for nogen kunde sættes et hastigere tempo op for at møde Grønlænderne i dette krav. En ny seminarielov fra 1925 har medført, at kateketer og lærere fra Godthåb seminarium nu bedre end tidligere vil kunne klare en danskundervisning. Der er efterskoler i virksomhed i Julianehåb, Godthåb og Egedesminde; men der er den vanskelighed for disse skolers arbejde, at de må begynde undervisningen *for langt tilbage*, idet en del

af eleverne kommer fra hjem og forhold, hvor der ikke har været brugt dansk.

I Julianehåb har nogle af de mest ivrige for kendskab til dansk oprettet en privatskole, hvor *al undervisning* foregår på Dansk. Brødrene John og Pavia Høegh er i spidsen, og for egne midler og med støtte fra forskellig side fik de i fjor en dansk lærerinde til at påtage sig opgaven.

Da vi anløb Julianehåb, havde skolen gået vinteren igennem og sommeren med indtil sommerferien, — og resultatet var forbavsende!

Uden at kunne et grønlandsk ord måtte frøken Sabro begynde en ren anskuelsesundervisning for børn i alle alderstrin. Jeg fik lejlighed til at høre et par drenge i 7—8 års alderen læse op for mig af Ole-Bolebogen på fejlfrit Dansk, de sang et par af samme bogs børnesange, svarede mig på Dansk, — fuldkomment!

En lignende undervisning ved danske lærere eller lærerinder er nu uigennemførlig overalt — af mange grunde, men ved kolonier og større udsteder vilde det antagelig ikke være uoverkommeligt, og det vilde medføre, at kendskab til dansk var løst i et slægtled — disse steder. Sammen med den forbedrede seminarieundervisning og med efterskolernes arbejde vilde det medføre en hurtig tilegnelse over det hele. Man kan ikke — som ikke bosiddende i Grønland — udtale sig om disse spørgsmål med afgørende autoritet, men både mit hjerte og min forstand holder med Grønlænderne, hvad da forresten adskillige af de danske, jeg mødte, også gør.

Iøvrigt er dette krav fra Grønlænderne om et bedre kendskab til dansk, mere oplysning, et afgjort bevis for, at de har hævet sig over det primitive menneskes standpunkt. De er nået så langt frem, at de ved, kundskaber er en livsbetingelse.

*

*

*

Grønland er i støbeskeen. Den nødtvungne omlægning af erhvervslivet — bort fra naturfolkets primitive, men også geniale fangstmetoder, som før var tilstrækkelig, — til mere moderne industrielt prægede former fremmer også kravet om den oplysning, der kan give forsørgerne det fornødne kendskab til teknikken, som *skal bruges*: motordrift i land og til søs med alt, hvad der hører et moderne fiskeri til. Kendskab til brandfaren ved brug af petroleum og benzin skal ikke alene læres men tilegnes, indledes i alle. De fremmeligste lider ved det endnu gældende forbud mod frit brug af disse brandfarlige vædsker. Tranlampen er det eneste belysningsmiddel i danske som grønlandske hjem. Det er utvivlsomt et hyggeligt og hygiejnisk lys, men tranlamperne kræver megen rengøring, og hvad vilde det ikke betyde, om man i al almindelighed kunde gå over til brug af petroleumsovne og primusapparater i disse hjem, der på mange måder er præget af et polarlands barske forhold?

I sundhedsmæssig henseende er oplysning en nødvendighed. Tuberkulosen, som på visse steder har haft fat i op mod halvdelen af befolkningen (over en fjerdepart af alle dødsfald i Grønland skyldes brystsyge), kan kun bekæmpes ved en gennemført hjemmehygiejne, og i den henseende er der langt igen, skønt danske læger og myndigheder gør et stort arbejde for en folkelig oplysning på det område. — Til sammenligning kan man erindre udviklingen her i landet i den sidste menneskealder.

Overfor handel og omsætning af de i landet fremkaffede produkter kræves der oplysning og evne til at kunne bruge Dansk. Bag alle de krav, som i dag banker på Grønlændernes dør, står kravet om kendskab til et kultiveret sprog — Dansk.

Så er spørgsmålet, om ikke Danmark vil eller kan imødekomme de krav. Såvidt jeg kan se, er der ingen

forskel i de ledende Danskes og Grønlænderes syn og ønsker. Vanskelighederne ligger i hensynet til, hvor hurtigt det kan nås, m. a. o. et spørgsmål om tid. Grønlændere har lært at passe motorer, at fiske med moderne fiskeredskaber, at handle, at overholde hygiejnens forskrifter m. m., men det er kun et fåtal. Det er umuligt

Den ny efterskole i Egedesminde.

på en gang at omdanne livsformerne — især hos en så spredtboende befolkning. Det hele er jo til syvende og sidst bundet uløseligt sammen med landets egen økonomiske bæreevne, og her kan jeg nøjes med at nævne, at *ingen* Grønlændere i dag ønsker Grønland løst fra Danmark eller monopolets forhold ophævet.

En af de mest oplyste Grønlændere, viceprovst Mathias Storch i Jakobshavn, der på flere områder er ret kritisk overfor visse ting i den danske styrelse, skriver: »Erfaringen har altså vist, at der ikke er ret mange ting at udnytte i Grønland ud over kryoliten, og at det ikke har kunnet nytte at sætte private foretagender i gang for

at profitere af landets »rigdomme«. Kun den af staten erfaringsmæssigt drevne handel kan opfylde Danmarks forpligtelser mod Grønland, da den drives uden hensyn til fordelene. Den megen tale om at åbne landet for private foretagender er ikke andet end politik. Den har heller ikke været til gavn for Grønland. Og det er de mere

Godthåb med Hans Egedes mindesmærke over det ny sygehus.

oplyste Grønlænderes mening, at befolkningen bør have lov til at udvikle sig indenfor den internationale sømilegrænse*). Det er også kun naturligt, at Grønlænderne ønsker en »plads i solen«.

Det er klare ord, der kan læses med interesse i Danmark såvel som udenfor.

*

*

*

---

*) Hentyder til Færingernes og andres krav om tilladelse til at fiske inden for sømilegrænsen og i de grønlandske fjorde.

Hvad der fra Danmarks side bliver gjort for at lære Grønlænderne fåreavl, husdyrbrug, moderne fiskeri m. v. er her ikke plads til at belyse i enkeltheder, bl. a. fordi det vilde fordre et stort talmateriale, men der *er* et stort arbejde i gang, og det meste er indtil videre afgjort urentabelt. Der skal nemlig nye erhvervsmetoder i gang, og

Kvinder henter vand i Upernivik.

dog står det hele i usikkerhedens tegn endnu. Torskefiskeriet som en del år har været rentabelt, er på retur, fordi torskeperioden på fiskebankerne antagelig er forbi for denne gang. Helleflynderfangsten lider under rovdrift, siger fiskemester Nielsen i Sukkertoppen. Hvaler og sæler er i stærk aftagende. Hajfangst er måske en udvej? Vågne øjne spejder ud i dagens og fremtidens usikre forhold, fordi den primitive levemåde og de gammel-dags fangstmetoder nu ikke vil kunne give den delvis europæiserede Grønlænder nok til livets ophold.

Træhuse, kakkellovnsvarme, et »moderne« hjemms indretning og husførelse kræver flere omsætningsmidler,

end der tidligere var nødvendigt i Grønland, og dette krav står bag kravet om, at landets egne produkter må forbeholdes Grønlænderne.

Jeg bruger igen nogle ord af provst Storch for at vise, at Danmark heller ikke har andet i sinde, end at Grønland må blive Grønlændernes under mere civili-

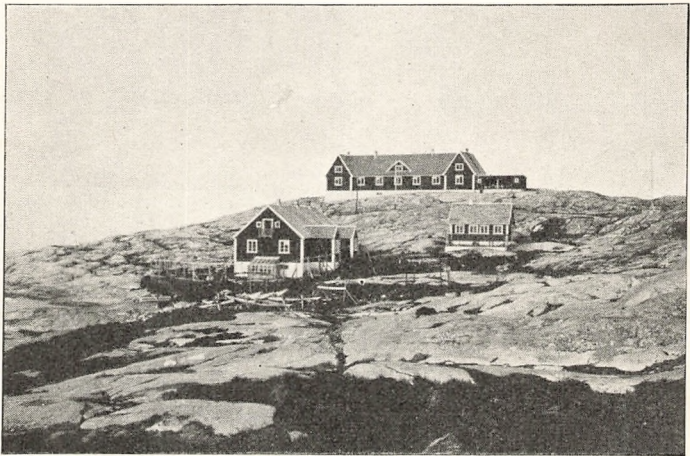

Jordhuse i Upernivik.

serede former, end det var på Hans Egedes tid: »Danmark har altså taget et stort ansvar på sig ved at tage et lille frit folk i sin beskyttelse, ødelægge dets samfundsordning og bringe det ind under sit formynderskab. Og ikke nok hermed — Danmark har gennem årene blandet så meget blod med Grønland, at man ikke alene kan tale om Danmarks forpligtelse overfor Grønland *historisk set*, men også med *blodets ret*. Danmark kan altså ikke løbe fra denne forpligtelse uden at stemple sig selv for uærlighed. Hidtil har vi heldigvis beviser på, at Danmark ikke gør det. For at kunne opfylde sine forpligtelser bør Danmark ikke åbne Grønland for en-

hver eventyrer. Men *det lukkede land* er en torn i øjet på monopolfjenderne. Man tror, at folk, som står i styrelsens tjeneste, ikke kan have anden mening end den, styrelsen vil have. Det er en fejltagelse. Der er ingen mundkurv på Grønlænderne.«

Med de sidste ord af provst Storch er jeg ved det,

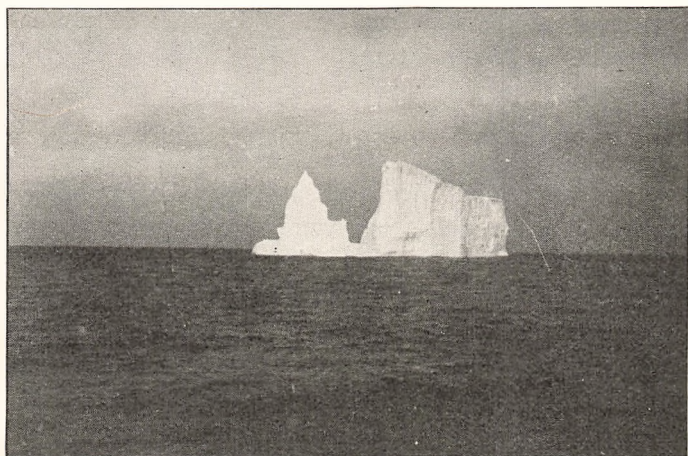

Jakobshavn, sygehus og lægebolig.

jeg vil nævne til sidst. Gennem kommuneråd, sysselråd og landsråd opdrages og udvikles Grønlænderne til i samfundsmæssig henseende at kunne lede og styre et samfunds fællesopgaver. Valgret har enhver grønlandsk mand, når han er 22 år, han kan vælges, når han er 25 år. Til en ikke helt rigtig sammenligning bør måske nævnes, at kommunerådet svarer til vort sogneråd, sysselråd til amtsråd og landsrådet til en »Rigsdag«. Der er dog to landsråd i Grønland, fordi der i mange retninger endnu er ret stor forskel i udviklingen mellem Sydgrønland og Nordgrønland. Rådene forvalter de respektive kassers midler, uddeler alderdomsunderstøt-

telse og fattighjælp, planlægger hele samfundshusholdningen og henstiller til styrelsen forslag om det, der kræves samtykke til. Og det var en god oplevelse at konstatere, at mange af disse rådsmedlemmer er kloge og velunderrettede mænd, der tænker selv og langtfra er bange for at have en selvstændig mening, og de kan

Det sidste isbjerg ved Kap Farvel.

i hvert tilfælde ikke beskyldes for at være embedsmændenes eftersnakkere. At de så i mange retninger m. h. t. den fremtidige udvikling står på samme linie som den nuværende styrelse af Grønland, er jo kun et tilfredsstillende faktum at konstatere. De har nemlig ikke uden grund skaffet sig kendskab til, hvordan det er gået Eskimoer under den hvide mands styre andet steds, og Danmark har — alle fejl og mangler taget i betragtning — ikke grund til at skamne sig over den udvikling, der under dansk ledelse har kendetegnet udviklingen i Grønland, siden Hans Egede begyndte sit missionerende og kultiverende arbejde mellem de grønlandske Eskimoer.

Jeg lærte meget på den lange rejse, og jeg forstår, at der endnu må gøres meget, før opgaven overfor Eskimoerne er løst. Det vil kræve, at vi her i landet står sammen om *det spørgsmål*, som vi står i den gældende strid om landets tilhørsforhold. Som kolonimagt i al almindelighed har vi ikke spillet nogen synderlig rosværdig rolle, men vi har i Grønland taget en opgave op, som sikkert vil føre til det ønskede resultat: Grønland for Grønlænderne.

Som vi indtil nu har sat vort arbejde ind, kan jeg ikke se andet, end vi har skabt os et navn og et omdømme udadtil, som vi kun kan glæde os over, og vi må, over for angreb på hele arbejdsmetoden, slå fast, at økonomiske fordele aldrig har været vort ønske.

Landets forhold medfører, at dets drift og administration ikke kan bæres af produktionen, hvad enhver ved nærmere eftertanke let vil forstå, men *det* medfører ingen udgift for den danske skatteyder, fordi indtægten fra kryolitbruddet dækker underskuddet. At dette land, hvis natur og afstandsforhold, dets fåtallige og spredtboende befolkning, dets vanskelige erhvervsforhold, dets besværlige trafikforhold kuldkaster en sletteboers indstilling overfor en bærende samfundshusholdning, virkelig er så langt fremme ad kulturvejen, som det er, noterer jeg som en af de kendsgerninger, der kan lyse op i en tilværelse, der ellers er fyldt med materialistiske og egoistiske krav og ønsker. Når jeg gør udbyttet af denne rejse op, føler jeg som biskop Ludwigs, en taknemlighedsfølelse mod de mænd fra Hans Egede frem til de sidste års danske mænd i det grønlandske arbejde, de »tænder i vor hu en krans af navne, som har strålet af dådens gyldne glans.«

Kr. Kristensen Killemoser.

*

*

*

Følgende tal kan være en hjælp til forståelse af de forhold, jeg har nævnt:

I Vestgrønland bor der (1930) 15,345 grønlandere + 399 evropæere, de er bosat på 166 pladser, ialt 65 kommuner.

500 indbyggere og derover har		3 pladser	
400—499	—	-	1
300—399	—	-	3
200—299	—	-	6
150—199	—	-	10
100—149	—	-	24
75—99	—	-	24
50—74	—	-	34
25—49	—	-	34
Under 25 indbyggere har			28

Sukkertoppen har	655	indfødte	+	19	danske
Julianehåb	-	594	—	-	34
Godthåb	-	534	—	-	40
Jakobshavn	-	464	—	-	15

Siden 1834, da befolkningen talte 7356, er befolkningen i Vestgrønland fordoblet, 1834—1901 var tilvæksten 0,63 pr. år.
1901—1930 - — 1,09 —

Alderstal.		Grønland.	Danmark.
under	20 år	51,5 %	41 %
	20—40 —	30 —	30 —
over	40 —	18 —	29 —
	— 60 —	3½ —	10 —

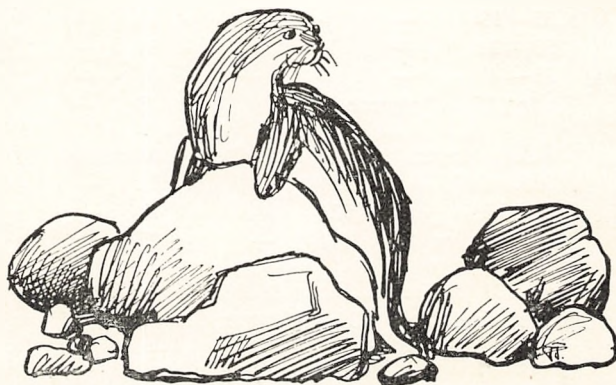
	Vestgrønland.	Østgrønland.	Danmark.
1930. Fødselsoverskud	42,2	51,4	18,6 pro mille
— Dødsfald	24,8	?	11,6 —

Dødsfald.		Grønland.	Danmark.
under	5 år	58,6	21,9 pro mille
	5—15 —	9,7	1,4 —
over	15 —	22,1	13,1 —

26,2 procent af dødsfaldene i Grønland skyldes tuberkulose, for mænd mellem 5—30 år er dødeligheden i Grønland 6—10 gange så stor som i Danmark. Grunden dertil er ulykker under jagt og fangst.

Nedenstående tal viser fordelingen på aldersklasser:

	Under 5 år.	5—15 år.	Over 15 år.		Ialt.
			Mænd.	Kvinder.	
Vådeskud	0	4	15	2	21
Omkomne i kajak	0	13	185	0	198
Andre ulykkestilfælde	24	18	49	25	116

Betydningen af et internationalt hjælpesprog.

Emnet vil måske forekomme en og anden læser noget fjerntliggende og fremmedartet. Jeg håber dog at kunne fremstille det sådan, at de fleste ved gennemlæsning af artiklen skal kunne indrømme, at emnet ligger nærmere, end man ved første tanke skulde tro.

*

*

*

Mange i nutiden mener sikkert, at vi står højt over middelalderens trin, og dog var man på sprogenes område mere praktisk dengang end nu. Da havde man nemlig ved siden af modersmålene kun eet hovedsprog, Latin, hvor vi nu har tre til fire.

Latin var det sprog, som alle studerede mennesker skulde lære i alle kulturlandene, og det havde sine store fordele for den tids mennesker. Det betød f. eks., at Absalon kunde studere på universitetet i Paris ligeså godt som ethvert andet sted, for undervisningen var overalt i Europa på Latin, og da Tyge Brahe havde gjort sin store opdagelse af »Stella nova«, meddelte han sig til verden gennem en bog skrevet på Latin og blev med et slag verdensberømt, bl. a. fordi bogen kunde læses overalt.

Det var den katolske kirke, der ved at bruge Latinen ved gudstjenesterne havde ført dette sprog frem til at blive middelalderens internationale hjælpesprog.

De fleste ved, at dette sprogband mellem folkene i middelalderen løstes efterhånden. Det skyldtes bl. a. protestantismens stærke fremhæven af modersmålene, som overalt blev indført i kirkerne, hvor protestantismen nåede frem.

Selvfølgelig var modersmålets indførelse i gudstjenesten en stor religiøs vinding, men ellers var det tab i anden henseende, idet det internationale sprogband løstes. Latinen forsvandt, og i stedet har vi nu tre til fire forskellige hovedsprog.

Det er ikke overdrevent at sige, at vi i vore dage har en babylonisk sprogforvirring til stor skade for os alle.

De fleste har vist på rejser i udlandet eller ved møde med udlændinge herhjemme følt sproget som en alvorlig hindring. Ofte har jeg stået over for et menneske fra et andet land, og jeg har ønsket at kunne spørge ud om forhold i vedkommendes hjemland, men har været afskåret derfra eller stærkt hæmmet af sprogvanskelighederne. At løbe panden mod sprogmuren, er en meget pinlig oplevelse.

Værre er det, at vore internationale møder hæmmes og sinkes på grund af sprogforvirringen. Når f. eks. en statsmand har holdt en stor tale på to timer i folkeforbundet, så må en tolk derefter oversætte den, hvilket også tager et par timer. Det er et utåleligt spild af tid, men desværre nødvendigt med disse oversættelser, fordi vi ikke har et, men flere hovedsprog, hvorfor folkeforbundet må holde en stab på ca. 30 oversættere.

En kendt sag er det, at Wilson på Versailles-konferencen var underlegen over for Clemenceau bl. a. på

grund af sprogvanskeligheder, idet Wilson ikke kunde Fransk, hvorimod Clemenceau kunde Engelsk.

Hvem tænker på, at under verdenskrigen kunde af franske og engelske generaler kun een, nemlig lord Kitchener, våbenfællens sprog. Alle de andre måtte i de skæbnesvangre forhandlinger anvende tolk.

Altsammen er det eksempler på, hvor meget der tabes i vigtige internationale forhandlinger på grund af babelsforbandelsen, der hviler over vor tid.

Dertil kommer, at alle studerende i stedet for at nøjes med at lære et fremmedsprog må lære 2 eller 3 fremmedsprog, og når man ved, hvor megen tid og energi, der kræves for at lære blot eet fremmedsprog nogenlunde ordentligt, så forstår man, hvorfor det bliver til så lidt med kendskabet til fremmedsprog herhjemme; vor studerende ungdom spreder sig over før mange sprog og får derfor intet lært ordentligt. Det er et kraftspilde uden lige; man kunde ønske, at meget af den tid og kraft, der nu må anvendes på sprog, kunde anvendes på andre opgaver. Man må nemlig ikke glemme, at sproget kun er et middel, selv om det nu er ved at blive et mål i sig selv.

Vi savner i høj grad et internationalt hjælpesprog som middelalderens Latin, og dette savn bliver større for hvert år, der går, idet nutidens livlig samkvem gør behovet stadig større, ja, en række tekniske opfindelser ligefrem kalder på hjælpesproget. Tænk blot på, hvad radio og talefilm kunde blive for os alle, om der fandtes et internationalt hjælpesprog.

*

*

*

Når spørgsmålet om et internationalt hjælpesprog rejser sig for en, bliver det næste spørgsmål, hvilket sprog bør vi udnævne til at være hjælpesproget?

Mange vil her mene, at hjælpesproget bør være et af de eksisterende sprog, f. eks. Engelsk. Jeg tror nu ikke, at det kan lykkes verdens folkeslag at blive enige om dette, men selv om de kunde blive enige om at vælge Engelsk, vilde det være galt. Den engelsktalende verden vilde da få en enorm fortrinsstilling frem for andre folk. Hver gang en ikke-englænder stod overfor en englænder, vilde englænderen være den overlegne, idet han talte sit modersmål, hvorimod ikke-englænderen vilde føle sig underlegen og usikker.

Dertil kommer, at da Engelsk — som ethvert andet levende sprog — er så vanskeligt at lære, kan man næppe vente, at jævne, ustuderede mennesker skal kunne lære det. Af et hjælpesprog må man kunne fordrø, at det er let at lære og er neutralt, og disse to egenskaber har intet levende sprog.

Der bliver for mig at se ingen anden vej, end at vi som hjælpesprog må vælge et af de såkaldte kunstsprog, som både er neutralt og let at lære.

En og anden vil måske studse ved at høre, at der eksisterer kunstsprog, sprog, der er lavet, opfundet på samme måde som enhver arbejdsbesparende maskine. Der findes imidlertid en hel række af kunstsprog, hvoraf det første hed Volapük (= verdenssprog). Det mest kendte og udbredte hedder Esperanto (= den håbende). Blandt de mange kunstsprog vil jeg omtale Esperanto nærmere, fordi det allerede har ret stor udbredelse (dog ikke i Danmark) og har en stor litteratur samt en mængde tidsskrifter, ugeblade og fagblade. Vi vil ved at stifte bekendtskab med Esperanto erfare, at det har alle de betingelser, der skal til for at kunne blive hjælpesproget for nutiden og fremtiden, som Latinen var for fortiden.

*

*

*

Esperanto er skabt af en polsk øjenlæge dr. Zamenhof (f. 1859 † 1917), der offentliggjorde sit sprog gennem en lille bog i 1887.

Et mere enkelt sprog kan vanskeligt tænkes.

På Esperanto er der næsten ingen udtalevanskeligheder, fordi de med vilje er undgået, hvad man jo kan, når det er et kunstsprog. Når f. eks. selvlydene y og ø er vanskelige at udtale for englændere og russere, så er de helt udeladt i Esperanto. Ved at holde sig til de lyde, som kan udtales nogenlunde let af ethvert europæisk folk, har dr. Zamenhof skabt et sprog, som udtales omtrent ens, hvad enten det udtales af en nordboer, en franskmænd, en russer eller græker, hvad erfaringen fra mange internationale esperantistmøder til fulde har vist.

Dertil kommer, at hvert ord på Esperanto udtales, som det skrives. Enhver ved, at der i de levende sprog er stor uoverensstemmelse mellem skrift- og talesprog, og at mange fejl, vi i skolen fik i skriftlig dansk, skyldes denne beklagelige uoverensstemmelse i vort sprog. Den slags vanskeligheder findes ikke i Esperanto,

Den, der vilde forsøge at læse et stykke skrevet på Esperanto, vil overaskes ved straks at kende og forstå adskillige ord, f. eks. »esperanto estas la nova, interesa, simpla, internacia lingvo.« Det skyldes, at dr. Zamenhof i stedet for at vælge ordene grebet ud af luften, netop valgte ordene i nær tilknytning til de eksisterende sprog. Alle internationale ord som automobil, telefon, radio, interessant, kursus, teater, visit o. lign. er uden større ændringer optaget i Esperanto. De øvrige ord er valgt efter deres største udbredelse i de eksisterende sprog, hvorfor mange esperantoord vil forekomme en halv danske, f. eks. lampo, onklo, muro, hundo, kato, lando; andre ord vil man kende ud fra fremmedord i vort sprog f. eks. anonco, eksempla, kurso, adreso,

homo, konsulo o. s. v. Selv om Esperanto kan læres uden større vanskelighed af alle mennesker, så vil man i samme grad som man kender fremmedsprog have endnu lettere ved at lære Esperanto paa grund af dets nære forbindelse med de eksisterende sprog.

Grammatiken, som er den næsten uovervindelige hindring, når man skal lære Tysk, er her utrolig let. Der findes i grammatiken kun få regler, og fra dem er der ingen undtagelser. I det følgende nogle eksempler på regler fra grammatiken.

Navneord ender på —o. Eks.: lingvo = sprog, mondo = verden, pomo = æble, tago = dag, patro = far, knabo = dreng, birdo = fugl.

Tillægsord ender paa —a. Eks.: granda = stor, bela = smuk, bona = god, varma = varme, blanka = hvid, pura = ren.

Udsagnsord i nutid ender paa —as. Eks.: skribas = skriver, staras = står, sidas = sidder, memoras = husker, lernas = lærer.

Hvad der endvidere gør Esperanto let at lære, er dette, at sproget består af få ord. Esperanto har kun små to tusinde rodord, hvoraf en del på forhånd vil være en bekendte. Mange vil sikkert deraf slutte, at så må Esperanto være et ufuldkomment sprog, der ikke kan udtrykke enhver tanke.

Når man alligevel kan udtrykke enhver tanke på Esperanto, skyldes det dr. Zamenhofs geniale og simple system af forstavelser og endelser, hvorved man ud fra de få rodord selv kan danne nye. Af følgende eksempler kan læserne selv dømme:

mal —: betyder det modsatte: granda = stor, mal-granda = lille, pura = ren, malpura = snavset o. s. v.

— in: betyder hunkøn: knabo = dreng, knabino = pige, patro = far, patrino = mor, frato = bror, fratino = søster o. s. v.

— et: betyder formindskelse: lago = sø, lagetto = dam, arbo = træ, arbeto = busk, varma = varm, varmeta = lunken, mono = penge, moneto = småpenge.

— eg: betyder forstærkelse: pordo = dør, pordego = port, granda = stor, grandega = særdeles stor, libro = bog, librego = stor bog o. s. v.

— ist: betyder bestilling: skribas = skrives- skriboisto = en skriver, instruas = underviser, instruisto = en lærer, laboras = arbejder, laboristo = en arbejder o. s. v.

— il: betyder redskab: flugas = flyver, flugilo = en vinge, tondas = klipper, tondilo = en saks, plugas = pløjer, plugilo = en plov, pafas = skyder, pafilo = en bøsse o. s. v.

— ar: betyder en samling: arbo = træ, arbaro = skov, vorto = ord, vortaro = ordbog, libro = bog, libraro = bogsamling o. s. v.

— ej: betyder stedet: lernas = lærer, lernejo = skole, libro = bog, librejo = boghandel, laboras = arbejder, laborejo = værksted o. s. v.

— id: betyder unge: bovo = okse, bovido = kalv, birdo = fugl, birdido = fagleunge, kato = kat, katido = kattekillling.

Således er der over 30 forstavelser og endelser, der bevirker, at man ud fra det lille antal rodord kan lave nye ord, så ens hoved bliver en hel ordfabrik.

*

*

*

Selv om de fleste vil indrømme, at der er både noget genialt og simpelt i Esperantos opbygning, så vil en og anden sikkert mene, at sproget kun har værdi som kuriosum, og at det har ingen praktisk betydning. Skønt vi ofte i farisæisk selvgodhed synger hånende om »Mi nåbo Pe Smed«, fordi han altid spurgte »hva nøt er'et te«,

så stiller vi jo selv særdeles ofte samme spørgsmål. Lad os da se på »hva nød er'et te« med hensyn til Esperanto.

Kan man rejse på Esperanto? Nej, ikke på sædvanlig måde; man kan ikke endnu vente at træffe esperantister med den grønne stjerne på enhver banegård i Europa. Alligevel kan man benytte dette sprog på rejser. I alle større byer findes der blandt esperantisterne et menneske, der kaldes »deligito« hvis adresse findes i esperanto-årbogen. Deligito står gratis til rådighed med alle oplysninger vedrørende hans by. Hvis man skal rejse i udlandet, bør man i forvejen skrive til disse »deligitoj« i de byer, man skal besøge, og de vil stå en til rådighed overalt. Lærer Holger Hansen, Holbæk, skriver derom: »På mine rejser er jeg, takket være Esperanto, overalt kommet i personlig, venskabelig kontakt med folket selv, i by som på land, og jeg er — selv i afsides liggende, fjerne lande — af esperantister blevet modtaget som gæst i hjemmene og har set det, som en almindelig turist, selv med verdenssprogene på tungen, aldrig får at se. Med Esperanto kan man rejse jorden rundt på en langt interessantere og billigere måde end med Engelsk.«

Også herhjemme kan man udnytte Esperanto. Der findes en livlig korrespondance mellem esperantister verden over. I alle esperantoblade findes utallige annoncer om korrespondance, så der er noget for enhver smag.

Både i vinter og i sommer har jeg undervist elevhold i Esperanto, og jeg har haft annonce i et esperantoblade om korrespondance med det resultat, at vi i vinter fik 30—40 breve og kort fra al verdens lande, og vi i sommer nåede op på over 50 breve og kort. Adskillige af Vallekilde højskoles elever har i det sidste år stået i brevveksling med folk i de mest forskellige lande. Vi har fået breve ikke blot fra næsten alle Evropas lande,

store som små, men også fra de øvrige verdensdele fra Japan, De kanariske øer o. lign.

Denne korrespondance har sin store betydning. Det er som hele verden åbner sig for dem, der kan Esperanto, og i en korrespondance på dette sprog står begge parter på lige fod på en hel anden måde, end hvis en dansker brevveksler med en englænder på Engelsk. Ved at veksle breve med folk fra fremmede lande får man en føling med dette land, som man ellers vanskeligt kan få, man ser landet ligesom indefra, hvor man før gennem avislæsning og geografi så landet udefra.

* * *

Det vigtigste er vel Esperantos »indre ide«: Forståelse mellem folkene. Esperanto er et forsøg på ad sproglig vej at bryde ned de mure, som skiller folkene. I en tid som vor, hvor murene vokser i en uhyggelig grad til gensidig fortræd for folkene, bør der sættes kræfter ind på at bryde dem ned. At lære Esperanto er — ikke den eneste — men en af de måder, hvorpå man kan være med til at skabe forståelse mellem folkene, og det er det, der har gjort mig til esperantist.

Harald Grønborg.

Efterskrift.

Som de fleste vist ved, har vi nu forladt Vallekilde højskole og er blevet lærerfolk i Jylland syd for Aarhus.

Vi vil gerne benytte lejligheden til at sige alle vore gamle elever en hjertelig tak for den tid, vi har haft sammen i Vallekilde. Uden jeres velvillige imødekom-

menhed var tiden ikke blevet så lys og lykkelig for os, som den blev.

Vi føler også en dyb trang til at takke vore medarbejdere for godt samarbejde, som hele tiden foregik uden mislyde af nogen art, og sidst, men ikke mindst vil vi takke Anna og Uffe Grosen, som gav os så enestående arbejdsplads, hvor der var rig lejlighed til udfoldelse i frihed over for alt, hvad der hed fag og emner. Uden de to menneskers forståelse havde arbejdet på Vallekilde højskole ikke fået det præg, som det fik.

Elisabeth og Harald Grønborg.

Adresse: Katstrup pr. Hasselager.

Minder fra Vallekilde.

Af gymnastikdirektør *Sally Högström*.

Den rene, svenske gymnastik indførtes sommeren 1884 i Danmark, da de kvindelige elever på Vallekilde folkehøjskole gjorde gymnastik under min ledelse.

Cand. theol. Ernst Trier var da forstander på Vallekilde højskole. Denne mærkelige mand fik gennem N. H. Rasmussen blikket åbnet for Lings gymnastik, han anskaffede Lings skrifter, som er ret tunge at læse og blev derved yderligere vundet for Lings gymnastik. Trier med sit intuitive blik indså, at Lings gymnastik også var noget for pigerne, hvilket den gamle, danske gymnastik med alle sine voldsomme smidighedsøvelser ikke var. Altså pigerne på skolen skulde også have denne almenmenneskelige Lings gymnastik. Det var dog på flere måder en vanskelig sag; der fandtes så mange fordomme at overvinde. Skolens venner advarede Trier, ja, han fik endog anonyme breve angående denne gymnastik for piger. Trier lod sig dog ikke afskrække, men skrev til en svensk lærerinde, som havde været på Vallekilde og kendte til livet på de danske højskoler. Det var den udmærkede pædagog Lilly Engström, som Trier skrev til og bad om at skaffe en lærerinde, »der på den ene side er inde i Lings gymnastik og den skønne herlige betragtning, han havde af legemsøvelserne, og på den anden side således har sans for folkelivet og dets fremvækst, at hun vil kunne trives ved og være glad ved at leve på en dansk folkehøjskole, der føres frem efter Grundtvigs tankegang. Hun vil intet kunne udrette her, hvis hun ikke er jævn i sin fremtrædelses-

måde, hvis hun ikke har sans for vor folkehøjskole-
gering, hvis hun ikke kan lempe sig efter forholdene og
falde sammen med, hvad der sker her i huset, og som
er den hovedsag, hvorum vi alle, der arbejder her, må
samles.«

Sally Högström.

Lilly Engström kendte på den tid ingen anden
gymnastiklærerinde end mig, altså blev det mig, som
blev sendt til Vallekilde i foråret 1884. Jeg havde ingen
anelse om, hvad en folkehøjskole var, eller hvem Grundt-
vig havde været, men jeg tænkte: »det får jeg vel at
vide, når jeg kommer der.« For mig var det hovedsagen
at komme udenlands. På den tid var det ikke almindeligt,
at folk rejste så meget, allermindst slap man den grønne
ungdom sådan ud for vind og vove. Jeg fik kun lov at
rejse hjemme fra på den betingelse, at nogen tog imod
mig ved skibet i Kbhvn. og sørgede for min videre be-
fordring til Vallekilde. Som kendetegn blev opgivet, at

jeg havde brunt, krøllet, kort hår, små øjne, som ikke sås og røde kinder, der lyste langt bort, samt håbets grønne farve på hatten. Povl Hansen, den senere forstander på Vallekilde, fandt mig straks og kørte mig til stationen, hvor en ældre svær dame (fru Busck), med sort bindehat og ivrigt strikkende på en strømpe, tog sig af mig. Hun »snakkede« meget med mig, men det var kun lidt jeg forstod af hendes livlige tale. Ved Jyderup st. kom vognen fra Vallekilde, og vi kørte en ret lang vej gennem bøgeskov. Indkørselen til skolen gik den gang forbi »møddingen«, det var ikke så tiltalende, og fra alle vinduer kiggede pigeansigter ud for at se den nye svenske lærerinde — jeg følte mig virkelig lidt beklemt. — Jeg kom så ind og blev meget venligt modtaget af forstanderen, Ernst Trier og hans to ældste døtre, Ingeborg og Sigrid. Jeg blev ført ud på en altan for at se udsigten, og Trier sagde: »er det ikke smukt?« Jeg svarede ingenting, ti jeg mindes, at jeg i begyndelsen syntes, at det danske landskab så ud som en stor pandekage, hvorpå der hist og her var strøet nogle større og mindre klatter syltetøj.

Det var bøgeskovenes afrundede form, som gjorde, at konturerne viste sig så forskellige fra et svensk landskab. Da jeg senere blev kendt med det danske landskab, fandt jeg det netop så smukt, med disse skovstrækninger blandt de tætliggende gårde, samt de stadigt skiftende belysninger over marker og enge med deres rige farvepragt.

Så blev det aften på denne min første dag. Jeg førtes til det værelse, hvor jeg skulde bo, hos en lærerfamilie ganske nær skolen. Væggene bestod af nyhøvlede brædder, sengen var af samme materiale, og med en halmmadras. Et bord, 2 træstole og et ganske lille vaskebord udgjorde møblementet. Ja, så hang der på den ene væg 2 små svenske flag.

Alle elever og tjenestefolk sagde »du« til mig, ved højtideligere tilfælde »Sally Høgström«, frøken brugtes aldrig. Måltiderne holdtes i fællesskab med eleverne og tjenestefolkene. Man spiste grød og suppe af samme fad, en seks personer ved hvert. Jeg sad ved Triers bord, og den første middag sagde han til mig: »De som fremmed må få Deres egen tallerken.« Jeg tænkte: »om jeg nu tager imod egen tallerken, passer jeg nok ikke i forholdene her.« Jeg svarede derfor »nej tak« og spiste af fad sammen med de andre.

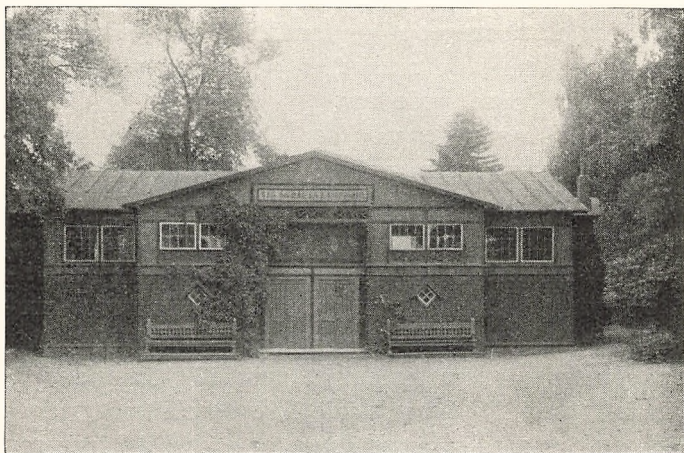
Ved slutningen af sommeren udbrød der skarlagensfeber blandt pigerne, og Trier var bekymret over, at så mange blev syge. Da sagde jeg til Trier: »Det er vel ikke underligt, at de bliver smittede, når de spiser af samme fad.« Først fik hans ansigt et udtryk af eftertænksomhed, men så strålede han op, som kun han kunde gøre og sagde: »Hvis De kommer igen næste sommer, skal De se, at hver har sin egen tallerken.« Jeg kom igen næste sommer, og da havde enhver sin egen tallerken.

Straks efter at jeg var kommet, blev der holdt et stort valgmenighedsmøde. Et tusind personer var samlede i gymnastikhuset, hvor mange taler blev holdt, bl. a. af Hostrup, Hoff, Birkedal og Barfod. Der var naturligvis »fællesspisning«, i hundredevis ad gangen. Pastor Brandt havde en ung datter med, der ligesom jeg følte sig som et vildfarent får blandt alle disse mennesker. Vi holdt sammen under mødet; da vi skulde spise af fadet, vægrede hun sig lidt, men jeg sagde: »Sådan bruges det her«. Vi så på hinanden, medens vi hurtigt tog fat på fadet med rabarbergrøden i mælk. Jeg skrev hjem om dette møde, at melle: »akterne« taltes ikke om andet end den svenske gymnastik, og Hostrup talte meget interesseret med mig derom. Skønt jeg da kun havde været få dage i Vallekilde og

ikke forstod så meget af de forskellige taler, skrev jeg dog hjem om, hvor mærkeligt og imponerende dette åndelige, religiøse møde var.

Ved mit arbejde var der i begyndelsen mange vanskeligheder at kæmpe med. Gymnastiksalen var ikke færdig, så jeg måtte have et par timer, $\frac{1}{2}6$ — $\frac{1}{2}8$ om morgenen. Der fandtes ingen gymnastikdragter, eleverne optrådte i nattrøjer og broderede morgensko i forskellige farver. Sproget, eller rettere det fremmede tonefald gjorde det vanskeligt for mig at blive forstået, især da eleverne kom fra forskellige egne, lige fra Island til Sønderjylland. De fleste havde ikke begreb om gymnastik, det var som at hugge i sten, og en hel del frygtede for, at det var — ukvindeligt! Altså måtte kampen tages op mod en almindelig fordom. Det så til en begyndelse mørkt ud, jeg var nærvæd at tabe modet og tænkte, at jeg havde vist taget mig »vatten över huvudet«. Men efterhånden gik det dog lidt fremad. Efter en måneds forløb anskaffede skolen 25 gymnastikdragter, og det lettede arbejdet betydeligt. Da dragterne skulde sys, ønskede jeg dem efter vor model fra Centralinstituttet, med benklæderne til knæet, men det blev anset for at være anstødeligt. To modeller blev da syet, en med benklæder til knæet og en med benklæder til ankelen. Ved bedømmelsen af disse modeller var bispinde Grundtvig nærværende, da hun netop opholdt sig i besøg på skolen. Resultatet blev et — kompromis, benklæderne skulde gå til midt på underbenet.

Gymnastikhuset, Øvelseshuset, tegnet af M. Nyrop, blev efterhånden færdigt. Det bestod af en stor, lys, luftig sal, som var 74 fod lang, 38 fod bred, med 4 omklædningsrum, 4 lægttere og et duschrøm. Redskaberne bestod af 28 ribber, 2 bomme, 12 klatretøve, 6 stænger, 1 klatrestige, bænke, samt 2 heste. Alle redskaber kunde let skaffes væk, så gulvet var frit, hvilket var nød-

Øvelseshuset.

vendigt, når salen anvendtes til store møder og fester. Både det indre og ydre af »Øvelseshuset« var så dekorativt smykket, at det sikkert dengang var det smukkeste gymnastikhus i norden. Over indgangen var et oliemaleri af L. Moe, der fremstillede Tyr, som stikker sin hånd i Fenrisulvens gab, det var symbolet på mod og selvbeherskelse, som skulde nås gennem de gymnastiske øvelser.

Inden jeg begyndte med gymnastiken, undersøgte jeg ryggene på de 200 piger. Det var et strengt arbejde, især da flere af dem var temmelig smudsige. Det hændte, at et par piger fik en slags krampe og besvimed, rimeligvis på grund af nervøsitet, for de kom straks til sig selv, da jeg gav dem nogle nervetrykninger og sygegymnastiske øvelser. Nu vilde alle lære sig sygegymnastik, men det blev der selvfølgelig ikke noget af. Jeg gav selv nogle enkelte svagere elever sygegymnastik, men ellers var alle med til friskgymnastiken. Jeg skrev hjem: »Gymnastik er dagens løsen, de sværmer for gymnastiken og gymnasten; om de fik lov, vilde de

bære mig på hænderne. Deres store venlighed og entusiasme opliver mig og hjælper mig, jeg ønsker inderligt, at mit arbejde her må lykkes og i nogen grad svare til deres forventninger.«

Som følge af forud omtalte besværligheder, at salen ikke var færdig, at ingen dragter fandtes i begyndelsen, og at mange fik skarlagensfeber mod slutningen, gik det ikke så hurtigt fremad, som ellers vilde være tilfældet. Derfor kunde ingen større opvisning finde sted, kun en almindelig afslutningstime, hvor skolens lærere og de nærmest boende var tilstede. Den almindelige mening var dog, at det gik »glimrende«.

Ernst Trier talte først om gymnastiken og dens gavnlige indvirkning på legeme og sjæl. Han takkede mig for, at jeg ikke tabte modet under alle vanskelighederne, samt for at jeg havde været blandt dem som en af deres, og at jeg havde bidraget til at slå bro over Øresund. Trier foreslog mig, da en god begyndelse nu var gjort, at jeg skulde komme igen næste sommer og fortsætte mit banebrydende arbejde i Danmark. Jeg gav mit samtykke, i håb om med fremgang at kunne fortsætte min virksomhed.

Den 1. juni 1885 befandt jeg mig atter i Vallekilde for at lede gymnastiken. Denne gang begyndte arbejdet under gunstigere forhold. Der fandtes nu på skolen 60 gymnastikdragter, og mange af eleverne havde deres egne dragter, så jeg behøvede ikke at have dem delt i så mange hold. Der var også dette år ca. 200 elever, af hvilke 150 var delt i 2 større hold, jeg havde desuden et hold på 30, som var yngre og bedre gymnaster. Ved de to store hold kunde jeg dette år som delingsledere anvende Triers døtre Ingeborg og Sigrid, samt deres lærerinde Charlotte Bonnevie, der senere fik sin uddannelse på Centralinstituttet i Stockholm. Foruden dem fik jeg Ingeborg Schrøder fra Askov, Jutta Mortensen, søster

til Niels Bukh, og nogle andre elever fra foregående sommer til delingsledere. Jeg gennemgik med dem 16 tabeller, fra svagere til kraftigere øvelser. Eleverne var glade for gymnastiken, nogle gik med 2 gange daglig og befandt sig vel derved.

Ved skolens slutning blev eleverne spurgt, om de kunde mærke nogen forandring efter sommerens gymnastik. Svaret blev højst tilfredsstillende, nogle var bleven af med forskellige dårligheder, som før havde besværet dem, andre var, som de udtrykte sig, bleven »længere i livet«, d. v. s. de havde fået ryggen rettet, hvorved afstanden fra hagen til midjen blev forlænget. Andre var bleven bredere over brystet, så de måtte sy deres klæder om. Som eksempel kan nævnes en pige, der var særlig rundrygget og sammensunken, hun målte over brystet 13 tom. og over ryggen 16 tom. ved begyndelsen af skoletiden. Ved slutningen var det lige modsat. En anden pige havde stærke ryg smerter og gik med gibsbandage. Hun tiggede og bad om at måtte gå med til gymnastik. Hun fik med visse undtagelser lov at forsøge på egen risiko og blev for hver dag bedre, så at hun tilsidst deltog 2 gange daglig, smerterne forsvandt, og hun blev efterhånden atter arbejdsdygtig. De fleste elevers alder var mellem 18 og 25, men der fandtes også mange mellem 30 og 40. Alderen 18—25 er den bedste for gymnastikens virkninger, og man ser resultatet tydeligere på de kraftige, unge piger fra landet, end på de svagere, blodfattige, der lever i byerne. De fleste af folkehøjskolens elever var fra landet, men der fandtes også en del fra byerne.

Den 28. juli var der opvisning for fuldt hus, med musik, deklamation og virkelig feststemning. Det første hold på 70 elever gjorde fritstående øvelser under min kommando, hvorefter afdelingslederne førte dem til de forskellige redskaber og gennemgik de forskellige øvel-

sesgrupper med dem. Så samlede de atter i rækker til afslutningsøvelserne. Derefter havde eliteholdet på 30 elever en hel dagsøvelse under mig. Tilslut havde begge holdene (samlet) forskellige marschøvelser, der gik udmærket, elastisk og jævnt, hvad jeg tilskriver den daglige sang til marschen. Daglig sang anvendtes til de forskellige gangøvelser. Ved »vuggegang« brugtes allerede i 1884 »jomfru Svanelil« af Drot og Marsk (P. Heise). Denne sang fik jeg 12 år senere, fra Malin Holmström Ingers (Hvilan) i en ny udgave af Eggelings sangbog. Til slut sang vi »De unges sang« af Hostrup: »Vi fik ej under tidernes tryk et bøjet mod, en ludende ryg«. De tilstedeværende udtalte deres forbavselse over den letthed og ensartethed, hvormed øvelserne udførtes og syntes, at kvinderne gymnastiserede bedre end mænd. (Se nærmere »Højskolebladet« 14. aug. 1885).

Trier talte derefter om gymnastiken, som kun *han*, den fødte taler og ungdommens ven, *kunde* tale. Trier havde læst ikke blot Lings gymnastiske skrifter, men også hans digterværker og fundet, at P. H. Ling ikke blot var en fægtemester, men med hensyn til hjærte og indbildningskraft en skjald, og med hensyn til forstand og tankegang en skarp, opfindsom tænkter, der havde det klareste og mest gennemtrængende blik både for mennesker og forhold. Ling havde med den for en digter ejendommelige intuition set og taget på gymnastiken, derfor blev den så smuk og stor. Man kan derfor ikke betragte gymnastiken for sig selv, men må, for at forstå den, kende Lings øvrige virksomhed. Han vil med disse øvelser hjælpe til at uddanne det hos mennesket, som hæver sig over dyret og viser, at mennesket er skabt i Guds billede. Trier havde fundet, at Ling og Grundtvig var åndsfrænder og stræbte, om end ad forskellige veje, til samme mål: af sit folk at skabe en dådkraftig slægt.

Trier var af naturen glødende hæftig, men havde han været hidsig overfor nogen, søgte han snarest mulig at gøre det godt igen. Trier kaldtes blandt sine venner meget betegnende »Iver Iversen«.

Jeg stod på en meget god fod med ham. Når han ikke holdt foredrag, betragtede jeg ham nærmest som en rar gammel Farbror. Det morede ham og forbavsede de andre, som trods hans glade, elskværdige væsen var lidt bange for ham. Men engang kom også jeg ud for hans hidsighed. Jeg havde haft time med mine afdelingsledere, og derefter skulde alle skolens elever være på deres værelser for at hvile inden Triers foredrag kl. 12. Netop som jeg skulde gå op til mit værelse, kom et par af eleverne og bad om nogle oplysninger. Jeg blev naturligtvis stående og besvarede deres spørgsmål. I det samme kom Trier tilfældigt forbi og blev ude af sig selv af vrede over, at vi ikke var på vore værelser, når klokken var over 11. Jeg forsøgte at forklare sagen, men forgæves, han vedblev at udøse sin vrede over os. Jeg blev så oprørt derover, at da jeg kom op på mit værelse, faldt jeg i hæftig gråd, og det var mig umuligt at gå til hans foredrag. Heller ikke vidste jeg, hvordan jeg skulde kunne gå ind til middagen og sidde ved hans bord. Straks før det ringede, blev der banket på min dør, og da jeg lukkede op, stod Triers datter der, en lille, yndig pige på 8 år. Hun rakte mig et par herlige lyserøde roser og sagde: »Jeg skal hilse dig fra Far og give dig disse roser.« Jeg badede mit ansigt, satte roserne på mig og gik glad ind til middagen, hvor Trier hilste elskværdigt på mig, men der taltes ikke om »tordenvejret«, som havde været. Siden tog jeg mig i vare for at standse og tale med en elev, når klokken var slået 11 om formiddagen.

Når Trier holdt sine foredrag, stod han på en lav, langstrakt forhøjning foran det store, smukke maleri af

den døbende Ansgar. Trier virkede da, som en af de gamle profeter pludseligt var stået frem, med det »levende ord«, fyldt af hans eget hjertes ild og liv, der havde en så vidunderlig magt til at gribe tilhørernes hjerter. Trier havde levet et rigt ungdomsliv i sit eget og sine morforældres hjem, og i inderligt forhold til Danmarks fremstående mænd i åndens og kunstens verden på den tid. Hans varme hjerte blev tidlig fyldt ikke blot af poesiens, musikens og kunstens rige skatte, men også af kristendommens evige skat. Trier var helstøbt, både af karakter og begavelse.

Ernst Trier blev Grundtvigs disipel, og åndens dybe sandhed fra mesterens læber havde tændt den begejstringens ild, som glødede i hans ord, og fyldt hans hjerte med den frimodige kraft, hvormed han gik til sin livsgerning. At hjælpe det danske folk, især bondeklassen op af uvidenhed og forsumpning, det blev Triers livskald. Denne åndens glød slukkedes ikke med årene. Trier forstod også i sine ældre år ungdommen fuldt og helt. At forstå ungdommen rigtig, er ikke altid at tænke som den i de forskellige spørgsmål, som tiderne fører med sig, og som ofte snart forsvinder for at give plads for endnu nyere og mere moderne. Det er først og fremmest at kunne opfatte og give næring til ungdommens inderste åndelige længsel og krav. Trier forstod ungdommens psykologi og kunde give ungdommen rigelig næring for den åndelige længsel. I årenes løb flokkedes tusinder af unge omkring ham. De kom helt fra Island, Færøerne til Sønderjyllands sydligste grænse, og desuden fra hele Norden. Også den enkelte elev henvendte sig til Trier med sine sorger og bekymringer, og han havde en sjælden ævne til at blive sine elevs hjærtensven og deres sjæls fortrolige.

Trier talte ved sine middagsforedrag om menneskeslægtens levnedsløb. Når jeg senere så mange gange

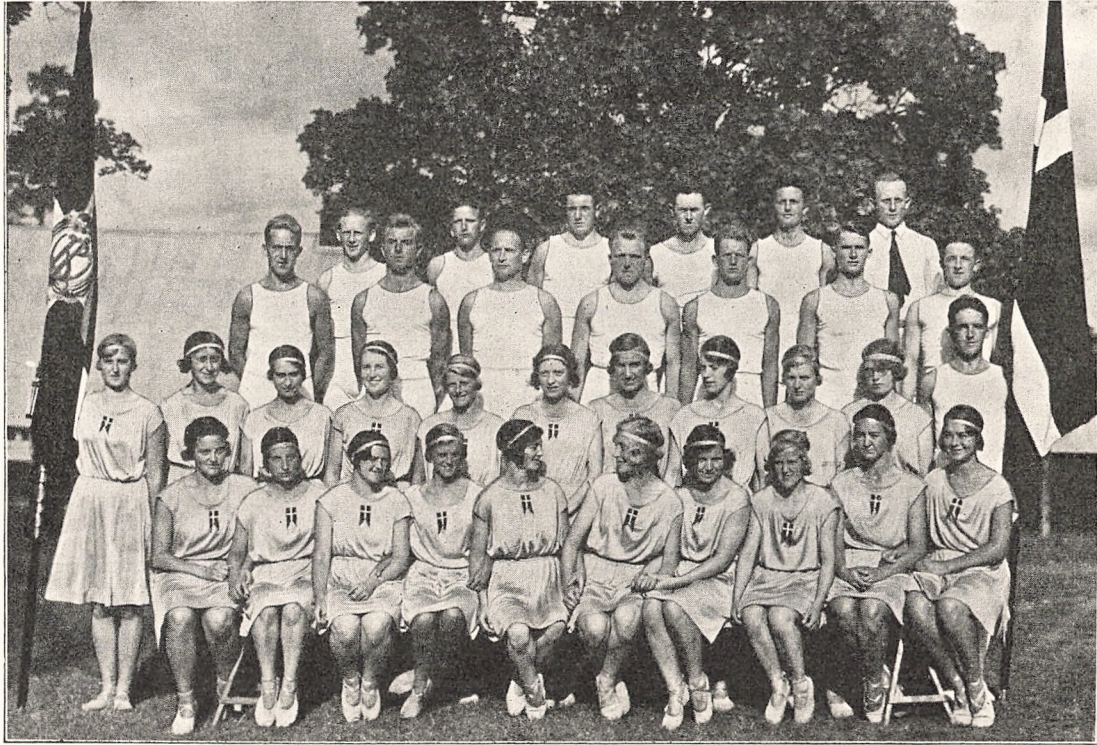
har siddet og hørt pædagoger tale om »koncentration i undervisningen«, har jeg tænkt: »Ingen har som Ernst Trier løst koncentrationsproblemet i undervisningen«, ti bibelhistorie, kirkehistorie, Danmarkshistorie, verdens- og kulturhistorie løb jævnsides i hans foredrag og belyste hinanden. Alt hvad der sker hænger sammen, tilværelsen er et udelt hele, usynlige bånd knytter ikke blot menneske til menneske, men folk til folk, hændelse til hændelse. Historie er sammenhængende, og det forstod Trier klart at belyse i sine levende, inspirerede foredrag om menneskeslægtens levnedsløb. Det var ikke blot en personlighed, et spørgsmål han behandlede, men gennem alt dette talte han til hjertet og samvittigheden. »Han var en sandhedens ydmyge og dog kraftige tjener, som vandrede for Guds ansigt.«

Ernst Trier hører til de enestående personligheder, som man er taknemlig for i sin ungdom at have været så lykkelig at lytte til og lære af.

Over Ernst Trier rejstes efter hans død et stateligt mindesmærke foran skolen. Stenen til sokkelen er fra Bethlehem og blev ført over Jerusalem, Jaffa, Hamborg, København til Vallekilde. Ovenpå denne høje sokkel står en dansk granitsøjle, som går over i Ernst Triers mægtige, statelige hoved, tegnet af Joakim Skovgård.

Det nordiske elitegymnastikstævne paa
Malmahed 14.—21. august.

De danske gymnastikforeningers kvindelige og mandlige hold fra henholdsvis Kvindelig idrætsforening, København, og Holbæk amts østre gymnastikforening.

Dagen er trykkende varm, og støvet står ind gennem kupévinduet, men hverken varmen eller støvet formår at kue den glade stemning mellem de danske udfarere.

Morgensolen har vist os det frodige skånske landskab, der i sin høsttunge pragt mest minder om det sjæl-

Södermannland.

landske ditto hinsidan sundet, men eftermiddagssolen viser os et helt andet landskab — Södermanland — med sine hundrede af søer omkranset af skov — lys birkeskov isprængt med mørke, alvorlige graner eller himmelhøje fyrretræer med lyse spættede stammer og med en skovbund så vidunderlig dejlig: tykke, bløde mostæpper bredt ud over det hårde fjæld, hindbær, tyttebær og blåbær i overdådighed og de mærkeligste formationer af blomster, mos og lav.

De store, frugtbare, flade marker findes kun sjældent her. Stengrunden stikker hist og her sit kolde hovede op igennem det bløde græs, og mægtige kampesten ligger spredt imellem høstnegene, der her ikke er stillede i langhobe som hjemme i Danmark, men stillet kunstfærdig og på hæsjestativer.

Her midt i dette fortryllende landskab ligger Mal-

mahed, oprindelig en militær baraklejr benyttet af Kungl Södermanlands regemente, men for to år siden erhvervet af Södermanlands gymnastikforbund, som købte den ca. 3 ha store plads, 3 store barakker og 2 vældige gymnastiksale for den fabelagtige billige sum af 15 000 kr.

Her holdes nu hvert år flere, store stævner af kortere eller længere varighed. Kort før elitegymnastikstævnet har lejren været benyttet til en børnegymnastiklejr, hvor 800 skolebørn har ligget i lejr i 14 dage.

Modtagelsen så vel som den øvrige ordning af stævnet bærer da også vidne om overlegen praktisk dygtighed og erfaring på lejrlevets områder. — Hurtigt og uden tidsspilde får hver deltager anvist sin soveplads i de store, rummelige, fælles sovesale, hvor der kan ligge et halvt hundrede mand i hver. I vaskerummet nydes et hårdt tiltrængt brusebad, hvorefter vi straks føres til »matsalen« til et festligt aftensbord — man føler sig, som man var blevet et nyt og bedre menneske.

Den officielle modtagelse, som finder sted straks efter aftensbordet, er meget højtidelig, rigtig i svensk stil.

I den ene af de to gymnastiksale, som hører til lejren, opstilles alle lejrens aktive deltagere efter nation i bogstavorden, hver nation med sin eller sine faner i en lang række ned foran fronten.

Formanden for nordisk gymnastikforbund, major Tulin, byder velkommen, og hvert land synger sin nationalsang; med studiebesøgende indbefattet tæller Danskerne ca. 60 deltagere, og den danske nationalsang lyder kraftigt og smukt fra de mange Stemmer. Finland har kun 4 repræsentanter — 4 kvinder, men som sædvanlig synger Finnerne også her ualmindelig godt. Færøerne har 2 repræsentanter og Island 2 — måske var det aftenens mest betagende øjeblik, da de to Islændere, en mand og en kvinde, stille, men med en glødende inderlighed sang deres nationalsang.

Norge er kun repræsenteret ved 5 mandlige og 5 kvindelige deltagere, medens Sverrig har over 100 deltagere, men foruden de nordiske lande findes der både aktive og studiebesøgende fra alle verdens kanter: Polen, Sweitz, England, Belgien, ja, så galt Muselmænd fra Palestina, Ægypten og helt fra Irak i Bagdad, alle disse »unordiske« er opstillet på venstre fløj.

Så er lejren åbnet, og første aften begynder med en svingom i den store sal. Dansen, som den former sig i den moderne dans, er international og god til at ryste folk sammen, men ind imellem kommer en svensk springdans, som til en begyndelse kun beundres af alle ikke svenske, men senere »læres« til stor, gensidig fornøjelse. Dermed er den første dag på Malmahed til ende, og trætte og mødige søger vi at finde hvile på de udstoppe halmadrasser.

Her er mange ting for en Dansker at lære her på Malmahed, først og fremmest dette, som Svenskerne har vundet frem til gennem mange års erfaring: at kunne samle hundreder af gymnaster til sommerlejr til en uhørt billig pris og dog under de herligste forhold, som en gymnast kan ønske sig.

Vel er der sparet — for at få den billige pris frem — men på de rette steder. — Her findes ikke luksuøse middage eller bløde senge, men sund og nærende kost med mælk, kartofler og knækbrød i rigelige mål — sovesalen er et stort loftsrum, sengen en smal — næsten alt for smal — madras udstoppet med halm. Man sørger selv for tæppe og lagener; men til gengæld findes *her det*, som erstatter al civilisationens komfort 100 gange: en vidunderlig, fortryllende natur. Så snart man kommer udenfor døren, har man den herligste, græsbevoksede tumleplads, man kan tænke sig, flad, som den er, og bevokset med skyggefulde trægrupper og udenom lejren de store, fredfyldte skove med stille indsøer. Her

er fri adgang såvel til frisk luft og solskin som til den ypperlige søbadeanstalt med sit udspringstårn og sine høje vipper og sidst, men ikke mindst, samværet med prægtige kammerater, hvad kan unge, glade mennesker forlange mere.

Det fornøjelige samvær giver sig stærkest udslag ved måltiderne, hvor vi alle er samlede, og som kan forme sig særdeles festligt med stev*), sang og krigsråb efter bedste spejdermønster.

Det danske kvindehold fra K. I. København, lægger for med deres vel sammenøvede krigsråb:

Tjiggerligger, tjiggerligger, tjav, tjav, tjav,
 Bommerlagger, bommerlagger, bav, bav, bav,
 Tjiggerligger, bommerlagger, sis, bom ba,
 Det svenske Malmahed, hurra!

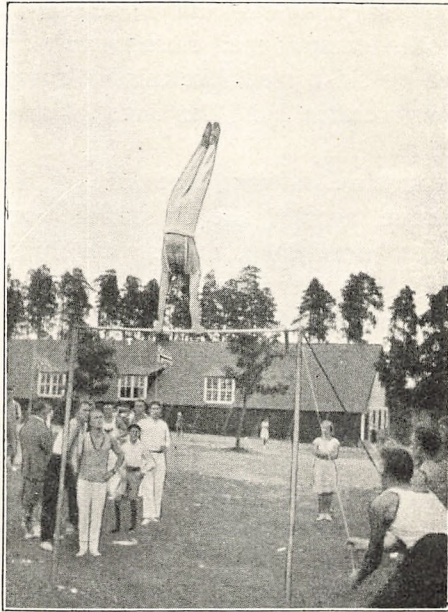
men Svenskere og Nordmænd vil ikke stå tilbage, *har* man ikke et krigsråb, stikker man hovederne sammen og laver et, og snart myldrer det frem med sange og rim, det ene bedre end det andet. Danskerne lærer de svenske og norske på det fremmede sprog, mens de lærer vore, og til sidst synger man dem i fællesskab med en sådan kraft, at loftet er ved at lette. Det er fest og giver en herlig samfølelse.

Men nu til selve arbejdet. —

Tiden er optaget først og fremmest af de mange gymnastikdemonstrationer. Hvert land får tildelt een, to eller flere timer til forklaring og fremvisning af sit eller sine gymnastiksystemer; og der er da lejlighed for alle lejrens deltagere til selv at være med og prøve systemet.

---

*) Improviserede rim.

Nordmændene viser idrætsgymnastik.

Nordmændene viser os deres fænomenale præstationer i ræk, barre og ring eller deres himmelhøje tranbulinspring, hvor det fjedrende springbrædt kaster dem flere meter op i luften. Svenskerne duperer os særlig med deres bomøvelser med vanskelig armgang eller ligevægtsgang på bommen i øverste hul og flotte op- og nedsving. Vi danske gør forsøg på at lave nogle af de letteste øvelser efter i ræk, barre og bom, men må bekende vor uformåenhed i disse færdigheder. Indenfor kvindegymnastikken er det særlig den finske kvindegymnastik, som den drives i »Finska förbund för fysisk fostran för Findlans kvinnor«, som fanger vor interesse ved sine mange ukendte og for os nye øvelser; nydelig udført af den finske gymnastiklærerinde Irja Peitsalvo fra Helsingfors.

Også vi danske må frem og vise dansk gymnastik, som den drives henholdsvis i K. I. København og på landet efter Bukhs system.

Alle lejrdelegerne er svært optaget af Bukhs gymnastik, særlig spores blandt de unge, svenske gymnaster stor interesse for systemet. Et enkelt af de svenske hold har allerede mange fritstående øvelser fra det bukhske system, ligesom de også har optaget behændighedsøvelser.

Efter den første demonstration af mandlig, dansk gymnastik strømmer folk sammen om Holger Jørgensen — som har ledet demonstrationen — for at få flere oplysninger om den danske gymnastik, og det ender med, at der må holdes endnu en demonstration, denne gang både i mands- og kvindegymnastik ledet af Krogshede fra Ollerup og med Holger Jørgensen på fløjen af det mandlige hold og Ester Skriver på fløjen af det kvindelige.

Elitemærket.

Den måde, man anvender i arbejdet for gymnastikkens fremme i Danmark og Sverige, er meget forskellig.

Mens man i Danmark med flid søger at gøre gymnastikken så almen let tilgængelig som mulig og derfor afskyer al konkurrence eller klassificering af gymnasterne, er man i Sverrig optaget af arbejdet med det svenske elitemærke.

Her på Malmahed er der givet lejlighed til, at alle deltagere, som ønsker det, kan aflægge elitemærkeprøve og eventuelt erhverve det svenske elitegymnastikmærke. Man har ikke mindre end 3 dygtighedsgrader. 3. grad er meget vanskelig at tage og er kun erhvervet af 17 gymnaster i Sverrig. I de første dage er der trænet meget energisk på prøverne særlig af svenske gymnaster,

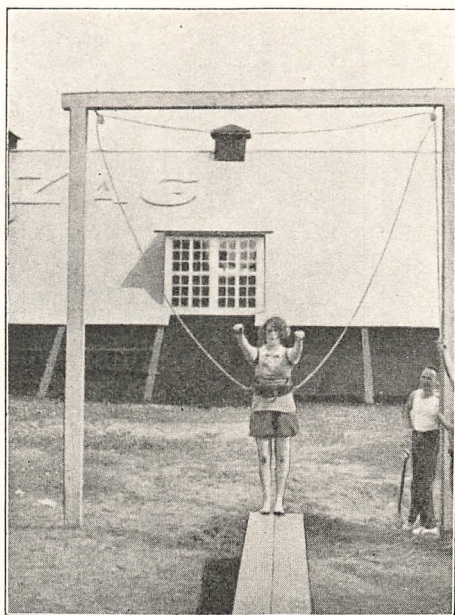
og nu går det slag i slag med prøverne: En meget stor dommerkomité på ca. 30 dommere sidder i kreds og betragter en enkelt, skælvende gymnast, som forsøger at udføre en af de forlangte øvelser.

Efter prøven træder dommerne sammen for at afgøre, hvilke af de indstillede gymnaster, der findes værdige til at bære elitemærket. — Mon hele denne forestilling har nogen værdi i det gymnastiske arbejde? — Vi danske mener nej. Efter vor mening skal gymnasten ikke bære elitemærket prangende på brystet, men bære det til syne i gang, holdning og bevægelser. Vi skal i vort gymnastiske arbejde være meget varsomme med at fremhæve den dygtige gymnast på den mindre dygtiges bekostning, tit har den, som har mindst anlæg for gymnastik, netop det største udbytte af denne. Det er derfor ikke på elitemærkeprøverne, at Danskerne heroppe anvender deres tid og kræfter, men her er meget andet at tage sig for.

Bad.

En af de anordninger, som vækker størst og mest berettiget opsigt heroppe, er den svenske gymnastikdirektør Sjölin's Udspringsvippe, hvor man på tørt land ved hjælp af en vippe, et læderbælte og et hejseapparat kan lære mange svære vippeudspring uden at komme i vandet og uden fare for liv og lemmer. Dette apparat er stadig i brug. Man øver sig i alle mulige udspring for senere at kunne anvende sin lærdom, når badetiden er inde.

I det herlige vejr, som vi stadig er begunstiget med, er der vældig søgning til badeanstalten i Hosjö i bade-tiden fra 12—2. Hoved ved hoved dukker op af det friske, kølige vand bag de store badebroer, hvor hundreder af brune, sunde skikkelser i badedragter af alle regnbuens farver slikker solskin og ser beundrende på

Vippeudspring på tørt land.

de mange flotte udspring fra udspringstårnet. Særlig de strakte udspring fra 8-meter tårnet vækker beundring — og ikke uden grund, thi blandt udspringerne findes flere af Nordens dygtigste udspringere, både Sverrigs og Danmarks kvindelige mestre i strakte, høje udspring: fru Lundkvist, Sverrig, og frk. Inga Franke, Danmark, og desuden flere af Sverrigs fineste mandlige udspringere: gymnastikdirektør Sjölin, kaptain Liliegren og gymnastikdirektør Thoresson.

Forfriskede af badet og med en velsignet appetit vender hele skaren tilbage gennem skoven, den ca. 1 km lange tur, til middagsmaden, som venter kl. 2. Etiketten her er meget tvangfri, man færdes dagen igennem i gymnastikdragt såvel ved måltiderne som på små svip-ture i skoven eller byen.

Gymnastikdirektør Sjølin i »baglængs volt«.

Gymnasternes lejr giver i disse dage byen et særpræg.

Aftnerne

tilbringes gerne i den store, smukt pyntede gymnastiksal med gymnastikopvisninger og underholdning af meget forskellig art: musik, sang, dans, filmsforevisning eller deklamation. Vi har hørt finske og svenske folkesange, vi har set svenske folkedanse eller hørt svenske sømandsviser til tonerne af harmonika, alt udført af deltagere i lejren. Onsdag den 17. august havde det danske hold fra Kvindelig idrætsforening i København opvisning. Om denne opvisning skriver »Södermanlands nyheter« bl. a.: Dagens clou blev imidlertid aftenens store opvisning i »lägerhyddan«, da en »trup« fra K. I., København, havde en storartet opvisning under frk. Signe Fogs udmærkede ledelse. Den »trup«, som optrådte i aftes turde måske være verdens bedste kvindelige hold for tiden.

Fredag aften havde Danskerne igen en stor dag, men herom vil jeg lade »Södermanlands nyheter« tale:

Dagen var de danskes, og om aftenen gjorde de danske favoritter igen en virkelig »braksucces« ved den

danske underholdning. Først opvisning af primitiv gymnastik under ledelse af Holger Jørgensen, Ondløse. Siden drog holdet sig tilbage, og under mængdens jubel spillede H. Trier Hansen »Carmen« på violin accompaneret af fru Burmeister. Efter carmenpartiet kom der en sømandsdans, som udførtes af den danske frk. Ester Skriver, klædt som sømand. Bifaldet blev så overvældende, at hun måtte danse igen.

Så kom de danske gymnaster tilbage, denne gang klædt i hvidt, med fanen i spidsen og under sang, og nu fik man virkelig at se dansk elitegymnastik. Springene tildrog sig særlig opmærksomhed, publikum sad i spænding og vovede undertiden knap at ånde. Under sang marcherede holdet ud under øredøvende bifald fra publikum.

Ind på gulvet dansede nu de danske folkedansere i forskellige folkedragter, og til H. Trier Hansens violinmusik udførtes en række folkedanse.

Et blandet kor under Trier Hansens ledelse sang derefter et par danske sange, efterfulgt af livligt bifald.

Et glansnummer blev den kendte, københavnske gymnastiklærerinde frk. Fogs fornemme, plastiske dans.

Trier Hansen og fru Burmeister spillede et »Per Gynt« stykke, og til sidst reciterede frk. Fog et digt til Malmaheds pris.

Major Tulin takkede for, hvad vi på svensk kalder »en helaften«.

Gymnasterne er ikke ensidige, sagde taleren, de synes at kunne gøre alting. Til slut udbragtes et leve for de optrædende Danskere.

Lejren har sit eget musikorkester, som, når opvisningerne og underholdningerne er forbi om aftenen ved 10-tiden, gerne spiller op til et par timers dans, hvis man da ikke foretrækker en rotur i lejrens egen båd i den månebelyste aften på den vidunderlige Hosjö.

Rotur på Hosjö.

Når jeg til slut nævner, at vi her har haft 2 vellykkede udflugter, den ene til Gripsholm slot og Stängnäs domkirke, den anden til Rockelstad og Vibyholm med sejltur på den store Bofven sø, vil man vist forstå, at vi danske gymnaster har haft en uge her paa Malmahed så fyldt med store, herlige indtryk, at det vil stå for os som et uforglemmeligt minde.

Malmahed, den 21. august 1932.

Hans Trier Hansen.

Dagbogsblade af Ernst Trier.

Ved Povl Hansen.

I året 1865 begyndte cand. theol. Ernst Trier sin højskolegerning i gmd. Peder Frederiksens gård i Vallekilde.

Som hjælpere i arbejdet havde han seminarist Niels Thomsen og byens skolelærer Tranberg. Som sin og skolens præst havde han sin ven kapellan V. J. Hoff.

Mellem Triers efterladte papirer findes en række dagbogsblade fra den første tid, skrevet til hans forældre. Et udvalg af disse følger her. Forunderlig levende viser de skolens daglige liv i den omhandlede tid.

Vallekilde, 14. septbr. 1865.

Mine kære forældre!

Den første hilsen — endnu før jeg skriver til Marie¹⁾ — skal være til eder i mit gamle hjem, som jeg nu har sagt farvel. Det gamle hjem med de gamle forældre og de gamle minder. Det er så underligt at have sagt det farvel! Min første hilsen her udefra skal være endnu et farvel. Der er så meget, jeg havde lyst til at skrive jer til om; men jeg er endnu så ør i hovedet, at jeg ikke kan komme af sted dermed — jeg kan kun samle det ligesom den sidste aften der hjemme i de få ord: Tusind tak for al eders kærlighed med de mange kærlighedens

---

¹⁾ Triers fæstemø, Marie Abel fra Dalum.

vidnesbyrd, og så kun: Gud fader holde sin hånd over Eder!

. . . . Jeg bor hos Hoff. Vi havde en god rejse her ud med extrapost fra Roskilde til Holbæk — vi var jo fire om vognen. I Holbæk var jeg sammen med Skovsbo,²⁾ der har skrantet meget i sommer og var forknytt; men han ser dog ikke just dårlig ud. I Holbæk hentede pastor Bonnevis vogn os.³⁾ Jeg følte mig meget træt hele den dag. Jeg fik talt noget med hans kone, som var rigtig rar; jeg tror nok, jeg dér skal få det godt. Så var jeg også ovre hos Tranberg og fik gjort aftale om forskellige ting.

I dag har jeg indviet dagen rigtigt kønt med morgenandagt sammen med Hoff, hans kone og konfirmander — har så været oppe på kæmpehøjen at sige god dag til havet, det herlige hav! På bordet foran mig ligger en yndig fersken, som jeg har fået af fru Bonnevie, et skønt billede på »Det velsignede Vallekilde«.

Vallekilde, 2. oktbr. 65.

. . . . I dette øjeblik er jeg endelig blevet færdig her i Peder Frederiksens gård; jeg er blevet både træt og støvet der af. Nu vil I finde mig ved mit skrivebord henne ved vinduerne foran den smalle pille imellem dem. På pillen har jeg hængt billedet af seminaristerne og under dem Grundtvig. . . . På mit bord vil I finde om trent de gamle sager; men min lampe er dog bleven ombyttet med en stenolie-lampe. Denne er såre let at tænde, brænder fortræffelig og lyser godt uden at stinke; jeg er i alle måder glad ved den.

Pladsen her er snæver, til højre har jeg min pult, og over den hænger »Erasmus Montanus« og den lille

²⁾ theolog, en af Triers ungdomsvenner.

³⁾ Pastor Bonnevie, den gamle sognepræst i Vallekilde.

Ernst Trier (21 år).

håndtegning af Marstrand. Til venstre står mit lille runde bord. Langs med væggen til venstre står mine bøger i boghylderne; det ser helt stadseligt ud. Til højre har jeg først pulten og så den pæne seng. Over denne har jeg hængt billedet af »Lille theologicum«⁴⁾ og min norske ven Ankers billede. Længere tilbage står mit lille skab og længst tilbage blikbakken, jeg skal bruge som vask. Oppe her over hænger mit pibebrædt. Hermed er jeg færdig med beskrivelsen af min stue.

I kan ellers tro, det er underligt at være her i sådan en stilhed — underligt at være stillet her således, at jeg må stå på egne ben, — underligt, at være skilt fra Eder der hjemme og fra mine venner; men jeg har sådan en usigelig dejlig følelse af, at kærligheden følger mig også

⁴⁾ Triers ungdomsvenner.

her ud og omslutter mig så varmt! Og jeg føler mig så mageløs lykkelig ved tanken om snart at kunne begynde en selvstændig virksomhed. Om det dog nu blot alt må lykkes! Nu har jeg tyve elever; om jeg dog nu blot kunde blive dem til sand velsignelse!

I går var jeg inde hos en af mine indmældte elever. Hans forældre er småfolk; de er bægge gamle og svage-lige og har kun den ene søn. Han er både deres store glæde og deres støtte og hjælp i alle henseender. Og ham lader de nu rejse ind til skolen. Konen havde længe strittet imod; men så en aften, som de tre sad og talte sammen derom, udbrød Jørgen: »Ja, kan I ikke undvære mig, får jeg vel blive hjemme; men I gør mig rigtig så meget imod dermed.« Så rejste han sig og gik ind i den anden stue, hvor han kom til at græde. Da kunde faderen ikke mere stå imod. »Hør mor«, sagde han, »Jørgen har aldrig gjort os noget imod, hvorfor skulde vi så gøre ham imod! Når han har sådan lyst, er det vel Vorherre, der vil det, og lad os da lade ham rejse. Vorherre hjælper nok os.« Og så fik han lov til at rejse på højskole. Se, det er jo yndigt; men så falder det mig så underlig tungt på sinde: Kan han nu blot komme til at rejse ligeså glad fra skolen, som han nu vil rejse til den! Og kan nu disse forældre bare få glæde af et sådant offer; Gud hjælpe mig til den gærning, bed med mig derom!

Vallekilde, 28. oktbr. 65.

. . . . Måske kommer Skovsbo herud. Jeg har skrevet til ham og bedt ham lade dig, far, vide, om han kommer, for i så fald kunde du og Bågå og han køre sammen herud. Hvis ikke kan du i Holbæk tage extrapost (enspænder) for 2 rdl. 58 sk. lige hertil. . . . Hør nu far, har du været hos Termansen? Lad ham endelig vide, at jeg har skrevet til ham om de sange, der skal

trykkes til skolens indvielse. Bed ham, om han vil tage sangene med herud. Sig ham, at han helst må komme en dag forud — tirsdag — fra København, overnatte i Holbæk og med enspænder-extrapost hertil næste morgen. Jeg skal indrette det sådan, at jeg onsdag aften skal skaffe ham vogn til Holbæk, hvor han så atter kan overnatte for at rejse videre torsdag morgen til København.

Vallekilde, 7. novbr. 65.

. . . . »Hvor morsomt! Jeg havde lige holdt et foredrag om Hadding-sagnet, der var bleven fulgt med megen opmærksomhed. »Nu må I ud med jer«, sagde jeg til eleverne, da jeg var færdig, »nu må I ud at røre jer lidt i luften!« Og en del af mandskabet gik da også ud; men en del blev tilbage. Blandt disse var en jøde, Jørgen Madsen; han vilde læse efter i Sakso det sagn, jeg havde talt om. Han vilde skrive det op, for det var dog så kønt, sagde han. En anden satte sig til at skrive af efter visebogen en af de sange, vi havde sunget. En tredje sad og øvede sig i skønskrift. Jakob Nielsen — egentlig vor dygtigste karl, havde travlt med at læse Frede Boisens bog om den Rask-Petersen-ske retskrivning, medens »musikanteren« Mads går og venter på noget nodepapir, jeg havde lovet ham; for i dag var jeg noget rusten i halsen, så jeg ikke rigtigt kunde synge for; men så fik Mads fat i violinen og spillede for efter mine noder.

Jeg vilde nu lige sætte mig til at skrive, da hører jeg ude fra gården sangen »I alle de riger og lande«. Og hvad ser jeg! Anders Jensen vor sårede soldat; han havde begyndt at holde exercits med kammeraterne. Fem i hver række kom de marcerende ind i gården. Anders Jensen iført sin gamle soldaterkappe, gik stolt som en general foran skaren. Og nu kommanderer han:

»Holdt! — Træd af!« Så tog han til huen, høvisk og smukt; og de andre gjorde som han. Ja, du skulde have set mine rødmossede, friske karle!

Hvor folk dog er venlige imod mig herude. I aftes, da jeg kom ind i min stue, stod der en rombudding; jeg ved endnu ikke fra hvem. Og »madmoder« trakterede med pølser i går. Jo, der falder altid noget af i slagte-tiden.

Ja, så er da nu den første uge gået. Jeg begynder nu at få lidt oversigt over mine folk, og hvis alle Fynboer er som mine to og alle Jyder som mine og alle Sjællændere ligeledes som mine, da slår Kolds bemærkning til, at de første er fantasifolket, de andre forstands- og de tredie hjærtetfolk i Danmark. To prægtige Fynboere har jeg.⁵⁾ Som ægte fantasifolk griber de oplysningen med en lethed og en hurtighed, med en frejdighed og en begærlighed, som er forbavsende. Så er de nu også så mageløs menneskelige, og det letter arbejdet med dem.

Jyderne med Jørgen Madsen,⁶⁾ de er åbenbart de forstandigste og dygtigste. Du skulde se Jørgen Madsen tage fat på sit arbejde; det er ypperligt. Han går allerede med store planer om at få en højskole i gang i Bjerre herred.

Sjællænderne er nu de vanskeligste at arbejde med, navnlig de, der er udgåede fra en tidligere pietistisk bevægelse. Men de er så mageløs hjærtelige, og det vejer fuldkommen det andet op. Blandt Sjællænderne findes min udprægede yndling, Peter Olsen.⁷⁾ Jeg har endnu aldrig truffet en karl med sådan varme og skønhed. Med dem hjælper Hoff mig så udmærket. Han forstår sådan

⁵⁾ Anders Knudsen og Anders Hansen, bægge af Indslev, Odense amt.

⁶⁾ fra Bisholdt, Vejle amt.

⁷⁾ fra Asminderup, Holbæk amt.

at tale med dem, og de må stadig ind til ham at lette deres hjærte. Blandt disse er ogsaa Kresten Madsen,⁸⁾ der gdmærker sig ved sin sans for poesi. Når han bare kan få noget på vers, er han glad. Han har allerede havt fat i Grundtvigs svære krønikerim og arbejder nu med Birkedals »En livsførelse«.

Den 8. nobr. 65.

I dag har vi luftet hele skolen ud. Det har været et henrivende vejr; klokken ét gik vi i samlet flok ud til Vejrhøj. Den vidunderlige naturskønhed her kan ikke beskrives. Jeg har aldrig anet, at her var så dejligt. Eleverne var uhyre glade ved denne lille udflugt. Klokken 6 var vi hjemme igen. Jeg var budt over til Tranbergs at spise varme torsk. Det var en herlighed. De skulde egentlig have havt dem til middag men gemte dem til aften, for at jeg kunde være med. Er det ikke overmåde venligt! Nu er Tranberg inde og holder foredrag for karlene om stænderforfatningen fra 1831.

Jeg har lige havt sådan en dejlig samtale med Rasmus Olsen,⁹⁾ der nu får syn for det folkelige og rigtig er glad derved. Det er så skønt.

Jeg har nu 29 elever, af dem har én på grund af et dødsfald måttet forlade skolen. Men Søren Hansen venter jeg hver dag og måske kommer en Jyde til. Smedden har nu sat både den store og den lille klokke op, så nu klinger det af noget, og det er os til god nytte. Fru Hoff har givet os en klokkestræng. Berlingske tidende får jeg nu med hver post. Jeg er så glad så glad!

Den 10. novbr. 65.

Foran mig på mit bord står i et glas de yndigste blomster: roser, reseda, nelliker og flere andre, som om

⁸⁾ Asnæs, Hb. amt.

⁹⁾ Tømmerup, Hb. amt.

det var ved st. Hansdag. De er plukkede herude i vor egen have. Men nu tuder en kold vinterstorm derude. Dog her inde er der lunt og hyggeligt; her inde blomstrer ungdommen på vore karles kinder, og vi har det så lunt og så stille; vi hører kun genlyden af de store verdensstorme, der drager hen over jorden og hen over vort fædreland for øjeblikket.

Den 11. novbr. 65.

Hvordan vi tilbringer dagen: Jeg står op kl. 6, vakt af en af de elever, der bor her på gården. Jeg går så lidt ud, mens pigen kommer ind og gør rent. Derefter læser jeg til kl. 7³/₄; så er imidlertid hele mandskabet blevet samlet fra deres forskellige gårde; og de har nu også fået morgenkaffe og smørrebrød inde i »madstuen«. Så ringer jeg folk sammen. Vi synger en salme eller en morgensang, jeg bekender den kristne tro og beder Faderavor. Derpå synger vi atter en salme. Et kvarter senere begynder vor egentlige skolegerning; vi synger af Køsters eller Boisens visebog, og jeg holder foredrag over fædrelandshistorien. Så vil jeg gerne, at eleverne går lidt ud og rører sig i frisk luft; for når klokken er 10 kommer Thomsen. Han regner, skriver eller læser med dem og holder foredrag over jordbeskrivelsen. Og så bliver klokken 12. Nu lyder madklokken, og om det lange bord tager vi alle plads og har en rigtig hyggelig middag sammen.

Lidt før 2 ringer jeg atter folk sammen, og nu holder jeg foredrag over menneskelivet og verdenshistorien, naturligvis med sang foran og bagefter. Så lærer jeg dem at skrive skønskrift, og enkelte af dagene læser Thomsen med dem, og så er klokken bleven 5. Så går hver til sit eget arbejde; men klokken 6 spises der til aften, fedtebrød, grød og mælk. Jeg spiser sammen med eleverne; det befinder jeg mig bedst ved. Klokken

7 kommer så 3 gange om ugen Tranberg og holder nogle særdeles gode foredrag over den nyere tids historie og samfundsforholdenes udvikling i Danmark. 2 gange om ugen læser jeg højt for eleverne af dansk poesi; nu i denne uge læser jeg således Ingemanns »Holger Danske«. I næste uge begynder så Hoff at holde foredrag ovre i almueskolen om kirkehistorien, og det må vi med til.

Om aftenen har der gærne været folk fra byen heroppe at lytte til. Når klokken er halv ni bliver efterhånden alt stille; da har de forskellige elever travlt hver med sit arbejde; og da har jeg egentlig min bedste tid på dagen, når jeg lidt senere går ind til dem og giver de enkelte en lille håndsækning. For resten kommer de jævnlig hele dagen ind til mig for at få lidt hjælp, snart med det ene og snart med det andet.

I aftes var det Mortens-aften. Jeg var bedt ind i præstegården at spise Mortens-gås; men da karlene skulde til aftenbordet hér, havde Peder Frederiksen's kone rettet an til et helt lille gilde med dejlig flæskesteg. Bagefter holdt vi »helligaften«; nogle af karlene gik til deres kvarterer, men de fleste blev her. En af dem tog nu sin harmonika og en anden sin violin, og så sang vi flere sange til musikken. Så fortalte jeg en lille sagastump, og derefter læste jeg til almindelig glæde halvdelen af »En glad gut« højt for dem. Det var rigtig en hyggelig aften.

I morgen skal jeg for første gang på udflugt, efter at skolen har begyndt. Hoff, Tranberg og jeg skal stå fadder til Burchardis barn på Birkindegård. I ser, at i næsten alle henseender er min levevis helt forandret; slobrok bruger jeg ikke, men ude i gården bruger jeg træsko. Mit middagshvil bliver kun på et kvarter; det tager jeg siddende i min gyngestol. Hvor er det hele en forunderlig yndig virksomhed, rig på ny daglige indtryk fra disse unge, friske mennesker.

Den 12. novbr. 65.

Jeg har nu til morgen holdt »ottesang«. Jeg talte i dag et par ord til dem over de ord i dagens epistel: »Jeg er fuldelig forvisset om, at han, der har begyndt den gode gerning i eder, vil fuldende den til Vorherres Jesu Kristi dag«. Ja nu er klokken over 12, og jeg slutter.

Den 13. novbr. 65.

I går havde jeg en dejlig dag på Birkendegård, hvor jeg stod fadder til Burchardis lille Johannes. Jeg følte mig omgivet af kærlige mennesker, der varmt tager del i højskolens skæbne. På hjemvejen sad jeg varmt indpakket i den dejlige rejsepels og med de grønlandske støvler. Hvor var det morsomt ved hjemkomsten at blive modtaget af mine karle, som i mørket løb og legede tagfat ude i gården som små børn. I skulde set, hvor kærligt de tog imod mig! Hvordan de gik ind med mig og delte med mig glæden over de dejlige gaver, vi i aften havde fået sendt. Ja det var yndigt! Gud være takket for alle de herlige karle.

Af aviser holder vi Berlingske tidende og Dansk folketidende; men her er ellers meget lidt avislæsning, og det er jeg glad over. — Gaverne, jeg skrev om her foran, var fra Marie. Det var bøger fra hende og hendes far til skolens brug. Der var nogle af Ingemann og nogle af Oehlenslæger og tre stykker af Flors håndbog. Men desuden var der også brev fra Peter Rørdam, at jeg får 10 expl. af Barfods fortællinger af fædrelands-historien. De kommer fra enkedronningen.¹⁰⁾

Den 19. novbr. 65.

Forleden dag indviede vi vor ny fane. Der skulde afsløres et lille mindesmærke for en falden kriger i

¹⁰⁾ Caroline Amalie, kong Kr. 8.s enke.

Svinninge kirke. Med vor fane i spidsen mødte vi da alle mand samlede derovre. Desværre var højtideligheden allerede begyndt; men bagefter stillede vi os under fanen ude på kirkegården og sang et par sange; mens folk stimlede sammen om os. Lidt efter vandrede vi atter hjem. Jeg tror, folk ovre i Svinninge var helt glade over, at vi kom.

I går middags, netop da jeg sluttede mit foredrag, lød det rundt om: »Der kommer Anton Nielsen«! (Den bekendte forfatter af »Fra landet«). Han kom nu ind, og prægtigt tog han straks del i alt. I aftes læste han til meget stor glæde en af sine fortællinger højt. Alle fra præstegården og børneskolen var til stede. I dag er han rejst igen. Han er en prægtig personlighed.

I frygter for, at jeg savner åndelig påvirkning; men I tænker slet ikke på den rige påvirkning, jeg modtager gennem selve mit arbejde med mine friske, unge elever; og I overser rent præstegårdens og børneskolens ypperlige befolkning. Dertil kommer de mange besøg, vi stadig har. Grundloven i åndens verden er jo så, at når vi arbejder i Guds tjeneste, da får den mest, som giver mest.

Den 21. novbr. 65.

Da jeg første dag talte til karlene, bad jeg dem kærligt enes om alle ting, sagde dem også, at jeg ønskede, at to af dem hver uge sørgede for lampepudsningen. Med min lampe blev det hver dag 7 at holde i orden. Ligeledes bad jeg dem også om at fyre i skolestuens kakkellovn. Jeg får vel nok en hel del vrøvl deraf — men nej! Alt har gået så mærkværdigt godt. Uden at jeg har behøvet at blande mig deri, afløser det ene hold det andet, og de gør deres sager særdeles godt. Det først hold oplærte jeg selv, og nu lærer det ene hold altid det næste. En dag kom de selv og gjorde mig opmærksom på, at nu trængte kakkellovnen til at blive

pudset, og det, bestemte de nu, skulde ske hveranden uge. Ja, nu passer de endogså min med, så vel som min lampe, så I ser, at jeg fremdeles vedbliver at være et forkælet menneske.

Sidste dag fik jeg nogle noder for violin og piano. Dem skulde vor musikanter, Mads, spille sammen med frk. Bonnevie. »Nå, er De så fornøjet, Mads?« spurgte jeg. »Nej, ikke videre«. »Men hvad, De har jo selv sagt, før De kom her, at når De ikke en gang imellem kunde komme til at spille rigtig, så kunde De ikke holde det ud her«. »Ja, det var den gang; men nu har jeg fået så meget at tænke på, at jeg slet ikke kan få tid til musikken; jeg er blot ked af, at jeg har taget violinen med; de andre beder mig nemlig ofte om at spille, men nu bryder jeg mig ikke mere derom.«

»Her, — Jakob Nielsen, — er de ny aviser,« sagde jeg en anden dag, »De siger jo, at det er Deres kæreste læsning.« »Ja,« svarede han, »men ikke mere nu, nu har jeg fået det, som er bedre.«

I dag har jeg haft en slem ubehagelighed, idet en af eleverne, han, der tidligere har været på seminariet, opførte sig uartig over for mig, så jeg for første gang måtte lade hårde ord falde. Da jeg var gået ud af skolestuen, tog alle hans kammerater stærkt fat på ham og hegledede ham igennem. For den gode tones skyld, som hidtil har været så mageløs, tog jeg ham bagefter ind til mig alene og forklarede ham, at hvis han ikke vilde opføre sig anderledes, måtte han forlade skolen. Jeg gav ham betænkningstid til i morgen.

Den 23. novbr. 65.

Det er meget slemt, at stenolien er bleven dyrere; ti vi kommer til at bruge meget mere deraf, end jeg havde troet. Vi bruger nu mindst en pot om dagen; men da jeg i dag fortalte eleverne dette, syntes de også, at

det var for meget og har nu bestemt sig til at spare. Dog ser jeg nok, at jeg ikke slipper under 60 rdlr. i vinter.

Med hensyn til den elev, jeg sidst skrev til jer om, da blev sagen i går så ypperlig bilagt og skal nu være begravet. Kun dette: I morges lod Hoff eleven kalde ind til sig, mens jeg forklarede sagens hele sammenhæng. Lidt efter kom karlen ind til mig; han var nu meget ulykkelig over sig selv og græd. Alt blev nu godt igen. Men jeg er glad over, at jeg fik taget denne sag så bestemt. — I aften kom Tranberg over til mig med dejlige små peberkager fra hans kone.

Den 26. novbr. 65.

I aften vil jeg læse Birkedals afskedsprædiken højt her på skolen. —

Tænk, jeg har fra Marie fået sendt et ganske dejligt og stort Danebrogsflag og en skindhue, som hun selv havde syet til mig. Klokkeren 1 gik alle mine skolekarle to og to ud i haven; alle fra Transbergs og Peder Frederiksens samt »hele præstegården« kom til stede. Vi sang så: »Frem, bønder, frem på valen«! så holdt jeg en lille tale, og under hurraråb hejsedes vort ny Danebrog. Vi sluttede med: »Hil dig, vor fane«. Eleverne har i dag skillingeret sammen til en fåreskindspels til Hoff.

Jeg oplever så mange små træk, der røber for mig elevernes kærlighed og gør mig så godt. Her er et lille træk: Anders Larsen fra Svallerup havde i går været til marked i Holbæk. Da han kom hjem, gik han ind til mig med markedsgave: En kage og brystsukker. Det skulde jeg have som den, der ikke havde været med til marked. Rørende. Ligeledes når de kommer ind til mig, for at jeg skal læse deres breve hjemmefra. — Ja, måtte blot oplysningsarbejdet her ude lykkes ligeså godt som kærlighedssamlivet er lykkedes, da var alt i orden.

Men derom kan jeg endnu kun dømme meget lidt. Dog skal jeg fortælle, at i aftes holdt eleverne råd om, hvordan de for fremtiden skulde forholde sig for at få mere klarhed over tingene; og man blev da enige om ved undervisningen at spørge frit ud og ikke undse sig. Og de lovede hverandre ikke at le, når man gjorde fejle spørgsmål. Ligeledes enedes man om af og til at holde fælles forhandling om, hvad der i dagens løb var på skolen kommen frem i foredragene. Da jeg bagefter kom ind til dem i skolestuen, fortalte de mig dette, og glad blev jeg; ti det er sikkert den sunde udviklingsgang at begynde med at høre, så vækkes deres spørgsmål og trang til at spørge. Og når undervisningen da kommer til at besvare de spørgsmål, som således er rejst inde i én selv, bliver det den virkelige oplysning, som ikke alene maler noget af for fantasien men tager sigte på det virkelige liv. I det Koldske kunstsprog vilde det vel hedde, at undervisningen skal gå ud på, at ånden skal nå ned til menneskehjertet og banke på der, og at hjertet da skal åbne sig for ånd. Dette til forklaring af, hvorfor jeg kunde være så glad over den lille elevforhandling i aftes.

I torsdags var halvdelen af elevskaren til marked i Holbæk. Vi andre tog os om eftermiddagen for at læse Holbergs »Den Stundesløse«. Vi havde 3 eksemplarer af bogen. Vi fordelte nu rollerne imellem os: Jørgen Madsen var Per Eriksen, Søren Petersen fra Brøndbyvester var Erik Madsen, Jakob Nielsen var Pernille o. s. v. o. s. v. Det blev altsammen til almindelig fryd og glæde.

Den aften begyndte så Hoff at holde sine foredrag over kirkehistorien ovre i almueskolen; det er prægtigt, at vi kan få dem med.

I går middags kom en af elevernes fader og broder og en gårdmand til fra Udby¹¹⁾ — nogle af de mest

¹¹⁾ ved Kalundborg.

ansete mænd derfra. De hørte på mit foredrag over verdenshistorien; og jeg havde den glæde, at de syntes særdeles godt derom. Senere på dagen kom Anders Olsen fra Føllesløv. Han havde været syg i flere uger og kom derfor så sent. Jeg tror, han vil blive den mest fremragende af alle eleverne at dømme efter, hvad jeg har hørt om ham. Nu er vi altså 31.

Ved vor »ottesang« om søndagen ikke alene be-
kender jeg troen og beder Fadervor; men har nu også
begyndt at tale lidt over et eller andet ord. Således
talte jeg i dag ud fra de ord: »Vi takker Faderen, der
har givet os del i de helliges arvelod, friet os ud fra
mørket og ført os over i lysets rige.« — Ja, hvor er
her stille og hyggeligt!

Den 2. decbr. 65.

Hvad der især i denne uge har glædet mig, er det,
at jeg synes at kunne se fremskridt med hensyn til
arbejdslyst hos eleverne; de begynder kendeligt nok
selv at tage godt fat; navnlig hersker der en meget livlig
stileskrivning. De vælger hver sine opgaver; og det er
morsomt da at lægge mærke til, hvad de forskellige
vælger: Om roefrugtens dyrkning og betydning for ager-
bruget, sagnet om Vermund og Uffe, om Hagbard og
Signe, om den danske højskole, om hvorledes det går
til at lave en vogn (Denne stil skrives naturligvis af
en hjulmand), om 3. februar 1864 (Denne skrives af
Anders Jensen, som den dag blev såret), om det ord,
»Hvo sig selv fornædret skal ophøjes«, om skærsliberne,
om Odsherred, om sagn hjemme fra, om en sammenlig-
ning mellem verdenshistorien og kirkehistorien.

Dette er altsammen opgaver, som de selv har valgt.
Lad mig føje til: I går var der tre, der skrev om våren.
Den ene stil var især yndigt skrevet, og den endte med
to vers, han selv havde digtet.

Så har de også travlt med at regne, skrive skønskrift og tegne, mens også mange læser efter i Saxo, hvad jeg har fortalt dem af danmarkshistorien og ligeledes i Grundtvigs verdenshistorie. En enkelt læser også lidt svensk på egen hånd; mens en anden har kastet sig over det gammeldanske. Han læser i denne tid rimkrøniken, Molbechs udgave. Af og til får jeg også helt fornøjelige ytringer, der vidner om, at de har gavn af at være her. En af Udby-folkene, en ganske dejlig karl, der hedder Rasmus, sagde forleden til mig: »Jeg er til mode, ligesom da jeg blev kristelig vakt, og det er fordi, jeg nu er bleven folkelig vakt. —

I denne uge har jeg havt den glæde at få sådan et dejligt brev fra Anton Nielsen; og han sendte med det en hel lille samling af oldsager som gave til skolen og dertil det første hefte af den ny udgave af hans skrifter og dertil løfte om alt, hvad han for fremtiden vilde lade trykke.

I går blev jeg klippet af Jakob Nielsen, en af eleverne. Han gjorde det virkelig udmærket, ja, jeg synes, ligeså godt, som når jeg tidligere er bleven klippet af Giese i København.

Under mit eget arbejde glæder jeg mig også ved at mærke, at jeg nu skrider fremad; jeg er nu næsten færdig med hedenoldstiden i Danmarks-historie. I verdenshistorien er jeg kommet til lovgivningen på Sinai og har nu også begyndt på at gennemgå ordsprogene; og det lader til at skulle gå godt.

Af poesi har jeg nu gennemgået Ingemanns »Holger Danske«, Oehlenschlägers »Uffe« og stykker af hans »Helge«, det halve af Grundtvigs »Blad af Jyllands rimkrønike«, og nu holder vi på med Termansens »Mindeblade fra Danmarks trængselsår«, der lader til at gøre stærkt indtryk på eleverne.

I dag gennemgik jeg Gejers »Vikingen«; og vi har nu

sunget mange sange af Boisens og Køsters danske og bibelske visebøger. Det er især sangene i Køsters bog, der gør indtryk på dem.

En dag læste vi sammen Holbergs »Den stundeløse«, og Thomsen har læst det meste af Blichers »Æ bindstouw«, og i aften læser Tranberg resten for dem. Ellers har Tranberg nu givet eleverne en oversigt over tiden fra Frederik d. 6. til vore dage. Nu gennemgår han grundloven med dem.

Thomsen har travlt med jordbeskrivelsen og med at sætte dem ind i det danske sprogs bygning. Også lidt fysik har han, i dag har han fortalt dem om dampkraften. Så regner han også ivrigt med dem; ti her står enkelte gruligt langt tilbage; disse har jeg særlig under min behandling; jeg tager dem ganske som små børn.

En stor opmuntring for os er det jo, at der ikke så sjældent kommer folk for at høre på os. Også Hoff er meget ofte til stede ved mine foredrag over verdenshistorien. Undertiden er også hans kone og svigerinde med. Om aftenen kommer næsten altid nogle af egnens bønder¹²⁾ herind, dem må jeg anvise plads i forstuen. I aftes var således næsten hele forstuen fuld af folk.

Hvad der trætter mig, er kassererforretningen, som jeg jo slet ikke er vant til, jeg vil i dette halvår vist få 18—1900 rdlr. mellem mine hænder. Alene af papir og bøger o. s. v. har jeg nu solgt for over 90 rdlr. Jeg har da også nu betalt alt, hvad der skal udbetales i det første fjærdingår på 40 rdlr. nær. Jeg har 70 rdlr. i kassen, endda jeg ikke endnu har fået alle pengene ind, da nogle af eleverne betaler månedsvis.

Rigtigt rart er det, at Peder Frederiksen og hans kone er så mageløs flinke at have med at gøre. Der er aldrig det mindste vrøvl eller knur, kun venlighed. Jeg

¹²⁾ »bønder« på Sjælland = gårdmænd.

tror, at skolen også på dem virker forædlende; men det er ellers et gruligt bryderi, de har; så det er rigtignok til at forbavses over.«

Den 9. decbr. 65.

I aften har her været en hel lille fest i vor skole. Allerede i middags kom Burchardi og Søren Rasmussen fra Frankerup hertil og blev modtaget med stor glæde ikke alene af mig, men også af deres venner blandt eleverne.

Jeg holdt så mit sædvanlige eftermiddagsforedrag, og jeg tror nok, jeg kan sige, det i dag blev rigtig godt; det var om den betydning, som de forskellige håndteringer, såsom hyrdeliv, agerdyrkning, jagt, søfart og handel — har havt på den åndelige udvikling; jeg vilde ønske, at jeg kunde få tid til at skrive det ned en gang; men det bliver der vistnok ikke noget af.

Burchardi og Søren Rasmussen var nu inde at se til ved skrive- og regneundervisningen. Imidlertid kom også andre gæster: lærer Rosendal i Høve og to af mine venner blandt bønderne i Odsherred. Og atter lidt senere kom alle byens gårdmænd her på én nær og desuden to boelsmænd ligeledes her fra byen. Burchardi holdt så et ganske fortrinligt foredrag om kørne og deres behandling. Jeg har aldrig troet, at et sådant æmne kunde behandles så fortrinligt, så morsomt og således, at det også blev til udbytte for ens indre liv.

Eleverne var strålende glade derover.

Så gennemgik jeg Fønix-myten, og vi sang nogle af vore vante sange.

Hvor er dog de fleste af vore elever elskelige mennesker; det er en bemærkning, som kommer så naturlig frem hos mig lige nu, da jeg kommer inde fra skolestuen, hvor jeg lige har stået og talt med flere af dem. Og så er da dagen og denne uge forbi. Med tak til den himmelske fader ser jeg tilbage over den.

I onsdags var det pastor Bonnevis fødselsdag. Klokken 9½ fmd. gik skolen med sin fane i spidsen derind. Ude i gården sang vi først »Morgenstund har guld i mund«; og dernæst en nyårs-salme, der passede godt til en fødselsdag, og dernæst talte jeg til ham og takkede ham for hans venlighed mod skolen — ja, jeg talte da egentlig over de ord: »Morgensol genlys i kvæld — ungdom lev i alderdommen«! Man var meget bevæget, navnlig kvinderne. Så talte gamle Bonnevie rigtig kønt og hjertelig til os. Nu blev vi budt ind, fik kaffe og kage og sang flere af vore sange. Jeg ved, at dette lille besøg har gjort et meget stærkt indtryk på den gamle præst.

Om aftenen var der stort gilde derinde, og både Thomsen og jeg var med. — Adskillige l'hombre-spilende præster — spidskjoler o. s. v.; men ved bordet fortalte Bonnevie om skolens besøg dér om morgenen og udbragte Thomsens og min skål. . . . .

Fra Vallekilde højskole.

Kære gamle elever.

Jeg må begynde dette brev til jer med en tak for året, der svandt; jeg har været i flere gamle elevers hjem, jeg har talt med en del af jer, og vi her har fået mange breve og hilsener fra jer i årets løb. Jeg kan desværre ikke overkomme at svare hver enkelt, som til jul eller anden lejlighed har sendt os brev eller kort, men jeg må da ad denne vej takke jer for al venlighed.

Nu går 1932 på hæld, og jeg tænker på det svundne års begivenheder for folkene og de store og små begivenheder for os her i Vallekilde. Den økonomiske krise gjorde 1932 til et overmåde svært år. Samfundene er skræmte af social og national uro, frygten har pisket folkene op mod hinanden i nervøs mistro; mens mennesker hungrer, og mens den sociale »orden«s bæreevne bringes nær bristepunktet, farer de ledende statsmænd rådvilde rundt fra konference til konference. En ond dæmonisk magt synes at føre Europa længere og længere ind i mørket. Vort fædreland må dele skæbne med vor verdensdel. For få år siden kunde digteren synge om det »puslingland«, som hygger sig i smug, mens hele verden brænder om din vugge«. Det var nu næppe et rigtigt udtryk for tilstanden dengang, men nu undes der i hvert fald intet land nogen »hygge«. Sådan hører folkene sammen, at intet folk kan undfly den almindelige skæbne. Verdenskrise bliver til Danmarkskrise. Og når

et uvejr som det, vort folk nu snart længe har været ude i, går over landet, så mærkes det også på en højskole. Det mærkes føleligt i mindre elevtilgang. Det er ligetil og naturligt. En skole, der som højskolen så nøje er knyttet til de frie erhvervs udøvere, især til vor landbostand, må i nogen måde dele disse menneskers kår.

Vallekilde Folkehøjskole.

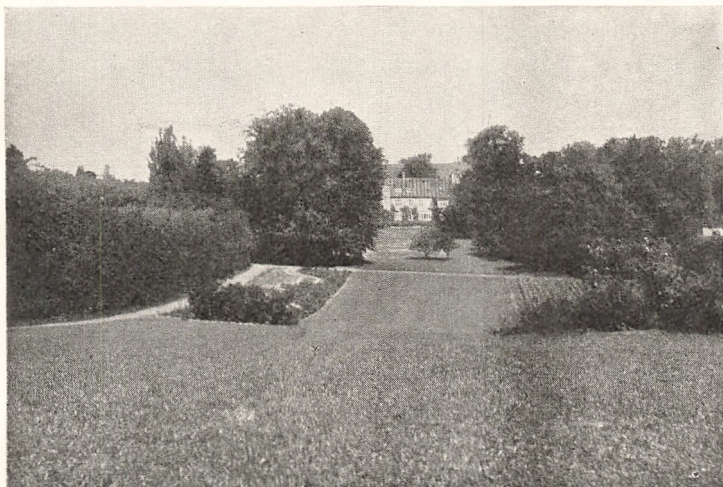
Men højskolen kan næppe undgå også på anden måde at mærke krisens tryk. Mange gamle højskoleelever er nu sat på hård prøve, de fører en hård kamp for at beholde deres ejendom. Det er under sådanne forhold selvfølgelig, at tanker om de økonomiske forhold fylder meget i sindet. Det vilde være unaturligt, om det var anderledes. Den enkeltes økonomiske bæreevne bliver prøvet, og det går ikke af uden smerte og dyb bekymring.

Men i sådanne tider spørges der ikke blot om, hvor længe pengepungen kan holde. Der spørges også om sindets udholdenhed. Men sindets udholdenhed beror

ikke først og fremmest på et mere eller mindre lyst syn eller på evnen til at håbe i mørke tider, det beror især på vægtfylden af og trofastheden mod de åndelige kræfter, som kan bo i et menneskesind. Det er vist rigtigt at minde om, at vi før har haft en hård økonomisk krise her i Danmark, nogle af de mennesker, som gennemlevede den, har vi andre kendt ret nøje. Vi så dem ikke under krisen, men vi ved, hvordan de kom ud af den; det var meget forskelligt. Nogle blev slåede i stykker, økonomisk og menneskeligt, andre blev flade materialister, men de, som ejede den udholdende arbejdsvilje og det levende hjerte, kom igennem som rigere og større mennesker. Jeg tænker på et par gamle jyske bønderfolk. Ved tidernes ugunst kom de i en lang årække til at leve i meget trange kår, men de arbejdede — hårdere, end jeg har set andre gøre, jeg tør roligt sige, at ingen fattig daglejer har slidt mere. Men de havde tid til morgensang, de havde tid og sind til at søge til kirke, og de havde tid og vilje til at gå milelangt for at komme til et godt møde. Dette var ikke noget, de smøg sig til for at få en tiltrængt lettelse under arbejdets tryk, men det var dem en fornødenhed for at leve. Uden vilje til at holde sindet levende var de ikke kommen gennem deres tids krise. I den lange række år, jeg har kendt dem, var de i deres stilfærdige arbejdsfyldte liv det mest indtrængende vidnesbyrd om, at mennesket lever ikke af brød alene, men også af det ord, som mætter et hungrende menneskehjerte.

De mennesker, der ejede det levende sind og stadig søgte næring for dette, holdt længst ud og kunde bære mest. Sådan vil det nok også blive nu. Krisens økonomiske byrde som dens tryk på sindet kan hverken tales eller skrives bort — var det tilfældet, var vi forlængst kommen igennem — men mennesker kan ruste sig til at bære det mest mulige. Jeg kender ikke bedre råd end

disse to: gør dit arbejde dygtigt og trofast, »bevar dit hjerte frem for alt, thi fra det udgår livet«. Hvordan det end går den enkelte i det ydre arbejde, med hans bedrift, så må det dog stå fast, at den gode samvittighed kan kun bevares, men kan vist også bevares, når et menneske har handlet dygtigt og trofast. Og hvordan det

end går med disse meget vigtige ydre ting, så vil vi dog — om vort hjerte er bevaret hos Gud — eje den kraft, som giver styrke til livet. Jeg vil ønske for os alle, at vor vilje til dygtigt og trofast arbejde må styrkes, og at vort sind må fyldes med så stærke kræfter, at de timelige kårs tryk ikke skal knække os.

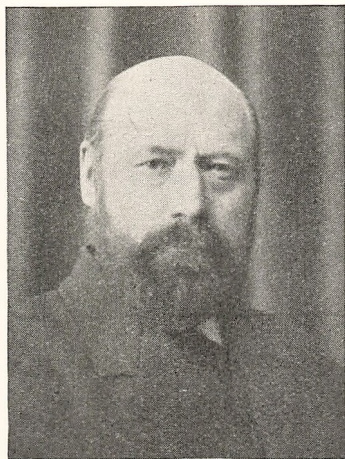
En højskole kender til en årrække, da samme lærerkreds arbejder ved skolen, det giver en vis fasthed og tryghed, som er meget værd. Men enhver højskole kender også til opbrudstider, da flere i lærerkredsen bryder op for at søge anden virkeplads. Det svundne år har betydet et sådant opbrud for os her i Vallekilde. Ved

vinterskolen måtte vi savne *Ragnhild* og *Aksel Skov*. Aksel Skov kom for få år siden hertil i håb om at finde sin manddomsgerning her, dels som leder af den lille genoprettede håndværkerafdeling her ved højskolen, dels som arkitekt ved byggevirksomhed her på egnen. Med de mange tekniske skoler og de rene håndværkerhøjskoler, hvor man fra morgen til aften giver fagundervisning, i erindring kunde hverken Aksel Skov eller jeg tænke, at vi her kunde få nogen stor håndværkerafdeling. Det var heller ikke vort ønske. Vi håbede, at det i løbet af nogen tid skulde lykkes os at samle ca. 20 unge håndværkere her, det vilde svare til lærerkræfter og pladsforhold (dette håb har vi nu fået opfyldt, idet vi på indeværende vinterskole har 20 unge håndværkere, som i den tid, da landmændene er samlede om deres særlige fag, får undervisning i fagtegning). Mens Skov skulde have sit væsentlige arbejde om vinteren ved højskolen, skulde han om sommeren finde sit arbejde som arkitekt ved byggevirksomheder; men til disse søges der på landet sjældent hjælp af en arkitekt. Skov fik foreløbig for lidt at bestille om sommeren, og da han så fik et godt tilbud om helårsarbejde hos en fremstående jydsk arkitekt, turde han ikke sige nej til dette tilbud. Dertil kom, at Skov følte sig mere draget mod arkitektens gerning end mod lærerens, sådan stillet kunde der jo ikke være nogen tvivl. Han valgte da at flytte til Århus. Men vi takker Skov for hans dygtige undervisning, og vi er glade for, at vi fremdeles har god forbindelse med ham og hans hustru.

I Aksel Skovs sted fik vi to lærere, den ene er en god gammel kending af mange af højskolens gamle elever, det er nemlig billedskærer *Hans Olsen*, som i mange år var lærer ved og leder af håndværkerafdelingen. Hans Olsen har gjort eleverne og os en meget stor tjeneste ved at stille sin rige erfaring og store dygtig-

hed til rådighed igen, i hans hånd skal fagundervisningen på håndværkerafdelingen nok blive varetaget på forsvarlig måde.

Som Hans Olsens medhjælper fik vi *Holger Frederiksen*, Hørve, knyttet til skolen. Holger Frederiksen har i sin ungdom lært murerhåndværket, men har så søgt

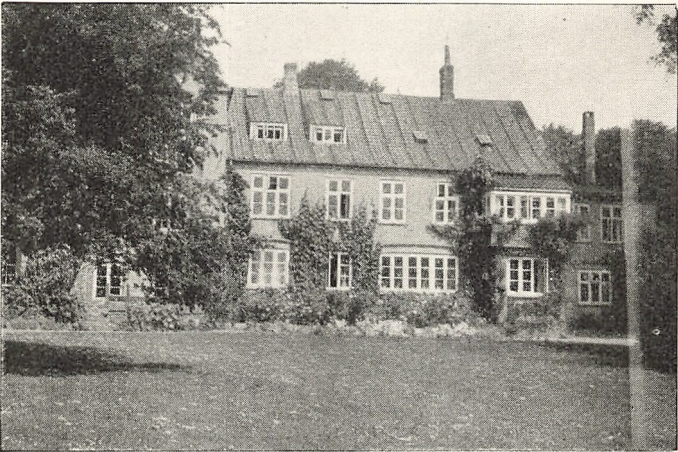

Hans Olsen.

en fyldig teoretisk uddannelse, bl. a. ved 3 vintres kursus på håndværkerskolen i Holbæk. Begge disse mænd arbejder ved indeværende vinterskole. Gårdmand *Alfred Olsen*, Bjerresø, der vil være de sidste vintres elever bekendt, er Killemoses gode medhjælper med gymnastikken, han leder nu på tredje vinter det ene gymnastikhold.

Men også til sommerskolen stod vi overfor oprud i staben. *Bodil Lange*, som i mange år var sommerens budbringer, har nu standset sin lærerindegerning i Vallekilde. Når jeg tænker på, hvor meget Bodil Lange har betydet for tusinder af elever igennem ca. 30 år, og på, hvor nær hun kom til at stå os her i Vallekilde, så vilde jeg gerne foran gamle elever sige Bodil Lange en sær-

lig tak. Hun har fortjent den. Men selv mange ord på papiret vil ikke slå til. Jeg håber, at vi engang får lejlighed til at vise hende vor taknemmelighed på en værdig måde. Her vil jeg da foreløbig sammenfatte alt, hvad jeg har at sige Bodil Lange, i en kærlig tak fra Vallekilde højskole.

I Bodil Langes sted fik vi atter i sommer *Ragnild Bonde* knyttet til skolen, hun var også lærerinde her sommeren 1930, og jeg præsenterede i dette års elevskrift det nye ansigt for jer, jeg håber nu, at Ragnild Bonde kan fortsætte arbejdet her i de kommende somre, mens hun de 6 vintermåneder passer sin lærerindegering i Ferup skole ved Kolding.

Da vor gymnastiklærerinde, *Kristine Dalsgård*, i maj måned agtede at holde bryllup med sin udkårne, måtte vi også finde en stedfortræder for hende. Jeg vil gerne sige Kristine Dalsgård tak for de 6 somres venlige og trofaste færden blandt eleverne og os.

Hendes afløser blev *Ville Jensen*, som har fået sin lærerindeuddannelse på Snoghøj og statens gymnastik-

institut. Ville Jensen har set sig vidt om i verden — hun har været i Amerika 5 år — og har i det hele oplevet meget, som kan være en lærerinde for ungdommen til nytte. Vi er glade for, at det lykkedes os at finde Ville Jensen, hun fortsætter her næste sommer. Med Adia Frost, Ragnhild Bonde og Ville Jensen var vi særdeles vel udstyrede med lærerinder.

Ville Jensen.

Skønt det egentlig først hører næste årsberetning til, vil jeg dog omtale endnu et lærerskifte, der jo endda berører os mest, fordi der her er tale om en mand, som har haft sin helårsgerning her.

Harald Grønberg, hvem de sidste 5 skoleårs elever kender, forlod dette efterår Vallekilde for at begynde en lærergerning i børneskolen. Fra sin ungdom har Grønberg tænkt sig, at folkeskolen skulde være hans mandoms arbejdsplads. Ved et lykkeligt træf kom han imidlertid i højskolens tjeneste, først $3\frac{1}{2}$ år i Høng, dernæst $3\frac{1}{2}$ år i Ubberup og endelig 5 år her i Vallekilde. Det var vel nok her, han især foldede sig ud. Grønberg blev

en sjælden dygtig højskolelærer; han mærkede jo også nok selv, at han havde tag i ungdommen, og med den kærlighed til arbejdet, som han havde, var det ikke underligt, at han flere gange overvejede at finde sin egen højskole. Af forskellige grunde vilde han alligevel ikke gøre forsøget. Og idet Grønborg tænkte på langt sigt,

Harald Grønborg.

Elisabeth Grønborg.

meldte sig igen hans gamle planer om at finde en arbejdsplads i børneskolen; han fandt, at nu burde han træffe sin endelige beslutning; det førte så til, at Grønborg allerede sidste vinter besluttede, at med sommer-skolen 1932 måtte han bryde op; han søgte da og fik et lærerembede i Kattrup syd for Århus.

Jeg vil nu håbe, at Harald Grønborg må føle sig rigtig hjemme i den skole, han har valgt, og at han må blive brugt af vore ungdomsforeninger, først og fremmest på den egn, hvortil han er flyttet, men også videre ud. Mange af jer ved, at i det arbejde er han hjemme. Og det arbejde har netop brug for mennesker med Grønborgs friskhed og gå-på-mod.

Jeg har ved sidste sommerskoles slutning sagt Elisabeth og Harald Grønborg min oprigtige tak for deres gerning og færden iblandt os i disse 5 år, men jeg siger dem også her tak og ønsker dem lykke og arbejdsglæde i den skole, hvor de nu står.

Tage Dybkjær.

Da Grønborg besluttede at rejse, spejdede jeg efter en afløser. Mine tanker søgte hurtigt til to mænd, som jeg håbede at kunne knytte til Vallekilde højskole, den ene straks, den anden lidt senere. Jeg tænkte på cand. theol. *Tage Dybkjær*, som heldigvis havde megen lyst til højskolegerningen, selv om kærligheden til arbejdet også var forbunden med en vis ængstelse. Tage Dybkjær, der er 26 år gammel, er søn af lærer Dybkjær i Beder; han tog studentereksamen fra Århus katedral-skole og begyndte derefter at læse teologi i København. Et år, 1928—29, afbrød Tage Dybkjær studiet i hovedstaden; han var da lærer på Rødding højskole. Efter denne gode forberedelse til gerningen her tog Dybkjær tilbage til universitetet, hvorfra han tog teologisk em-

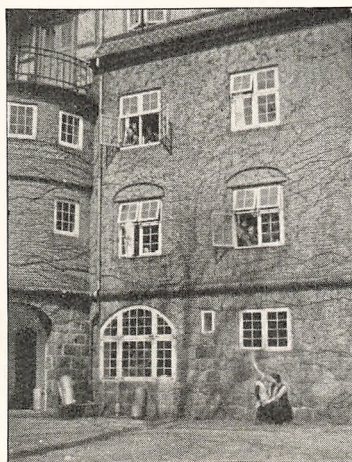
bedseksamen 1932, han havde dog fået tid til en overgang at undervise på Borups højskole. Kammeratskabslivet blev dyrket i »Studenterkredsen«. For denne udmærkede ungdomskreds var Tage Dybkjær formand 1930—31, og det var nok egentlig under denne hans egenskab af formand, at jeg først stiftede bekendtskab med ham; sammen med en flok studenterkammerater besøgte Dybkjær os forrige vinter, besøget gentoges sidste vinter. Disse besøg førte til den forhandling, der endte med, at Tage Dybkjær fra november 1932 er knyttet som lærer til Vallekilde højskole.

Ved vinterskolen 1931—32 underviste følgende: Adia Frost, Holger Frederiksen, Uffe Grosen, Harald Grønborg, Hans Trier Hansen, K. Killemosé, Alfred Olsen og Hans Olsen. Povl Hansen og Niels Petersen holdt enkelte foredrag.

Som de foregående år holdt vi vinteren igennem månedsmøder. De fremmede talere ved disse møder var forstander Alfred Povlsen, forstander Tormod Jørgensen, lærer Edvin Juhre og pastor Tage Møller. Ved mødet i november læste skuespiller P. Sigurth fra Norge. Også i maj holdt vi månedsmøde, ved dette talte fru Gudrun Trier Mørch om hjemmets indretning. Månedsmødet forløber som regel således, at den fremmede ordfører taler kl. 19, derefter er der kaffedrikning, for hvem der ønsker at deltage, senere taler eller læser en af skolens lærere. Vi har været glade for disse månedsmøder og agter at fortsætte ad åre.

Midt i januar holdt Odsherreds og Holbækegnens ungdomsforeninger deres vintermøde her. Som altid til dette møde var der stor tilslutning. Ved lørdagsmødet talte magister C. P. O. Christiansen, Askov, om »Den gamle tro og vor tids krav«, og forstander Jepsen, Ueberup, indledede en forhandling om de unges fællesopgaver i deres sogn. Om søndagen var der gudstjeneste

i Korskirken, og ved eftermiddagsmødet i gymnastiksalen talte forstander Damgård Nielsen, Ryslinge, og Uffe Grosen, henholdsvis om »Materialisme og Åndsmagt« og »Ramsay Mac Donald«. Rasmus Hansen, Ryslinge, ledede på sin ypperlige måde sanglegene, og vor egen »skuespillertrup« opførte — naturligvis under megen bifald — »Feriegæsterne«.

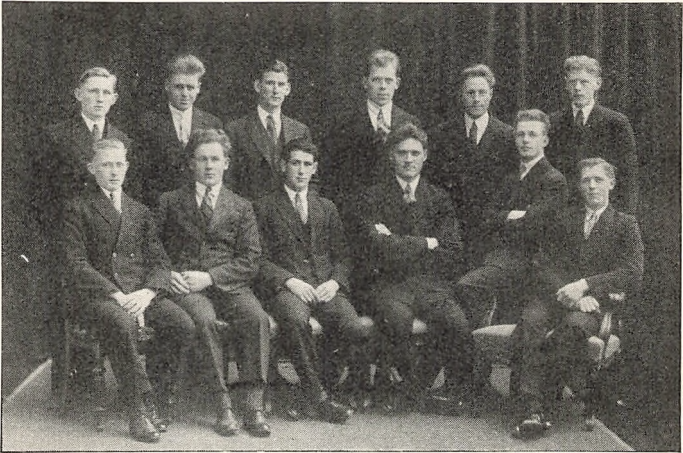
Ved valgmenighedens kirkelige møde i februar — mødet holdes jo på højskolen — havde vi hjælp af følgende fremmede talere: frimenighedspræst Drewsen-Christensen, Lemvig, sognepræst Knud Hansen, Durup, biskop Fønnesbech-Wulff, Roskilde, og pastor Hostrup, Rørvig.

Den sidste søndag i marts indbød vi egnens folk til at se og høre, hvad vi i vinterens løb havde nået af gymnastik, tegning og sang. Om aftenen var vi samlede om foredrag og musik.

Under vinterskolen havde vi de sædvanlige udflugter til Vejrhøj, Svinninge højspændingsværk, til flere af egnens dygtige kvægopdrættere. En eftermiddag var vi

alle sammen gårdejer Aksel Fredslunds gæster. I fastelavnen drog en større flok elever under førerskab af Killemose til København, som blev energisk undersøgt på kryds og tværs. Fastelavns mandag fejrede vi som sædvanlig vor glansfulde skolefest.

Jeg har i det foregående nævnt nogle »begiven-

De 6 brødrepar.

heder«. Det er lettere at nævne disse end at omtale det daglige skolearbejde, men vi ved dog alle, at dette fylder langt mere og betyder meget mere end »begivenhederne« —, sådan vil det især være for disse års højskoleelever, som ofte kun ved megen sparsommelighed fra deres egen og fra deres hjemms side kan overkomme et højskoleophold. Når undtages de ganske enkelte, som på grund af de forkvalede understøttelsesforhold kan drysse ind på en højskole uden egentligt ærinde, er disse års elever folk, der ved, hvad tiden er værd; det kan vel hænde, at de under presset af tidens hele materialistiske præg stiller krav, vi må afvise, men højskolefolk vil vist ellers være enige om, at eleverne er besjælede

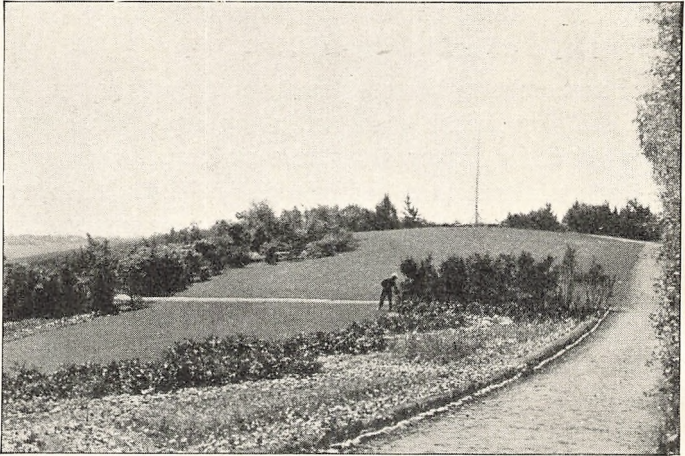
af et stærkt ønske om at lære noget godt, om at få et godt udbytte af højskoleopholdet.

Sommerskolen blev imødeset med ret stor spænding. Som den økonomiske krise stadig lægger sit hårde tryk over hjemmene, bliver det stedse sværere for de unge at skaffe midlerne til et højskoleophold. Vi var da meget glade for at have 110 piger indmeldt til sommerskolen. Jeg tør vist også på de 110's vegne sige, at vi fik en god sommer. Arbejdet gik med godt mod og daglig glæde, men jeg er også vis på, at de vanskelige kår i hjemmene, som også mange af vore elever skal være med til at bære, giver unges sind et præg af alvor, som hjælper til at forberede dem til et godt udbytte af deres højskoleophold.

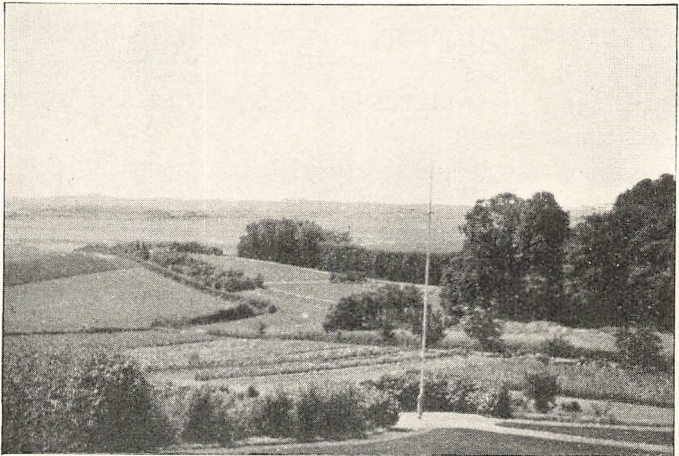
Som de foregående år indbød Højby sogns folkelige ungdomsforening os atter i år til at aflægge dem et besøg den 4. juni. Lærere og elever drog pr. cykle, bil og tog mod nord, vi samledes med vore værter i Stenstrup forsamlingshus, hvor jeg først holdt foredrag, derefter var der fælles kaffebord, mange sange, enstemmige og flerstemmige, blev sunget, senere var der en stunds fornøjeligt samvær. Sent på aftenen blev eleverne indkvarteret rundt omkring i de gæstfrie hjem i Højby sogn. Den 5. juni gik turen videre til Rørvig. På hjemturen var vi alle indbudt til at besøge gårdejer Anders Andersen, Søgaard.

I juni var vi en aften alle på besøg hos Aksel Fredslunds i Særslev.

I løbet af sommeren havde vi forøvrigt de sædvanlige udflugter til Vejrhøj og Skarridsø, den sidste tur druknede i øsende regn og buldrende tordenvej, men voldte regnen end forstyrrelse i sejlturen og andre attråværdige adspredelser kunde den dog ikke ødelægge en flok unge pigers udflugtshumør, det »herskede kongeligt« midt mellem uvejrets rasen. Hårkrøller forsvandt,

og bluseliv skiftede farve, men pigernes humør forblev uantastet det samme. Det var forresten mærkeligt med dette regnvejr sidste sommer. Vi havde så usædvanlig mange solrige sommerdage, ja, det er flere år siden, vi har haft så varm og så god en sommer, i lang tid gik vi endog og længtes efter regn, blomsterne sygnede hen og de store dejlige plæner visnede og så triste ud. Vi

længtes inderligt efter regn. Omsider kom den, men netop på de to dage, da den ikke skulde være kommen. Nogle af eleverne var ivrige efter en rigtig langfart, de vilde til Kullen. Da pengene i disse tider er små, fandt vi det uforsvarligt at indbyde til en skoleudflugt så langvejs hen. Men de, der havde lyst at drage af sted, måtte selvfølgelig gerne. De fik Killemosen og Ragnhild Bonde med som sikre førere. Hvordan turen forløb, har Bonde fortalt i følgende lille brev, som jeg sætter ind til »oplivelse« for læserne:

»Kullenturen — det var vel nok et ord, der kunde sætte sindene på Vallekilde i bevægelse, endog længe forud for den hellige 2. juli, der var berammet til udflugtsdag. Hårde var spekulationerne, hede diskussionerne lang tid forinden, og manges Vallekilling stod i løndom og talte sine sidste femører eller fulgte med en spænding, endnu større end sædvanlig, brevuddelingen, særlig når postanvisningernes forjættende blaagrønne farve tonede frem i bunden af bunken. Sparsommeligheden steg til en for civiliserede mennesker ukendt højde, ispinde og negerboller, ja, selv dameskrå gik ud af kurs, og de, der tillod sig en luksus som at bære lange strømper, regnedes for foragtelige, traditionsbundne væsener. Forstanderen havde sine betænkeligheder ved at sende os ud i det fremmede! »Hvad regner I Egebjerg og Tinghøj for, når I først har været på Kullen!« sukede han.

Men efterhånden overvandt alle bekymringer; den 2. juli kom, og den kom forfærdelig tidlig om morgenen. Allerede kl. 3³⁰ signaliserede vækkeurene. Vallekilde så underlig ud på den tid af døgnet; men havregrøden var dog sigtbar, og kaffen satte livlig morgenstemning trods vejrets mere ustadige karakter.

Det regnede.

Bilerne kom, og med morgensangen »Farvel min

velsignede fødeby« gled vi ud fra Vallekilde. Turens første mål var Hillerød, hvor vi gjorde holdt på en stor plads. Tiden gik godt for os; dels spiste vi medbragt mad — det kan man jo altid gribe til — dels ventede vi på Killemose, der var gået på slottet, men omsider dukkede hans hvide solhat frem.

Det øsregnede.

Nu fulgte en hurtig — alt for hurtig — gennemgang af Frederiksborg slot; men var den end forjaget, så lød der dog mange udtalelser som: »Dette her var turen værd! Om det så skal regne hele dagen, var det godt, jeg kom med!« — »Regne hele dagen«, sagde Killemose — turens leder og derfor den, der havde ansvaret for vejret — »hvor vil I hen!« Men skønt han sagde det med kraft, var der ingen, der troede ham. I regnvejr kørte vi gennem Nordsjællands skove, og efter et kvarters ventetid i solskin i Helsingør gik vi om bord paa færgen. —

Det regnede.

I Hälsingborg undersøgte de svenske toldkontrollører med stor interesse vore højskolemellemmader — en interesse, vi fandt ganske naturlig. Vi gav dog ikke told af nogen af dem, ikke engang af dem med marmelade.

En af de små øresundsdampere havde imidlertid lagt til, og med den begyndte nu sejlturen nord på. Øresundskysterne, berømte for deres skønhed, lå grå og farveløse i regnvejret. Men på vor skude stod humøret højt, og de, der havde været så fornuftige at tage regnfrakke med, hånede de mere solskinsklædte. Efter en tids forløb var der pludselig en, der sagde: »Hvad er det for noget mørkt, langt noget der forude?« Der gik 5 minutter, før en dristede sig til at svare: »Mon det ikke er Kullen?« Jo, det var Kullen. Kaptajnen viste os den venlighed i stedet for straks at gå ind til byen Mölle at sejle noget længere nordpå, så vi så meget mere af den ejendommelige kyst, end vi ellers vilde have set. Det

fyldte de øvrige passagerer med forfærdelse; de troede, de var kommet med forkert damper; men efterhånden sluttede de sig til den almindelige begejstring, og det var med et såre taknemmeligt selskab om bord, kaptajnen omsider vendte ude ved pynnten.

Regnen var holdt op, og da vi lagde til i Mölle, kom solen til syne. Formodentlig havde den opsparet særlig megen kraft ved ikke at vise sig om formiddagen. I hvert fald skinnede den nu med en styrke, så det blev sommerens varmeste dag, og det siger ikke så lidt. Aldrig bliver en tur mere vellykket, end når der pludselig kommer godt vejr, efter at alle har opgivet at tro på det — og selv Killemosen tilstod, at han ikke havde troet på sine egne optimistiske ord om formiddagen; men nu var alt fuldkomment. Svedende og henrykte arbejdede vi os fra Mölle ad klippestien til fyret. De, der var solskinsklædte, hånede dem, der havde været så fornuftige at tage regnfrakker med. — Desværre er alle sprogets smukkeste tillægsord indtil trivialitet anvendte på naturskildringer; ellers skulde de bruges her til at fortælle om havet og stranden og klipperne og skoven. — Ude ved fyret holdt vi rast, og nu kom en af vore store oplevelser: at se Thordis fra Island gå på klipper, eller rettere: løbe; for hun bevægede sig med en lethed og elegance som når Killemosen danser svensk scottisch eller Grønborg rumba; 3—4 af vore bedste gymnaster krøb skælvende bagefter i skildpaddefart. På »Kullagården«, som vi gæstede på hjemvejen, holdt Killemosen en tale om »Glæden ved at rejse« — en tale, der var ualmindelig modtagelighed for hos forsamlingen. Dernæst sang vi »Vila vid denna källa«; men vi blev ikke ganske klar over, hvorfor denne sang på vort smukke Svensk vakte så stor glæde hos »Kullagården«s personale! Havde turen ad klippestien udad til fyret været skøn, var hjemturen ad skovvejen, »Italienska Vägen«,

det ikke mindre. Naturligvis fik vi adskillige forskrækkelser og foretog underlig forvirrede spring, når de venstrekørende biler pludselig dukkede op i vejsvingene; men vi skulde da også føle, vi var i Sverige. Efter et ophold i Mölle, hvor vi uden mindste vanskelighed kom af med vore danske femogtyveører, samledes vi om bord på damperen. Vor vidtberejste Frost, der ikke var med, havde sagt, før vi tog hjemmefra, at af alt på turen misundte hun os kun, at vi skulde over at høre Svensk i stedet for det pæredansk, vi hørte til daglig. Frost kunde have sparet sig den misundelse. Vi hørte en lille smule Tysk og ellers kun Dansk overalt på Kullen.

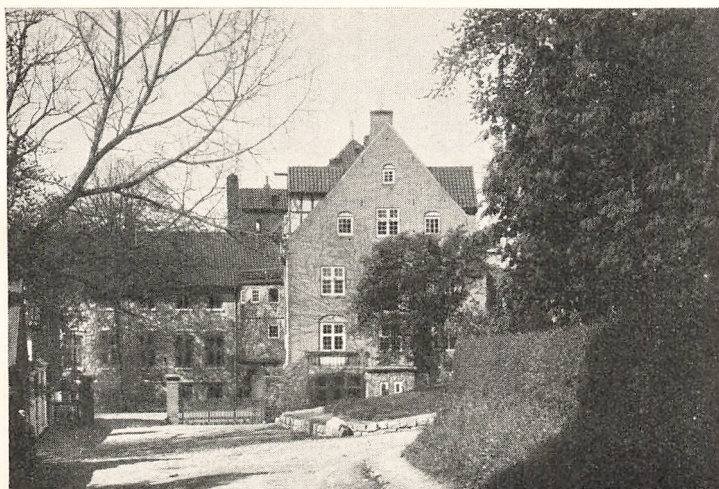
Ved afrejsen fra Mölle havde både byen og Kullen fået farve af aftensolen, og det blev en sjælden smuk sejltur tilbage til Hålsingborg. Kullen forsvandt i blålig dis. Øresundskysterne var, som de skulde være. Den ene store, nordgående damper efter den anden sejlede forbi os. Det var altsammen så skønt, at vi nær havde råbt hurra for Killemoser; men vi nøjedes med at synge »Darmarkssangen« for Kronborg. I Hålsingborg havde færgen nær sejlet fra os; men med sin velkendte energi og hurtighed borede Killemoser sig gennem folkemassen og fik udvirket tilladelse til, at vi måtte springe over spærrerebene. Så fik vi fart på; han sprang over, og vi krøb under, og folk lo, og i yderste øjeblik nåede vi færgen, og en halv time efter lettede den anker. — — —

Veltilfredse med dagen satte vi os i Helsingør ind i bilerne og tog den $4\frac{1}{2}$ time lange biltur med sindsro. Nogle gav sig allerede i Hillerød bogstaveligt til at drømme om Kullen; men selv de søvnigste søvnige blev purret ud i Frederikssund, før at bilerne kunde blive aflastede til farten over pontonbroen. Efter denne brovandring lykkedes det virkelig at holde alle vågne, særlig ved en stadig omtale af den stikkelsbærggrød, der ventede hjemme i Vallekilde. Kl. 1³⁰ var vi hjemme.

Vi var alle senere enige om, at det var sommerens bedste tur, selv om den måske nok m. H. t. mærkelige optrin blev overgået af turen til Skarrid sø.«

Mens Kullens-farerne frydede sig i rutebil og på færge, gik vi andre herhjemme, passede vort arbejde og sendte vore udflugtende kammerater nogle deltagende tanker formedelst regnvejret.

Det mest ubetimelige regnvejr kom dog elevmødedagen. Enhver anden dag kan regn bydes velkommen, men vanskeligt elevmødedagen — i hvert fald »ikke med sandhed«, som Jakob Knudsens meget åndelige tjenestepige siger. Når man dage i forvejen har skuffet og revet haven, har øvet gymnastik på plænen og samme steds har holdt adskillige generalprøver på »Eventyr på Fodrejsen« — alt sammen i håbet om at vise alle herlighederne for de undrende gamle elever på den skønneste af alle lyse sommerdage og i den luneste af alle stille sommernætter, så er det en hård skuffelse på den

Skolen set fra øst.

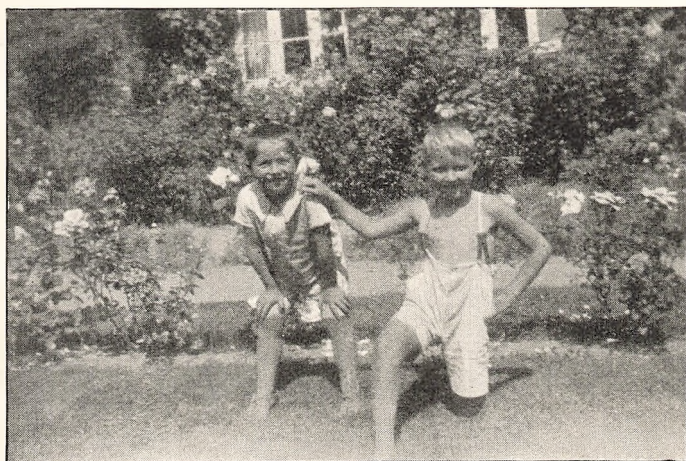

Engelskholdet.

attræde dag at møde styrtregn og stormsus. Mange skønne planer væltes. Men netop under sådanne forhold er det for øvrigt, at det skal kendes, om vi har noget andet end solskin og friluftsunderholdning at samles om.

Piger og blomster.

To venner.

Det havde vi. Jeg synes, vi fik et så godt elevmøde som nogensinde. Vi havde meget at samles om, Ja, hvor er elevmødedagene skønne og lykkelige dage. Det erfarede jeg igen i år. Jeg har flere gange i tidligere breve

To dito.

fortalt udførligt om elevmødet, og da dagens ydre forløb i alt væsentligt var den samme i år som tidligere, vil jeg denne gang undlade en beskrivelse af dagen. Enhver, der har været med til elevmøde her i årenes løb, kan nok i tankerne forestille sig dagens gang, og den, som endnu ikke har oplevet det, vil ved et lille referat kun få et meget fattigt indtryk af denne vor glædeligste dag, I, der hidtil ikke har været med, må komme næste år og dele en elevmødedags indhold med os.

Hilsen til Vallekilde.

Elevmødet 1932.

*I denne smukke danske egn
med brede marker, tætte hegn,
en skole står.*

*Her skinner sol og suser vind,
her færdes unge ud og ind,
som kundskab får.*

*Her synger de den danske sang
med muntre toner, kraftig klang,
med alvors væld.*

*Og gror så godt i glædens stund
med lystig skæmt fra mund til mund
i ungdoms tid.*

*De fletter sig en mindekrans,
hvor skolen står i stråleglans,
mens tiden går!*

*Jeg mindes nu så mange skønne Dage
ved sommertid her under skolens tage.
Jeg gode venner gerne hilse vilde!
en kærlig tak jeg sender Vallekilde!*

Bodil Lange.

Efter elevmødet fulgte en række stille dage på vor sommerskole, inden vi skiltes — vemodige, fordi det nu var slut, men også taknemmelige og glade for alt, hvad vi havde delt med hinanden.

I begyndelsen af august havde vi et såre kært besøg. »Dansk Friskoleforening« holdt 10 dages kursus her.

»Dansk Friskoleforenings« kursus i Vallekilde.

Der har tiderne igennem rådet et vist fællesskab mellem friskolen og højskolen. Vallekilde højskole har været med i dette. Adskillige gange i årenes løb har friskolens lærere og lærerinder holdt kursus i Vallekilde, det har altid været os her en glæde at give plads for dette kursus. Friskolen har ikke medbør i disse år, men den, der med åbent sind kunde leve disse dage mellem friskolefolkene, styrkedes i troen på, at der er meget god brug for dem i dansk skoleliv just nu.

25.—28. sept. holdt vi vort store efterårsmøde. Ordførerne var: Th. Balslev, Lars Bækhøj, Martin Birke-land (Norge), Richardt Gandrup, Jens Rosenkjær, Povl

Hansen og Uffe Grosen. Om aftenerne blev der læst af skuespiller Johs. Poulsen, direktør Th. Hejle og Richardt Gandrup.

Endelig må jeg nævne den fest, der blev holdt her i Vallekilde den 9. oktober til minde om Korskirkenes opførelse og indvielse for 50 år siden. Dagen var imødeset med ret stor spænding. En valgmenighed kan ændres meget i løbet af 50 år, dens medlemmer vil efterhånden udgøre en meget broget forsamling. Adskillige spørgsmål kommer vi til at se forskelligt på. Men vi vilde alligevel gerne samles alle til denne mindefest. Af fremmede indbød valgmenigheden først og fremmest sådanne, som havde haft nær tilknytning til livet i Korskirken, mennesker, som holdt af dette liv, uanset hvor de nu boede, og hvilken menighedsreds de nu hørte til. Men forøvrigt lod man det blive kendt, at alle, som havde lyst til at dele dagen med os, var velkommen. Og mange kom. Jeg synes, det blev en meget smuk og indholdsrig dag. I »Højskolebladet« har pastor Uffe Hansen givet et referat af festdagen; af pladshensyn må jeg her nøjes med at henvise til dette referat; det vil give jer et nogenlunde fyldigt indtryk af mindefestens forløb.

Vi har som sædvanlig i årets løb haft mange gæster. Jeg nævner kun to besøg. I marts havde vi en søndag et meget fornøjeligt besøg af ca. 70 unge studenter fra »Studenterkredsen«. Vi var samlede om gudstjeneste, foredrag, gymnastik, leg, sang og musik.

I juni besøgte frk. Sally Høgstrøm og frk. Charlotte Bonnevie Vallekilde; de har jo begge i længst henfarne dage øvet en god gerning i Vallekilde. Sally Høgstrøms artikel i dette årsskrift kan give læserne et indtryk heraf. Vi var meget glade for de to tidligere Vallekilde-lærerindes besøg.

Foruden forandringen i lærerkredsen, som jeg foran har omtalt, er der sket et lederskifte i køkkenet. Vor

faste køkkenchef, *Margrethe Lydersen*, som for to år siden måtte forlade os på grund af meget alvorlig sygdom i sin nærmeste familie, kunde nu atter overtage ledelsen af køkkenet. Dette har midlertidig været ledet på bedste måde af *Johanne Kristensen*, som vi skylder stor tak, fordi hun så dygtigt og trofast ledede arbejdet i de to år.

I slutningen af 1931 forefaldt flere dødsfald, som berørte mig stærkt. Den sidste dag i dette år døde forstander *Jacob Appel* i Askov. Personlig har jeg mest grund til at mindes Appel som min ypperlige lærer og som den mand, der nogle gange ydede mig uforglemmelig hjælp. Men på Vallekilde højskole vil vi også mindes Jacob Appel, fordi han stedse viste, at han ønskede det oprindelige gode forhold mellem Askov og Vallekilde fortsat gennem nye slægtled. Andetsteds i årsskriftet har jeg skrevet om Jacob Appel.

I december døde to af mine allernærmeste. *Moder* døde den 12. december, *fader* den 30. december. Jeg skylder, menneskelig talt, mine forældre næsten alt, hvad jeg har at leve på. Jeg vilde inderlig gerne i mit arbejde sætte de to kære et værdigt minde, og jeg vilde også gerne for mennesker, jeg holder af, fortælle om to flittige, ærlige kristne mennesker. Det første har jeg kun daarligt fået begyndt på, det sidste kan jeg endnu ikke magte.

Til slut vil jeg bede jer alle modtage lærerkredsens og lærerhjemmenes bedste hilsen med ønsket om en god jul.

Eders hengivne

Uffe Grosen.

Minder om barnejul i Korskirken

ved dens 50 års fest.

Hvorhen i verden jeg flytter min fod,
jeg bærer en længsel i sinde:
en anende drøm, et minde,
som bor i mit bankende blod.

Det er min barndoms frimodige tro,
min tidligste ungdoms drømme,
hvis rislende lykkestømme
vil aldrig min sjæl unde ro.

Men helst når dagene dåner og dør,
og julelys tændes i natten,
da løfter fra mindeskatten
jeg årenes skjulende slør.

— Se, kirken skunrende — fuld af lys, —
og alle vi små er til sæde,
en række af under og glæde,
hvor julen er velkommen gæst.

I stråler bryder sig lysenes væld
for øjnenes tindrende tåre,
der driver en duft så såre
så fyldt af den hellige kvæld.

Og salmen slår løftende vingerne ud
og bølger så saligt i luften,
den blandes med lyset og duften
og bærer så sikkert til Gud.

Med klang af børnenes sejrende fryd,
det lyder som klokker, der kimer:
nu tæller ej mer vi timer,
og julen har englelyd.

De julesalmer i Korskirken kor
er mine dejligste minder,
og altid de i mig rinder,
når julen gæster vor jord.

I hver en jul bli'r de født på ny
om end tit med andre klange,
lidt ængsteligt, ligesom bange,
at glæden for julen skal fly.

Men dog jeg tror, de vil bære mig frem,
hvor julesorgen skal slukkes,
nå livslandets dør oplukkes
til julens det evige hjem.

Når hjærtet sukker i sorgen beklemmt
og håbløst græder i længsel,
da genfødes fryd af trængsel,
og harpen til glæde bli'r stemt.

Folke Trier Hansen.

Korskirken i Vallekilde.

*Mens slægter skifter, tider går,
korskirken af Guds nåde står
med kildevæld og stille fred,
med åben favn og kærlighed.
Som lys mod verdens skyggesider,
som bavgasten, mens tiden skrider.*

*Du skærmer som et egetræ
om den, der søger ly og læ,
som kom fra verdens lyst og leg
og dvæler nu en stund hos dig.
Et nådigt fristed er her inde,
et sted, hvor man kan stilhed finde.*

*Her er for gæsten godt at være,
når sangen toner til Guds ære.
Din sten står fast i Danmarks muld,
mod himlen lyser korsets guld;
der står du med dit tårn mod skyen
og ringer højtid over byen!*

*

*

*

*Thi ønsker jeg kirken i dagene, der kommer,
Guds kraft og Guds nåde fra sommer til sommer!*

Bodil Lange.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole.

Sidste skoleårs elever fordelt på de forskellige amter:

Fra Københavns amt	11.
— Roskilde amt	4.
— Frederiksborg amt	3.
— Holbæk amt	27.
— Sorø amt	4.
— Præstø amt	4.
— Odense amt.....	8.
— Svendborg amt	6.
— Maribo amt	1.
— Ålborg amt	17.
— Hjørring amt	13.
— Viborg amt	11.
— Thisted amt.....	3.
— Århus amt	7.
— Skanderborg amt	10.
— Randers amt	6.
— Ribe amt.....	20.
— Ringkøbing amt	25.
— Vejle amt	3.
— Haderslev amt	3.
— Åbenrå amt	2.
— Tønder amt.....	1.
— Sønderborg amt	2.
— Færø amt	1.
— Island	1.
— Tyskland	1.

Meddelelser.

På grund af pladsmangel har jeg måttet afkorte årsberetningen; forskellige andre ting måtte ligeledes udgå, således en navnefortegnelse over sidste skoleårs elever; denne fortegnelse skal komme med næste år.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinger (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år *den tredje søndag i juli*. Mange af deltagerne kommer den foregående lørdag aften. Lagener og håndklæder må medbringes til mødet.

Efterårsmødet 1933 afholdes i de 4 dage søndag—onsdag den 24.—27. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe sængeklæder og håndklæder. Lørdag eftermiddag den 23. septbr. kl. 14 holdes her en sammenkomst med gamle elever, som har været her for mindst 25 år siden. Deltagerne til dette lørdagsmøde må indmelde sig til Uffe Grosen 8 dage i forvejen.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kroner indtegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da først i december af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postopkrævning. *Forandring af adresser må meldes til kassereren, frk. Karen Nielsen, Vallekilde*, inden hvert års 1. septbr.

Alle gamle elever opfordres indtrængende til at være medlemmer af lærlingeforeningen; herved opnår man ikke alene at stå i forbindelse med skolen; men hvert medlem bidrager til forøgelse af foreningens pengemidler, der anvendes til hjælp for ubemidlede elever her på højskolen.

Elevforeningen har et meget stort medlemsantal; men det burde være endnu større; det skulde ikke være vanskeligt at få flere med. Af erfaring ved jeg, at mange gamle elever, som af én eller anden grund er gledet ud

af elevforeningen, beklager dette. I, som får årsskriftet, og som kender en gammel elev, der ikke får dette, skulde tale med vedkommende. Henstil til ham at skrive til Uffe Grosen om at blive medlem. Årsskriftet bliver da straks tilsendt. Har enkelte ikke råd til at betale årsskriftet, sender vi det gratis, blot vi får besked.

Bogen »Fra Vallekilde folkehøjskole« trykkes i 3400 eksemplarer.

Følgende dagblade og ugeblade sendes helt eller delvis gratis til skolen: Holbæk Amts Avis, Holbæk Amtstidende, Holbæk Amts Venstreblad, Kalundborg Folkeblad, Møens Dagblad, Ålborg Amtstidende, Politiken, Vendsyssel Tidende, Hejmdal, Fyns Tidende, Flensborg Avis, Jydsk Dagblad, Berlingske Tidende, Fyns Venstreblad.

Højskolebladet, Dansk Ungdom, Baunen, Konservativ Ungdom, Radikal Ungdom, Dansk Folkestyre, Grundskyld, Det frie Blad, Andelsbladet, Brugsforeningsbladet, Vort Landbrug, Den fynske Husmand, Sjællands Stifts Landbrugstidende, Fyns Stifts Landbrugstidende, Ungdom og Idræt, Dansk Idræt, Nye Veje.

Hos Povl Hansen, Solvang, Vallekilde, fås:

Tovelille, Skuespil i tre handlinger af Povl Hansen. 1 kr.
Små minder om små ting af Povl Hansen. 1 kr. 50 øre.
Vore navne af Povl Hansen..... 50 øre.
Digt og sang af Povl Hansen..... 1 kr. 50 øre.

Ligeledes hos Povl Hansen så vel som hos enhver boghandler fås:

25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.
 Højskolefostander *Ernst Triers efterladte papirer*
 i udvalg ved Povl Hansen..... 1 kr.
Mine minders bog af Povl Hansen..... 5 kr.
 Højskoleforstander *Ernst Triers ungdom* af Povl Hansen.
 I del ..... 3 kr.
 II del ..... 3 kr. 50 øre.

Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening

16. juli 1931—16. juli 1932.

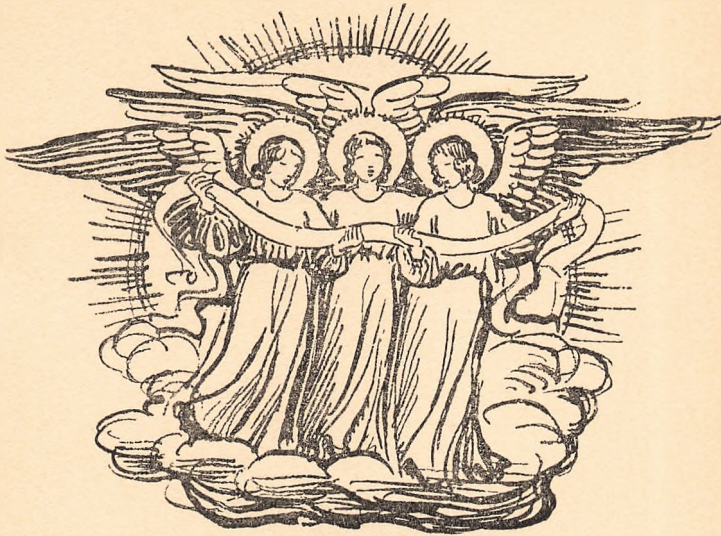
152

Indtægt.	Kr.	Ø.	Udgift.	Kr.	Ø.
Kassebeholdning 16. juli 1931	3478	29	Trykning af årsskriftet	2150	00
Medlemsbidrag	5772	40	Konvolutter og blanketter	235	00
Salg af årsskrifter	20	00	Understøttelse til 13 elever 1931—32 ..	805	00
Gave	8	00	Understøttelse til 14 elever 1932	465	00
Renter	160	64	Porto	1282	80
Indestår girokontoret	7	47	Forsendelse af årsskriftet	74	50
			Kassererens løn	300	00
			Rejsegodtgørelse	27	00
			Kassebeholdning 16. juli 1932	4112	00
	9450	80		9450	80

Regnskabet er gennemgået og intet fundet at bemærke, Kassebeholdningen var tilstede.

Vallekilde, den 17. juli 1932. Aksel Fredslund.

H Trier Hansen..

INDHOLD

	Side
At leve af <i>Povl Hansen</i>	3
Humanisme og kristendom af <i>Uffe Grosen</i>	4
Ensomhed af <i>Niels Retersen</i>	17
Arbejde og Udvikling af <i>Adia Frost</i>	33
Jacob Appel af <i>Uffe Grosen</i>	40
Nogle rejseindtryk fra min anden grønlandsfærd af <i>Kr. Kristensen Killelose</i>	49
Betydningen af et internationalt hjælpesprog af <i>Harald Grønberg</i>	67
Minder fra Vallekilde af gymnastikdirektør <i>Sally Høgström</i>	77
Det nordiske Elitegymnastikstævne paa Malmahed 14.—21. august af <i>Hans Trier Hansen</i>	89
Dagbogsblade af Ernst Trier ved <i>Povl Hansen</i>	101
Fra Vallekilde højskole af <i>Uffe Grosen</i>	120
Minder om barnejul i Korskirken ved dens 50 års fest af <i>Folke Trier Hansen</i>	146
Korskirken i Vallekilde af <i>Bodil Lange</i>	148
Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole	149
Meddelelser	150
Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening.....	152